

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Iveta Vybíhalová

Volný čas žáků 1. a 2. stupně Základní školy Protivanov

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila prameny uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....
Bc. Iveta Vybíhalová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Pavle Vyhnálkové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za profesionální přístup, vstřícnost, ochotu a podnětné připomínky. Také děkuji všem pedagogům a žákům, kteří se mnou spolupracovali při dotazníkovém šetření.

Obsah

Úvod	6
1 Volný čas	8
1.1 Pojem volný čas	8
1.2 Historie volného času	9
1.3 Funkce volného času	12
1.4 Výchova ve volném čase	13
1.5 Vybrání činitelů	14
1.5.1 Rodina	14
1.5.2 Vrstevnická skupina a kamarádi	15
1.5.3 Lokální prostředí	17
1.5.4 Média	19
2 Zájmové vzdělávání	21
2.1 Zájem	21
2.2 Zájmové vzdělávání a jeho cíl	21
2.3 Zájmová činnost a její dělení	22
2.4 Pedagogické požadavky na zájmové činnosti ve volném čase	23
2.5 Instituce pracující s dětmi a mládeží ve volném čase	24
2.5.1 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání	24
2.5.2 Nestátní neziskové organizace	26
3 Charakteristika cílové skupiny	28
3.1 Školní věk	28
3.2 Mladší školní věk	28
3.3 Starší školní věk	31
4 Volnočasové aktivity v Protivanově	33
4.1 Charakteristika městyse	33
4.2 Základní škola Protivanov	34
4.3 Školní družina Protivanov	35
4.4 Nestátní neziskové organizace v Protivanově	36
4.4.1 Sbor dobrovolných hasičů Protivanov	36
4.4.2 TJ Sokol Protivanov	37
4.4.3 Římskokatolická farnost	39
4.4.4 ICT – knihovna	39
4.4.5 Tina horses, z.s.	40

5	Zhodnocení stavu problematiky	41
6	Výzkumná část	43
6.1	Hlavní a dílčí cíle, výzkumné otázky a hypotézy	43
6.2	Výzkumný soubor.....	44
6.3	Výzkumná metoda	46
6.4	Analýza a interpretace výsledků	47
6.4.1	Vyhodnocení výzkumných otázek.....	48
6.4.2	Vyhodnocení hypotéz	67
7	Shrnutí výzkumné části a diskuse.....	74
	Závěr.....	79
	Seznam použité literatury	81
	Seznam grafů a obrázků	86
	Seznam zkratk.....	87
	Seznam tabulek.....	88
	Seznam příloh	89

Úvod

V diplomové práci se budu zabývat problematikou trávení volného času žáků 1. a 2. stupně základní školy, a to konkrétně v obci Protivanov.

Hlavní motivací k výběru tématu byl především můj vztah k obci Protivanov, ve které od malička žiji a také můj vztah k místní základní škole. Sama jsem Základní školu Protivanov navštěvovala, docházela do nabízených kroužků (např. zdravotnický kroužek, pěvecký sbor, hru na zobcovou flétnu atd.) a často jsem se účastnila různých akcí pořádané školou, jinými organizacemi či obcí (např. Karneval, Dětský den, Pálení čarodějnic, Mikuláš, farní tábor apod.).

Jelikož se problematikou trávení volného času žáků nebo obecně problematikou volného času v obci Protivanov nezabýval doposud žádný výzkum, tak mi přišlo zajímavé výzkum právě na toto téma zrealizovat. V obci Protivanov se již několik let podílím na organizaci různých akcí, a tak ze zjištěných informací mohu čerpat do budoucna a informace předat například vedení školy a podat návrh o rozšíření zájmových kroužků, které by si žáci ve škole přáli zavést.

Každého žáka baví něco jiného a každý vyplní svůj volný čas jinak. Některý žák tíhne spíše ke sportovním aktivitám, některý k výtvarně či umělecky založeným aktivitám a jiného zase baví například historie, příroda, bádání.

Cílem diplomové práce je analyzovat a zhodnotit, jak žáci ZŠ Protivanov tráví volný čas, jakým aktivitám se nejvíce věnují, jaké akce a kroužky nejčastěji navštěvují a jak se změnilo trávení volného času žáků během pandemie Covid-19. K naplnění cíle práci rozdělíme na teoretickou a empirickou část.

Cílem teoretické části je charakterizovat základní pojmy související s problematikou trávení volného času žáků ZŠ Protivanov a vytvořit přehled volnočasových institucí a organizací v Protivanově. Nejdříve vymezíme pojem volný čas, budeme charakterizovat vývoj a historii volného času, funkce volného času, výchovu ve volném čase a uvedeme hlavní činitele, kteří ovlivňují jedince v trávení volného času. V druhé kapitole se budeme zabývat zájmovým vzděláváním – vysvětlíme, co znamená pojem zájem a uvedeme základní informace o zájmovém vzdělávání, jeho cílech, zájmové činnosti a jejím dělení. Součástí kapitoly jsou i pedagogické požadavky na zájmové činnosti ve volném čase a také instituce, které pracují s dětmi a mládeží ve volném čase. Ve třetí kapitole vymezíme charakteristické rysy žáků

základní školy. Čtvrtá kapitola bude popisovat jednotlivé spolky a organizace, věnující se volnočasovým aktivitám dětí a mládeže přímo v Protivanově.

Cílem empirické části bude provést analýzu volnočasových aktivit žáků ZŠ Protivanov a následně zhodnotit a porovnat trávení volného času před a během pandemie Covid-19. Ve výzkumné části bude provedeno výzkumné šetření na prvním i druhém stupni Základní školy Protivanov. Za výzkumnou metodu zvolíme dotazník, jehož výsledky jsou prezentovány a interpretovány prostřednictvím slovního vyjádření, tabulek a grafů. Výsledky budeme zpracovávat ze získaných odpovědí žáků ze všech devíti tříd základní školy. Vzhledem k pandemické situaci a k trvající distanční výuce u žáků 2. stupně, byl dotazník rozeslán online formou. Z toho důvodu nebylo možné zajistit vyplnění dotazníků od všech žáků na 2. stupni. V době probíhajícího výzkumného šetření probíhala prezenční výuka pouze u žáků 1. stupně. Tudíž alespoň zde bylo možné dotazníkové šetření provést přímo ve výuce všemi přítomnými žáky. Ve výzkumné části se zaměříme také na to, jaký má pandemie Covid-19 vliv na trávení volného času dětí a mládeže.

1 Volný čas

V této kapitole se budeme věnovat vymezením pojmu volný čas. A jelikož existuje řada definic volného času, tak si uvedeme alespoň nějaké. Podstatné je charakterizovat vývoj a historii volného času, funkce volného času a také i výchovu ve volném čase. Jelikož je tato práce zaměřena především na volný čas dětí a mládeže, tak je pro tuto kapitolu stěžejní i to, uvést hlavní činitele, kteří na trávení volného času mají v tomto období velký vliv.

1.1 Pojem volný čas

O volném čase se dozvídáme z různých zdrojů literatury, v níž se můžeme setkat s odlišnými definicemi volného času. Každý význam pramení z jiné oblasti, ať už to z ekonomické, psychologické, filozofické, pedagogické nebo sociologické. Můžeme také narazit na negaci významu těchto definic. Zrod volného času závisí převážně na tom, jestli je za vznik brána prvotní formulace pojmu volný čas a první realizace pojmu, který odpovídá fenoménu volný čas, anebo zda se jím rozumí co nejrozšířenější prosazení fenoménu volný čas (Vážanský, Smékal, 1995).

Vážanský uvádí, že volný čas je tvořivý a lehce dostupný prostor pro vzdělávání a díky němu máme příležitost získávat informace a životní orientaci. (Vážanský, 1995, s. 32)

Dle Pávkové a kol. (2008, s. 13-14) je dostačující, když od sebe oddělíme povinnosti a volný čas, což můžeme chápat jako dobu, kdy si vybíráme činnosti, které děláme rádi a dobrovolně, máme z nich pocit uvolnění, radosti, uspokojení. Stručněji řečeno, je možné považovat volný čas jako opak nutné práce a povinností.

S pojmem volný čas se nejčastěji pojí odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. (Pávková a kol., 2008, s. 13– 14)

Mezi další definici volného času patří: „*Čas, s kterým může člověk nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby.*“ (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 274)

Průcha (2009, s. 379) popisuje volný čas jako „*svébytný, subjektivně vnímaný, kulturně a společensky podmíněný a časově vymezený prostor, ve kterém se jedinec nebo skupina lidí svobodně rozhoduje o způsobu seberealizace prostřednictvím rozmanitých činností*

(sportovních, kulturních, technických, ...), jimiž naplňuje své potřeby a rozvíjí své zájmy. Do kategorie volného času nezahrnujeme čas vyhrazený pro školní vzdělávání či práci, stejně jako činnosti spojené se sebeobsluhou – hygiena, stravování, nákupy, práce v domácnosti, doprava do zaměstnání.“

1.2 Historie volného času

Historie volného času se měnila a byla ovlivněna pracovní činností a obecně vývojem společnosti. V historii můžeme spatřit tři druhy hodnocení volného času – optimistické, skeptické a realistické. Pro optimistické hodnocení je volný čas cílem a smyslem života. Volný čas, pro pohled skeptický, má podobu lenosti, nudy, zahálky či manipulovatelnosti. Realisticky hodnotí význam volného času a jeho zneužití.

Lidé se o volný čas zajímali již v dávné historii. Například Aristoteles, řecký filozof, ve svém díle „*Etika Nikomachova*“ zdůrazňoval rozumovou činnost nad rukodělnou. Volný čas byl ve starém Řecku brán jako doba ke čtení veršů, poslouchání hudby, čas na filozofii, vědu, setkávání s přáteli. Z toho vyplývá, že součástí volného času nebyla nuda ani lenost.

Ve středověku dominovala především církev. Křesťanství nahlíželo na práci jako prostředek k dosažení cíle a volný čas byl brán jen jako oddech po práci a čas pro zbožné rozjímání. Se středověkem se pojí jméno Tomáš Akvinský, který nabádal, aby pozemský život byl věnován právě již zmíněnému zbožnému rozjímání a byl příprava na cennější posmrtný život (Knotová, 2011, s. 34-35). Ve starověku a středověku měla práce sloužit k hmotnému zabezpečení života. Od 14. století se spojilo slovo „volný“ s časovými jednotkami – čas, den (Opaschowski, cit. Kaplánek, 2012, s. 34).

V renesanci se oslavovalo fyzickou i duševní práci, kterou renesanční myslitelé považovali za podstatu života a zastávali názor, že odpočinek má sloužit jen k tomu, aby člověk nabral síly a mohl dál pokračovat v práci. Mezi známé utopické myslitele patří Charles Fourier, Thomas More, Thommaso Campanella nebo François Rabelais. Tito utopisté přinesli neotřelé názory na volný čas. Charles Fourier přišel s tzv. režimem radostné práce, zaplňující převážně celý den a zábava a odpočinek by měli tvořit jen jednu hodinu denně. Thomas More píše ve svém díle *Utopia*, že s volným časem by člověk měl nakládat podle vlastního uvážení a pracovní činnosti se denně věnovat šest hodin. Tommaso Campanella v díle *Sluneční stát* doporučuje volný čas využívat k sportovním aktivitám, příjemnému studiu, k čtení, psaní, rozhovorům či procházkám. Naopak zavrhuje využívat volný čas k hraní hazardních a karetních

her. Rabelaise označoval za životní cíl kulturu a vzdělanost. V 16. století, luteráni, kalvinisté a protestantská církev, vyzdvihovali práci a jakákoliv zahálka byla nepřipustná. Protestanti nesouhlasili s žebráním ani s mnišským způsobem života a uložili každému člověku povinnost pracovat. (Knotová, 2011, s. 35–36)

Způsob života a práce, městského i vesnického lidu, se změnil po skončení třicetileté války. Lidé se začali oddělovat od domova, pracoviště i místa, kde trávili volný čas. V 17. století začali obyvatelé měst, patřící k bohatší skupině společnosti, vytvářet tzv. víkendové domy mimo městské hradby a v městech začaly vznikat spolky a společnosti dospělých, kavárny a kluby (Pávková, 2008, s. 21). Nicméně pro německý pietismus byla práce jako čas, ve kterém člověk plnil své povinnosti a byl označen za mravně hodnotný. Pokud by si člověk chtěl ve zbytku volného času užívat života, bylo by to považováno za hříšné jednání.

V období osvícenství byl volný čas pojímán jako čas svobody, tudíž člověk musel mít také svobodný život (Kaplánek, 2012, s. 34–35). Rousseau, osvícenský myslitel, se domníval, že úplná svoboda pro vychovávaného, mu pomůže odkrýt jeho charakter. Immanuel Kant, německý filozof, bral čas jako úplnou svobodu pro všechny lidi, nejen pro mladé. Jeho cíl bylo dosáhnout toho, aby člověk měl každý den alespoň chvílku volný čas, který bude věnovat ke čtení či psaní pro veřejnost (Knotová, 2011, s. 36).

V 19. století Karel Marx vnímal nedostatek volného času u nejchudších vrstev a zastával tak názor, že volný čas je oblast svobodného rozhodování a svobodné aktivity. Práci považuje za nutnost – aby člověk mohl získat volný čas, musí pracovat. Dále také tvrdil, že odpočinek a obnova pracovních sil jsou náplní volného času. (Čihovský, 2002) V první polovině tohoto století chtěli zaměstnavatelé využít techniku, jak jen to bylo možné (klasický život byl ovlivněn rozvíjející se průmyslovou společností). Pracovní doba v továrně byla 14–16 hodin, a proto dělníci neměli volný čas ani ve všední dny a ani o svátcích. Následkem bylo dělnické hnutí za zkrácení pracovní doby. Toto hnutí přineslo první výsledky a s tím i otázku „Co dělat s volným časem?“. V druhé polovině 19. století nastalo propagování osmihodinové pracovní doby, vycházející z myšlenky rozdělit celý den, tedy 24 hodin, na tři stejné části – osm hodin spánek, osm hodin práce, osm hodin volno (Kaplánek, 2012, s. 34-43). Postupná proměna z rolnické země na průmyslovou způsobila oddělení pracovní doby od zbytku dne a pracovní doba se zkrátila. Díky těmto změnám začali dělníci obyvatelé zakládat spolky určené k vzdělávání (Spousta, 1994, s. 13). Na vytváření různých typů volnočasových institucí

a činností, které fungují dodnes, se podíleli především lékaři, pedagogové a veřejní pracovníci (Pávková a kol., 2008, s. 21).

Nejdříve se rozvíjely instituce určené dospělé populaci, zabývající se jen částečně na děti a mládež. Například v roce 1862 bylo založeno jedno z nejvýznamnějších tělovýchovných sdružení Sokol. Rozvíjel se společenský a veřejný život, vznikaly tělocvičny, hřiště, loutková divadla a knihovny. O pár let později začala vznikat sdružení a zařízení, která se zaměřovala jen na děti a mládež. Jedno z významných sdružení například sdružení mladých křesťanských mužů (YMCA) a žen (YWCA), založené v Anglii v druhé polovině 19. století. Od začátku 20. století se začalo šířit, díky severoamerickému spisovateli Ernestu Thompsonu Setonu a anglickému generálu Robertu Baden-Powelu, skautské hnutí. Kromě toho vznikly klubovny a tábory pro děti a mládež. Mezi 19. a 20. stoletím vznikaly letní kolonie ve Francii, Německu a Rusku. (Pávková a kol., 2008, s. 21-22)

Nejvíce vznikalo těchto zařízení v západoevropských zemích, jelikož byly politicky a ekonomicky rychlejší, tudíž i vyspělejší než země ve střední a východní Evropě. Zaměřovalo se více na problematiku skupin dětí ze sociálně slabých rodin. Z toho důvodu se začaly pro tyto děti zřizovat útulky, opatrovny a tábory, zaměřené jak na sociální pomoc, tak i zdravotní. Velmi zřídka se stávalo, že by stát do těchto aktivit zasahoval. Veškerou odpovědnost měly instituce sociální pomoci a dobročinná sdružení. (Pávková a kol., 2008, s. 22)

Ve 20. a 30. letech 20. století vznikly dva základní modely uspořádání volného času dětí a mládeže. První model se týkal severní a západní Evropy. Zde se rozšířily nynější zařízení i sdružení a jejich aktivity. Rozvinuly se domy mládeže a kultury, ubytovny mládeže, prázdninové kolonie a letní tábory dětí a mládeže ve Francii. Druhým modelem byla sdružení a zařízení volného času v Sovětském svazu, kde na organizaci aktivit měl velký vliv stát, který sem vnášel prvky ideologie. Většina obyvatel bylo negramotných a převládala zde nízká kulturní a životní úroveň. V této době se vytvořily podmínky pro účinnou výchovu a vzdělávání, umožnilo zvýšit úroveň vzdělanosti a podnítilo rozvoj zájmů (Pávková a kol., 2008, s. 22-23). Nicméně musíme podotknout, že byl ale volný čas brán jako protiklad práce, jako doba, kterou má člověk k dispozici, ale nikoliv ke kdejakému užívání. (Knotová, 2011, s. 37)

Po druhé světové válce se v Evropě objevily tři fáze vývoje pojetí volného času. V padesátých letech se dbalo na rekreační a zotavovací funkce volného času (k obnovení pracovních sil). V 60. – 70. letech se kladl důraz na spíše konzumní a hédonické pojetí volného

času – utrácení peněz. V osmdesátých letech chtěli lidé prožívat volný čas intenzivně a svědomitě. Na konci totalismu se obnovilo tržní hospodářství. Došlo ke společenskému převratu a objevila se velká nabídka kulturního průmyslu, s tím i nové možnosti k využívání volného času. (Spousta, 1994, s. 13-15)

Konec druhé světové války znamenal pro evropské země začátek rozšiřování aktivit, sdružení i zařízení. Nicméně v západoevropských zemích se pokračovalo v rozvíjení sdružení zájmových aktivit, hřišť, parků pro děti a tělovýchovných a sportovních zařízení. Začaly vznikat moderně a technicky vybavené instituce. Sovětský svaz navazoval na předválečné období – působení domů pro pionýry se rozšířilo i na dospívající mládež, vznik denních zařízení při školách (pro děti zaměstnaných rodičů), rozšíření lidových škol umění, školy s celodenní péčí, školní internáty. (Pávková a kol., 2008, s. 23-24) Na začátku 20. století bylo volného času nedostatek, kdežto na konci století se volný čas stal důležitým kulturním a ekonomickým vlivem.

Jestliže budeme chápat volný čas jako znak kvality života, bude to znamenat, že k zabezpečení života a zaměstnání se musí připojit další hodnoty (nehmotné), dělající člověka důstojnějšího a společenský život lidštější. Být v blahobytu neznamená mít a žít kvalitní život. (Kaplánek, 2012, s. 45)

1.3 Funkce volného času

Mezi základní funkce volného času řadíme odpočinek, relaxaci, zábavu, zájmové činnosti a vzdělávání. Tyto činnosti můžou člověka seberealizovat a dosáhnout tak pocitu uspokojení a smysluplného využití volného času. Pokud jedinec nepocítí uje uspokojení vyvolá to v něj rozladěnost, nespokojenost nebo dokonce i psychické trauma. Nicméně aktivity a seberealizace člověka vedou k životní pohodě, spokojenosti se svým způsobem života (Spousta a kol., 1996, s. 16). Další funkce volného času je, dle Vážanského a Smékala (1995, s. 26), vědomí vlastní jedinečnosti, být tzv. „k něčemu“, schopnost podporovat v člověku tvůrčí síly a zabránit negativnímu prožívání.

Kratochvílová (2004, s. 86-88) uvádí pět funkcí volného času: **zdravotně hygienická** (kompenzace zátěže, odpočinek, rekreace), **seberealizační** (rozvíjet své zájmy, individuální předpoklady, nadání a schopnosti), **formativně výchovná** (formování osobnosti, tvořivosti, mravních vlastností, rozvoj motivace, vůle), **socializační** (navazování sociálních vztahů),

a **preventivní** (ochrana před negativními jevy ve společnosti, možnost trávit volný čas zajímavě a přínosně).

Macek (1998) vymezuje řadu různých funkcí, a sice – **rekreační** (uvolnění, zotavení), **kompence** (odstranit neúspěch a zklamání), **sebepoznání** (poznat své možnosti a rozvíjet dispozice pro talent a nadání), **možnost seberealizace**, **komunikační** (vytváření sociálních vztahů), **integrace** (stabilizace rodinného života, začlenění do společnosti).

V odborné literatuře se můžeme setkat s vymezením funkcí volného času Horsta W. Opaschowského, což byl německý pedagog volného času. Opaschowski uvedl sedm hlavních funkcí a vnímá je jako propojený celek, ve kterém se promítají funkce prospěšné pro jednotlivce i společnost. Funkce dle Opaschowského jsou: **rekreační** (odpočinek), **kontemplační** (hledání smyslu života), **komunikační** (sociální kontakty), **kompensační** (vyrovnávání toho, co se člověku v životě nedaří), **konzumní** (spotřeba materiálních statků), **enkulturační a edukační** (celoživotní vzdělávání, využití kulturních aktivit) a **participační** (občanské, spolkové aktivity). (Vážanský, 1995, s.36-38; Hofbauer, 2004, s.14-15)

Velmi podrobně se funkcemi volného času zabývá Spousta (1994, s. 49-50) a dělí je do pěti základních bloků, které nazval jako funkce **kompensačně-rekreační** (oddech, urychluje zotavení organismu, posiluje mentální a biofyzickou energii), **terapeutická** (regenerace, zklidnění, uvolnění napětí, ventilování psychického přetlaku), **formativně- výchovná** (spoluutváření postojů a názorů, rozšíření obzorů, podílení se na kultivaci člověka), **kreativní** (cit pro krásu, rozvoj smyslového vnímání, podávání informací o životě ve společnosti) a **axiologické** (představuje duchovní, společenskou a ekonomickou hodnotu, otevřený prostor pro posuzování sebe sama, hlubší sebepoznání). U každého bloku se můžeme dočíst o dalších druzích funkce a o jejich dominantních rysech a účincích.

1.4 Výchova ve volném čase

V historii i současnosti bylo napsáno spoustu prací, které se zaměřují na volný čas dětí. Všechny díla jsou pedagogicky zaměřená, a tak volný čas dětí spadá do oblasti výchovy, kterou realizují výchovní činitelé (například v mimoškolních státních institucích, ve školních zájmových kroužcích anebo v samotnou výchovou v rodině). Dle Pávkové (2008) je pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže žádoucí, jelikož děti nemají tolik zkušeností a nedokážou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností.

Americká pediatriká akademie uvádí, že „*volný čas a volnočasové aktivity jsou stejně tak důležité jako tradiční vzdělávání. Ve volném čase se děti učí hlavním motorickým a kognitivním schopnostem prostřednictvím hry. Pro děti není volný čas jen zábava, ale tvoří důležitou část jejich vývoje.*“ (HUGHES, Z. [on-line], 2021)

Oproti dospělým mají děti hodně volného času, a proto by nemělo být lhostejné, jak děti svůj čas tráví. Volný čas dítěte nejvíce rodina a výchova v ní. Nikdy ale nemůžeme spoléhat na to, že výchovu ve volném čase rodina plně zabezpečí, jelikož nemá materiální vybavení, odbornou kvalifikaci a dostatek času. Rodinní příslušníci nemohou plně uspokojit potřebu dítěte, především dospívajících, kdy je pro ně důležité se sdružovat ve vrstevnických skupinách. Do volného času dětí a mládeže nepatří sebeobsluha, zabezpečení základních biologických potřeb, povinnosti spojené s provozem domácnosti, výuka a s ní související činnosti.

1.5 Vybraní činitelé

Člověk se ve svém volném čase může svobodně rozhodnout, co chce dělat. Význam volného času hraje velkou roli v období dospívání. Vytváří se vztah k různým zájmům a hledání toho, co člověka baví a v čem se možná bude v budoucnosti zdokonalovat. Z hlediska množství a náplně volného času dle věku (viz 3. kapitola), jsou dospívající nejaktivnější právě kolem sedmnáctého roku. Postupem času přibývají povinnosti (pracovní, rodinné) a tím četnost volnočasových aktivit klesá. (Šerák, 2009, s. 38)

Na výchově dětí a mládeže se podílejí různí činitelé, a to především rodina, vrstevníci, kamarádi, škola, pedagogové, různé výchovné a vzdělávací instituce, hromadné sdělovací prostředky, odborové, sportovní, ekologické, zdravotnické a další organizace související s výchovou dětí a mládeže ve volném čase a další. (Bůžek, Michalík, 2000, s. 97-98)

Jak vidíme výše, tak faktorů, které ovlivňují volný čas dětí a mládeže, je mnoho. Z toho důvodu vybereme a zaměříme se pouze na rodinu, vrstevnickou skupinu a kamarády, média. Ovšem nejvíce stěžejní je pro tuto práci především lokální prostředí (podkapitola 1.5.3).

1.5.1 Rodina

Nejvýznamnějším prostředím je prostředí rodinné, ve kterém se utváří osobnost dítěte už od narození. Vliv rodiny se liší od vlivu školy především tím, že rodiče většinou nemají pedagogické vzdělání. Na druhou stranu v rodině existují silné emocionální vazby mezi členy, kdežto školní vztahy tak silné nejsou. Rodina ovlivňuje životní styl každého rodinného

příslušníka (sem spadá i využívání volného času). Od rodičů (svých vzorů) se dítě učí, jak může využívat svůj volný čas, jak s ním hospodařit a jakou má volný čas hodnotu.

Průcha a kol. (2003, s. 202) uvádí, že rodina „*je nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu.*“.

Pokud pojmem rodinu ze sociologického hlediska, tak můžeme říct, že se jedná o určitou formu začlenění jedince do společenské struktury. Rodina je nejčastěji „složena“ z dvou rodičů a dětí. V posledních letech se ovšem čím dál více setkáváme s tzv. neúplnou rodinou, náhradní či nevlastní. Dnes pojmáme na rodinu jako na sociální skupinu s vlastním prostorem k bydlení, v němž uspokojujeme potřeby dětí a poskytujeme jim základní jistotu. (Průcha a kol., 2003, s. 202)

Velmi důležitá je podpora rodičů v zájmových činnostech dítěte a společné prožívání volného času. Pozitivní vliv na dítě má i to, že vidí otce i matku, že mají také nějaké zájmy (společné či odlišné). Za vhodné považujeme to, aby rodiče dítěti předali své koníčky. Avšak nesmíme zapomenout, že volnočasové aktivity jsou dobrovolné, tudíž bychom dítě neměli do těchto aktivit nutit. Dosud jsme se bavili pouze o rodinném prostředí, které tvoří rodiče a sourozenci, ale součástí rodinného prostředí mohou být i prarodičové nebo další příbuzní, kteří mohou také ovlivnit volný čas dítěte. (Bendl, 2015, s. 130-131)

Vztahy v rodině jsou právně ukotveny v zákoně o rodině. Úprava těchto rodinných vztahů vychází také z Úmluvy o právech dítěte. Mezi rodinné vztahy patří zejména vztahy mezi manželi, mezi rodiči a dětmi a také vztahy s dalšími příbuznými. Nesmíme zapomenout i na vztahy v náhradní rodinné výchově a vztahy sociálně právní ochrany dětí a mládeže. Oba rodiče nesou zodpovědnost za nezletilé dítě a povinností rodičů je pečovat o dítě – jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. (Bůžek, Michalík, 2000, s. 29-30)

Výchova v rodinném prostředí je „*nejvýznamnější činitel formující mladého člověka*“.
(Průcha a kol., 2003, s. 202)

1.5.2 Vrstevnická skupina a kamarádi

V období dospívání u jedince dochází k přeměně rodinných citových vazeb a dospívající se postupně odpoutává od rodiny. Z hlediska volného času je v tomto období charakteristické trávení volného času spíše se svými vrstevníky než s rodinou. (Vágnerová, 2000, s. 237-240)

Pod vrstevnickou skupinou si můžeme představit různé mládežnické party. Tyto skupiny vznikají na úkor potřeby navázat mezi sebou kontakt, sdružovat, vytvářet navzájem vztahy, jak kamarádké, tak i intimní (Bůžek, Michalík, 2002, s. 95). Přátelství, vytvořená v dospívání, mohou přetrvávat i v dospělosti. Pokud jedinec pociťuje absenci nebo nedostatek takových vztahů, může to vést k osamělosti a podléhání různým antisociálním vlivům. (Hájek a kol., 2008, s. 106)

Skupiny vrstevníků jsou považovány za neformální skupiny, tvořící se až během školní docházky. Když bychom měli srovnat vrstevnickou skupinu dětí a vrstevnickou skupinu mládeže, tak hlavní rozdíl budeme vidět v důležitosti, v hodnotách, cílech a normách. (Kraus, 2014, s. 88-89)

V očích dospělých jsou adolescenti stále považovány za děti, jelikož nejsou ještě fyzicky a psychicky vyspělí jako dospělí. Nicméně zde, ve vrstevnických skupinách, probíhá tzv. rovnocenný přístup. Chování, které by bylo jinde bráno za nevhodné či trestáno, tak zde je tolerováno. Čím více spolu členové skupiny tráví čas, tím více se vytváří pevnější vztahy. Dále také vrstevnická skupina uspokojuje potřebu uvolnění, relaxace, zábavy, bezpečí a kompenzuje zátěžové situace, kterým je jedinec vystaven, ať už to ve škole nebo doma. Vznikají normy chování a komunikace a svým způsobem i požadavky na jednotlivé členy ve skupině. (Bůžek, Michalík, 2002, s. 95)

Dosud jsme se zaměřili jen na pozitivní vliv, ale tak jako vše ostatní, tak i vliv vrstevnických skupin má nějaká negativa. O negativní vliv se nejedná v případě, kdy jsou činnosti a zaměření členů, realizována například prostřednictvím různých organizací a hnutí určená pro mládež a podporující zdravý rozvoj osobnosti člověka. Můžeme sem zařadit i společenské a sportovní hry nebo soutěže. Naopak negativní vliv budou mít různé „*delikventní skupiny*“ (party, gangy). V nich se objevují osoby, které si často kompenzují své sociální nebo citové strádání. Takové skupiny porušují kulturní normy společnosti. K minimalizaci rozšiřování negativních jevů u dospívajících se využívá tzv. vrstevnické poradenství, jež má za cíl rozvinout u žáků schopnost naslouchání a porozumění ostatním, poradit jim v řešení konfliktních situacích nebo různých problémů. Poradenství by mělo mít preventivní charakter a maximálně eliminovat vznik závislostí (například drogové, alkoholové, nikotinové). Mladí lidé tyto návykové látky chtějí ve svých partách většinou vyzkoušet proto, aby se necítili méněcenní nebo proto, že mají strach, že budou vyloučeni z kolektivu. (Průcha a kol., 2003, s. 274)

1.5.3 Lokální prostředí

Dalším významným činitelem, který ovlivňuje volný čas člověka, je bezpochyby i lokální prostředí. Pojem prostředí lze charakterizovat jako: „*předměty a jevy existující kolem nás, nezávisle na našem vědomí, kdy se jedná o určitý prostor a objektivní realitu.*“ (Kraus a kol., 2001, s. 99). Jestliže nám takový prostor vytváří podmínky pro život, pak můžeme mluvit o tzv. životním prostředí. Kromě hmotných předmětů, zahrnuje prostředí i vztahy, duchovní systém, do něhož patří umění, morálka, věda a další. Cílem tohoto prostředí je, aby neustále rozvíjel osobnost člověka, který se v prostoru nachází. (Kraus a kol., 2001)

Kraus a kol. (2001, s. 100) rozdělují prostředí dle velikosti prostoru na několik částí. První část je makroprostředí, ve kterém jsou podmínky určené pro celou společnost. Druhá část, poněkud užší, je regionální prostředí – soustřeďuje se na život větší sociální skupiny v širším teritoriu uvnitř celé společnosti. Další část je lokální prostředí, na které se více zaměříme níže. Do lokálního prostředí patří místo spojené s bydlištěm – městská čtvrť, obec, okolí bydliště apod. Poslední část a zároveň nejužší je mikroprostředí, což je nejbližší prostor, ve kterém se člověk pohybuje.

Typologie podle velikosti prostoru lokálního prostředí ovšem není jediná. Prostředí můžeme podle Krause rozdělit i z hlediska povahy realizované činnosti (prostředí pracovní, obytné, rekreační), z hlediska charakteru, který prostředí tvoří (prostředí kulturní, přírodní, společenské, sociální), z hlediska povahy daného teritoria (venkovské, městské, velkoměstské, sídliště), z hlediska frekvence podnětů (prostředí podnětově chudé, přesycené, optimální), pestrosti podnětů (jednostranné, mnohostranné) a kvality podnětů (zdravé, závadné, deviační prostředí). (Kraus, 2014, s. 68)

Lokální prostředí má geografické, kulturní i společenské znaky, tudíž se jedná o takové prostředí, které zahrnuje skupinu lidí, kteří žijí na ohraničeném území. Tito lidé pak uznávají společenské tradice, hodnoty, využívají stejné instituce a služby, žijí v dané symbióze, sounáležitosti, bezpečnosti a vykonávají činnosti společně. (Kraus a kol., 2001, s. 126)

Lokální prostředí je také charakteristické malou rozlohou, ve které je možné navázat kontakty. Z pravidla se jedná o vesnici, obci, malé město, čtvrť velkoměsta, ovšem musí mít jasně stanovené regionální znaky. K těmto znakům patří podmíněná izolace od okolí, přímý, osobní kontakt mezi všemi členy nebo také podobnost a stejnorodost mezi členy, především v oblasti majetkové, profesní, etnické, kulturní či náboženské. V tomto prostředí často můžeme

spatřít silné vazby s historií, tradicemi, zvyky, společenskými událostmi, a to vše má vliv na rozvoj osobnosti člověka, na jeho zájmy a vztahy, přetrvávající i po odchodu z původního prostředí. (Wroczyński, Ryszard. Sociálna pedagogika. 1968, s. 152–153).

V každé lokalitě jsou všichni obyvatelé součástí sociálních skupin, spojují je formální i neformální vazby a každý má nějaké společenské postavení. Na to, jaké bude mít člověk v dané skupině postavení, má vliv jeho vzdělání, profesní zaměření, majetkové poměry, příbuzenské či partnerské vztahy apod. Neexistuje žádná lokalita, která by neměla společenské, vzdělávací a kulturní problémy. Tyto specifické problémy ovlivňují rozvoj osobnosti a celkovou spokojenost obyvatel. (Kraus, 2001, s. 127)

Za dva hlavní typy lokálního prostředí považujeme prostředí venkovské a prostředí městské. **Venkovské prostředí** má, na rozdíl od městského, blízko k přírodě. Klade se důraz na zachovávání tradic, nářečí a folklóru, významnou roli hraje škola a učitel, vzájemné vztahy jsou pevné. Venkovskému prostředí, ale bohužel chybí některé služby, které jsou v městském prostředí dostupné. **Městské prostředí** se vyznačuje konzumním způsobem života. Obyvatelé žijí anonymní život, vztahy jsou povrchní, společenská kontrola nefunguje, životní styl je oproti venkovskému rychlejší a mění se podle celospolečenských trendů. (Kraus, 2001, s. 126–129)

Nicméně v současné době se venkovské a městské prostředí začíná čím dál tím více sblížovat. Venkovský život již velmi ovlivňují hromadné sdělovací prostředky, vědeckotechnické pokroky, a také rozvoj dopravních prostředků a možnost rychlé a pohodlné mobility (dojíždění za prací, do škol, využívání jiných služeb apod.). Mezi venkovským a městským prostředím jsou samozřejmě pořád ještě nějaké rozdíly. Například ve způsobu bydlení a životním stylem. (Kraus, 2001, s. 126–129)

Na výchovu, volný čas a úroveň života má lokální prostředí značný vliv, a to převážně u dětí a mládeže. Pokud srovnáme děti z venkovského prostředí s městskými dětmi, tak spatříme jasné rozdíly. Například v sociální přizpůsobivosti – děti z měst jsou často přizpůsobivější a samostatnější; kontakt s lidmi – v městě je více kontaktů, ale zase méně osobních styků; v míře radikalismu a konzervatismu – venkovští obyvatelé jsou většinou konzervativnější nebo v životní aspiraci a náročnosti na povolání – vyšší vzdělání u městských dětí. Nicméně v současné době se tento rozdíl začíná vyrovnávat. V městském prostředí se setkáme s více sociálně-patologickými jevy. (Kraus, 2014)

Kraus (2014) také říká, že u venkovských dětí jsou výchovné problémy v menší míře než u dětí městských. Venkovské děti mají sice lepší vztah ke škole, avšak to neznamená,

že se kladný vztah ke škole musí projevit na jejich školních výsledcích. Dle autora rodiče městských dětí více apelují na další vzdělávání dítěte než rodiče venkovských dětí. Určitou roli hraje úroveň společenského a kulturního života (možnost využívat kina, divadla, navštěvovat galerie, koncerty aj.). Většinou samy děti o tyto možnosti nemají zájem a zprostředkovatelem jsou rodiče nebo i škola či různé výchovně vzdělávací instituce. Oproti tomu sportovní a tělovýchovné akce, pořádané tělovýchovnými jednotami, jsou více na venkově a je o ně zájem. Ve městě je ale zase možnost využívat bazény, stadiony, fitcentra atd. (Kraus, 2014)

1.5.4 Média

V dnešní době, v ovlivňování způsobu trávení volného času, hrají podstatnou roli média. Lidé jsou v podstatě společenšší tvorové, kteří potřebují sdílet své životní hodnoty a komunikovat s ostatními. Komunikace může probíhat ve dvou variantách – přímo nebo zprostředkovaně. V případě zprostředkované komunikace se využívá tzv. prostředník (zprostředkovatel). Mluvíme o sdělovacích prostředcích (médiích), ovlivňující velkou skupinu lidí, všech věkových kategorií. Mezi nejznámější média patří knihy, filmy, rozhlas, televize, časopisy, noviny apod. Především v posledních letech tyto média doplnila média elektronická (internet, počítač, mobilní telefon). S médii se můžeme setkat v rodinném i školním prostředí. Působení médií je čím dál intenzivnější a velmi jedince ovlivňuje v trávení volného času. (Hofbauer, 2004, s. 128)

Dřívější generace se více setkala s komunikací probíhající tváří v tvář, ale s prudkým vývojem médií a obecně elektroniky ve 20. století se postupně vytrácí. Nové formy komunikace se staly, troufám si říct, součástí života každého člověka v celém světě. Tak jako všichni výše zmínění činitelé mají svá pozitiva i negativa, výjimkou nejsou ani média.

Negativní působení médií může být prostředek nejen k šikaně (kyberšikana), propagaci násilí či šíření pornografie, ale i k dalším patologickým jevům. Už děti v předškolním věku se s médii ve volném čase, rodině i škole setkávají. Prostřednictvím médií mládež přejímá některé vzory, a to může mít negativní vliv. (Kratochvílová, 2004, s. 213)

Média mohou mít i pozitivní stránky. Například slouží jako komunikační prostředky k získávání informací, k zábavě, odpočinku, k rozvíjení zájmů, a i jako zpestření výuky či jiné výchovně vzdělávací akce. Masmédia mohou člověku pomoci i například v řešení problémů, v jejich výchově či formování osoby.

Součástí života dětí a mládeže jsou již několik let především počítače, internet a multimédia. Jaký vliv mají tyto formy médií na děti a mládež? Jejich životy se odehrávají ve virtuální realitě a pro děti je velmi těžké těmto „lákadlům“ odolat. Vlivem médií se dětem zúžily zájmy a děti svůj volný čas více tráví s moderní technologií. Dříve se také využívala média spíše ke konzumu, zatímco dnes už děti často samy tvoří obsah například na sociálních sítích (Youtube videa, Facebook, Instagram a podobné sociální aplikace).

Hofbauer (2004, s. 128-129) uvádí ve své publikaci tři formy vztahu mezi médií a mladým člověkem. Za první formu uvádí média, která mluví o dětech (děti a mládež jsou předmětem zájmu médií, sloužící dospělým). Druhou formou jsou média mluvící k dětem (děti a mládež jsou v roli čtenáře či diváka). V poslední formě se děti a mládež sami autorsky, technicky, organizačně podílejí na mediální tvorbě.

Příliš dlouhá doba, kterou děti a mládež stráví využíváním médií ve volném čase, vede k závislosti. Proto je důležité, aby volný čas dítěte byl co nejvíce rozmanitý, pestrý, a aby nebyl vyplněn jen využíváním médií. (Hofbauer, 2004, s. 136-137)

2 Zájmové vzdělávání

Druhá kapitola se bude týkat zájmového vzdělávání. Nejdříve si vysvětlíme, co to vlastně slovo zájem znamená. Dále si uvedeme základní informace o zájmovém vzdělávání, jeho cíli, zájmové činnosti a jejímu dělení. Součástí kapitoly jsou i pedagogické požadavky na zájmové činnosti ve volném čase a za důležitou podkapitolu považují i instituce, které pracují s dětmi a mládeží ve volném čase.

2.1 Zájem

V *Psychologickém slovníku* se popisuje zájem jako schopnost trvalejšího zaměření soustředit se na určitou činnost. Jedná se o schopnost, kterou doprovází emoce, a která stimuluje psychické procesy jako například myšlení, paměť, vůli apod. Z psychologického hlediska můžeme zájem brát jako osobnostní rys, a i jako motivaci člověka, kdy je zájem jako motiv k aktivitě. Zájmy se dělí dle intenzity, šířky zaměřenosti, délky trvání, míry prožívání a aktivity jedince. (Hartl, 2015)

Pokud bychom si měli říct, kdy se zájmy utvářejí, tak jednoznačná odpověď zní – v dětství. Avšak utváření zájmů je celoživotní proces. Na utváření zájmů mají vliv jak vnitřní faktory (věk, fyzická a psychická zralost), tak i vnější (v dětství často zájmy vybírají rodiče). Z hlediska pedagogiky volného času a mimoškolního vzdělávání má pedagog za úkol uspokojit a rozvíjet dítě smysluplně v dané činnosti, utvářet zájmy, vytvářet adekvátní podmínky ke vzniku nových zájmů, formovat a usměrňovat je (povzbuzovat žádoucí či tlumit nežádoucí). (Čáp, Mareš, 2001)

2.2 Zájmové vzdělávání a jeho cíl

Teorie pedagogiky volného času je celkem mladá. Nicméně u nás si pedagogika volného času začala svou pozici budovat už během 50. let 20. století jako mimotřídní a mimoškolní výchova. V tu dobu šlo hlavně o zájmovou činnost založenou na technických, přírodovědných a sportovních aktivitách (Kaplánek, 2012). Dnes je již zájmové vzdělávání ukotveno ve školském zákoně a Vyhlášce č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. Z hlediska školského systému tyto dva dokumenty definují (v užším slova smyslu) zájmové vzdělávání jako doplněk školní výuky. V širším slova smyslu definuje pojem například Šerák (2009, s. 503) jako „*system krátkodobých i dlouhodobých organizačních forem, které umožňují edukační, rekreační, poznávací a tvůrčí volnočasové aktivity účastníků, realizované neformálním i informálním způsobem a směřující k saturaci jejich individuálních zájmů, k rozvoji a kultivaci*

osobnosti a k celkovému zlepšení kvality života jedince“. Mimo jiné je pro zájmové vzdělávání charakteristická dostupnost, přitažlivost, nenucenost, neformálnost, možnost výběru, možnost svobodného rozhodnutí, možnost vlastní iniciativy. (Kaplánek, 2012)

Za cíl zájmového vzdělávání považujeme rozšiřování vědomostí a překonání jakékoli jednostrannosti, vybudování si širších předpokladů pro zdokonalování osobnosti, dotvářet její hodnoty, rozšířit kompetence, upevnit sebekontrolu, psychickou pohodu, a také seberealizovat jedince a zlepšit jeho kvalitu života. (Šerák, 2009)

2.3 Zájmová činnost a její dělení

„Zájmová činnost vhodně podněcuje, podporuje a rozvíjí samostatnost, tvořivost a zdravou společenskou aktivitu“ (Pávková, 2008, s. 166). Děti tak můžeme vést k tomu, aby se podílely na kulturním, hospodářském a politickém životě společnosti. Pod pojmem zájmová činnost, dle Kapláňka (2012), rozumíme takovou činnost, která je zaměřena na rozvoj individuálních potřeb, zájmů a sklonů.

Všeobecně můžeme říct, že zájmová činnost má velký vliv na rozvoj celé osobnosti člověka, jelikož plní funkci výchovně vzdělávací i zdravotně hygienickou. Zájmová činnost je součástí motivace, socializace i relaxace, a tím prospívá člověku po stránce zdravotní, kulturní, politické, společenské a výchovně vzdělávací. Díky ní může jedinec zažít úspěch, překonat sociální problémy nebo posílit si sebevědomí. Zájmová činnost má tedy velký vliv na seberealizaci člověka. (Pávková, 2008)

Co se týče dělení zájmové činnosti tu dělíme dle obsahu, formy a druhu aktivity účastníků. Zájmové činnosti dělí dle obsahu Hájek a kol. (2008, s. 167-168) na **rukodělné činnosti** (rozvíjejí jemnou motoriku, manuální dovednosti a představivost – hry se stavebnicemi, šití, vaření, práce s různými materiály apod.), **technické činnosti** (věnují se technické představivosti, konstrukční dovednosti a smyslu pro přesnost - modelářství, radiotechnika), **přírodovědné zájmové činnosti** (vytvářejí vztah k životnímu prostředí a k jeho ochraně - chovatelské práce, pěstitelské práce, ekologie, rybáři apod.), **esteticko-výchovné činnosti** (rozvíjejí kreativitu, představivost a podporují emocionální složku osobnosti - výtvarné činnosti, divadlo, tanec, hra na hudební nástroje, literatura), **společenskovědní zájmové činnosti** (prohlubují poznatky o společnosti, její kultuře, tradici a historii - zájmové jazykové vzdělání, sběratelství, folklor, historie), **turistiku** (souvisí se společenskovědní a poznávací přírodovědnou činností, které jsou doplněny tělovýchovnými

prvky), **počítač** (zájmová oblast, která se nejrychleji rozvíjí a díky ní se prohlubují počítačové dovednosti, logické uvažování - jedná se o zájem, u kterého nejvíce hrozí návyk, tzv. virtuální droga) a **tělovýchovu a sport** (rozvíjí fyzickou zdatnost i psychickou odolnost vůči stresu, sebepoznání, toleranci a smysl pro fair play. Nesprávné vedení vede k rozvoji například agresivity. Patří sem jakékoli sportovní hry, tělesná výchova a lehká atletika.).

Zájmové vzdělávání se uskutečňuje následujícími formami - **příležitostnou** zájmovou, výchovnou, rekreační nebo vzdělávací činností, do které patří i příprava na vyučování; **pravidelnou** výchovnou, vzdělávací, zájmovou a rekreační činností; **táborovou** činností; **osvětovou** činností a to i činnosti, které vedou k prevenci rizikového chování a k výchově k dobrovolnictví; **individuální práci**, zejména vytvářením podmínek pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů; **využitím otevřené nabídky spontánních činností**; **vzdělávacími programy** navazujícími na rámcové vzdělávací programy škol. (Vyhláška č. 74/2005 Sb., §2)

Dále zájmovou činnost dělíme dle druhů aktivity účastníků – na **receptivní činnosti** (účastníci jsou diváci nebo posluchači například v kině, divadle, na koncertu, na výstavě i při sledování televize či poslouchání rádia) a **aktivně tvořivé činnosti** (jedinci se sami účastní, a to například v zájmových útvarech nebo individuální činnosti (besedy, různé soutěže, práce v dílně atd.). (Němec, 2002)

2.4 Pedagogické požadavky na zájmové činnosti ve volném čase

Na pedagogickou činnost jsou kladeny určité požadavky, které musí splňovat každý pedagog pracující ve volném čase. Jedná se o **požadavky pedagogického ovlivňování volného času** (citlivě pedagogicky vést děti k účelnému využití volného času), **zajímavosti a zájmovosti** (důraz na význam zájmové činnosti), **dobrovolnosti** (pro práci s dětmi ve volném čase je dobrovolná účast velmi důležitá, ale má určitá omezení), **aktivity** (aktivně se podílet na všech fázích činnosti), **seberealizace** (uplatnění každého jedince, aby zažil úspěch), **jednoty a specifičnosti vyučování a výchovy mimo vyučování** (společné plnění výchovného cíle), **pestrosti a přitažlivosti** (obsah, formy a jejich střídání), **odpočinkového a rekreačního zaměření**. (Macek, 1998)

2.5 Instituce pracující s dětmi a mládeží ve volném čase

V této kapitole se budeme zabývat školskými zařízeními určená pro zájmové vzdělávání, která se výchovou ve volném čase zabývají a zpravidla tam i výchova ve volném čase probíhá. Pozornost budeme směřovat především na školní družinu, školní klub, střediska volného času pro děti a mládež a dům dětí a mládeže.

2.5.1 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání

Nejen rodina má odpovědnost za výchovu dítěte, ale i škola. O výběru vzdělávacího zařízení, které bude dítě navštěvovat, rozhodují zpravidla rodiče. Dále také rodiče ovlivňují výběr budoucího povolání dítěte. Rodiče se zajímají o výsledky výchovně-vzdělávacích činností školy a ostatních mimoškolních institucí. Rodiče a škola by měli spolu navzájem spolupracovat, být k sobě otevření a mít mezi sebou partnerský vztah. Společný cíl by měl být komplexní a multikulturní rozvoj dítěte. (Spousta, 1994, s. 106)

Všichni činitelé, působící na trávení volného času, plní různé funkce. Hlavní funkce školy je především vzdělávací, výchovná, sociálně-preventivní, zdravotní, oddechová, kompenzační a kulturní. (Hofbauer, 2004, s. 66)

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání, dle školského zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, jsou školní družiny, školní kluby a střediska volného času pro děti a mládež (popř. domy dětí a mládeže). Školská zájmová zařízení se řídí Vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (Vyhláška č. 74/2005 Sb., § 6–9). Práce v těchto zařízeních se od vzdělávacího procesu liší, a to především v docházce, která je dobrovolná na rozdíl od docházky školní. Jedinec se zapojí do činností, které ho zajímají, má prostor pro vlastní tempo a individuální přístup. Na rozvoj tvořivosti mají velký vliv i různá prostředí, ve kterých se činnost může vykonávat. (Hájek a kol., 2008, s. 143-144) Kromě toho se u žáků rozvíjí zkušenosti v praktických činnostech. Ve výchově mimo vyučování se i klade velký důraz na samostatnost žáků. Díky praktickým činnostem mohou pedagogové u účastníků prohlubovat a rozšiřovat vědomosti, které získaly ve vyučování, a tak dojde ke spojení teorie s praxí. (Pávková a kol., 2008, s. 73-74)

Školní družina a školní klub

Školní družina a školní klub jsou školská zařízení pro zájmové vzdělávání, která zajišťují péči o děti zaměstnaných rodičů během školního roku (někdy

dokonce i o prázdninách). Rozdíl mezi školní družinou a školním klubem je ten, že školní družina je určena pro žáky prvního stupně základní školy (1. – 5. třída), kdežto školní klub je pro žáky druhého stupně (6. – 9. třída). Obě zařízení, respektive vychovatelé, pracující v těchto zařízeních, mají na žáky velký vliv, jelikož jsou s nimi každý den. Pedagogové musí mít vhodnou kvalifikaci a spolupracují s vedením školy, ostatními pedagogy a rodiči. Další rozdíl mezi těmito dvěma zařízeními je ten, že školní kluby se využívají méně, na rozdíl od školních družin. Je to dáno především tím, že do školní družiny bývá docházka žáků potřebnější, protože je nutno na menší žáky „více dohlížet“. Žáci vyšších tříd jsou samostatnější. Školní klub dává také větší volnost ve výběru činností. (Pávková a kol., 2008, s. 111-114)

Školní družina je, jinak řečeno, přechod mezi dobou každodenní výuky a dobou odchodu žáků domů. Každá škola a školní družina si vytváří svůj školní vzdělávací program, který specifikuje konkrétní cíle, obsah vzdělávání, časový plán, formy, personální a ekonomické podmínky školní družiny. Udává také podmínky k dodržování bezpečnosti a ochrany zdraví žáka a podmínky pro žáky se specifickými vzdělávacími potřebami. Do školní družiny se žáci přihlašují k pravidelné docházce. Jeden z hlavních důvodů, proč rodiče hlásí děti do školní družiny je, že chtějí předcházet sociálně patologickým jevům – agresivita, šikana a kyberšikana, záškoláctví, drogová závislost, gamblerství (Hájek a kol., 2007, s. 7-17). Mezi základní formu činnosti školních družin je pravidelná činnost (pedagogická činnost každý den). Můžeme se setkat i s příležitostnými aktivitami, probíhající například ve formě besídek, karnevalů, sportovních dnů nebo výstav pro rodiče, popř. veřejnost.

Družiny nabízí žákům – odpočinkové, rekreační, zájmové činnosti, přípravu na vyučování. Odpočinkové činnosti mají odstranit únavu, zařazují se především po obědě, popř. ráno v ranní družině. Do této skupiny patří klidové hry, odpočinek na koberci, lehátku, poslech pohádky apod. Zařadit tyto činnosti do programu je důležité pro psychickou hygienu dítěte. Rekreační činnosti slouží k obnově sil, jedná se o tzv. aktivní odpočinek, kdy se nejčastěji hrají pohybové hry. Radíme sem i činnosti spontánní. Zájmové činnosti rozvíjí osobnost jedince, pomáhají mu k seberealizaci a rozvoji poznání a pohybových dovedností. Většinou mají podobu řízené kolektivní hry či individuální organizované nebo spontánní aktivita. Příprava na vyučování nemusí nutně znamenat vypracovávání domácích úkolů, která jsou žákovi ve škole zadána (zde je nutná konzultace s rodičem a učitelem). Příprava na vyučování může být v podobě zábavného procvičování učební látky prostřednictvím didaktických her, upevňování školních poznatků v běžném životě aj. Na rozdíl od ostatních

zmíněných činností není příprava na vyučování v legislativě považována jako za povinnou. (Hájek, 2008, s. 83–84)

Činnosti školní družiny by měly vést k získávání určitých kompetencí – kompetence k řešení problémů, komunikativní, sociální a interpersonální, občanské, k učení (Hájek, 2008, s. 10-13). Speciálně pro toto zařízení jsou vytvořeny programy, díky kterým se školní družiny propojí se školou, a tak je posílena motivační a obsahová stránka u různých aktivit. (Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání)

Žák se ve školní družině učí dodržovat pravidla, jak se chovat, jak být nápomocný ostatním a učí se i sebekázní. Toto zařízení spolupracuje s ostatními subjekty, které nabízejí aktivity mimo vyučování (např. umělecká škola, zájmové kroužky apod.). (Hájek, 2008, s. 8)

Středisko volného času

Jelikož se středisko volného času nenachází v městyse Protivanov, tak si toto zařízení nebudeme příliš obsáhle popisovat a uvedeme si jen stručnou charakteristiku.

Střediska volného času (SVČ) mají širokou působnost, co se zájmů týče. Specializují se na konkrétní zájmové činnosti, které vedou kvalifikovaní pedagogové. Zájmová činnost může být příležitostná i pravidelná. Do příležitostných zájmových činností spadají různé soutěže, tábory a jiné. Do pravidelné zájmové činnosti zase patří například kroužky. Středisko mohou navštěvovat žáci, mládež i dospělí. (Pávková, 2008)

2.5.2 Nestátní neziskové organizace

Mezi nestátní neziskové organizace patří spolky dětí a mládeže, které se věnují této věkové kategorii. Spolky dětí a mládeže působí v celé České republice a patří sem například Pionýr, Skaut, Sokol, sdružení hasičů, rybářů a další (Hájek a kol., 2008, s. 149-150). Dříve ovšem byly spolky nazývány jako občanská sdružení (změna dle nového občanského zákoníku od 1. ledna 2014). Definice spolku zní (§ 214 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník): „alespoň tři osoby vedené společným zájmem mohou založit k jeho naplňování spolek jako samosprávný a dobrovolný svazek členů a spolčovat se v něm.“. Zakládat ho mohou občané i právnické osoby a vzniká registrací u ministerstva vnitra.

Nestátní neziskové organizace díky své činnosti doplňují a obohacují výchovně vzdělávací činnost škol, školských zařízení a rodin. Tyto organizace nabízí širokou škálu volnočasových aktivit a pomáhá člověku přirozeně rozvíjet jeho dovednosti, schopnosti, talent a připravit ho na život.

Od roku 1998 funguje na našem území Česká rada dětí a mládeže (ČRD M), která byla založena Společenstvím spolků dětí a mládeže. Dnes sdružuje kolem 100 členských organizací. Za poslání ČRD M je podpořit mimoškolní výchovu a činnost svých členů, především podpořit vytváření právních, společenských, hospodářských a kulturních podmínek pro jejich činnost. Česká rada dětí a mládeže hájí zájmy členů vůči domácím i zahraničním orgánům, organizacím a institucím. (*Česká rada dětí a mládeže* [online], 2021)

3 Charakteristika cílové skupiny

Práce je zaměřena na problematiku a rozdíly v trávení volného času mezi žáky na prvním stupni a žáky na druhém stupni Základní školy Protivanov. Proto bychom si měli vymezit charakteristické rysy školní mládeže.

3.1 Školní věk

Tento název zahrnuje celé období dítěte, kdy plní povinnou školní docházku. Mezi hlavní činnost dítěte tedy patří učení, a právě škola se stává hlavním místem společenského života dětí. Školní věk je vymezen od sedmého roku do konce čtrnáctého roku. Toto období se dělí na mladší školní věk a starší školní věk. Matějček (2008, s. 57-64) a Vágnerová (2000, s. 148) rozdělují školní věk do tří fází (na raný školní věk, střední školní věk a starší školní věk).

Raný školní věk zahrnuje jednu z nejdůležitějších mezníků života člověka – vstup do školy. Tato fáze trvá zhruba do 8. až 9. roku. Střední školní věk trvá do 12 let, kdy dítě prochází velkými biologickými změnami a tělo začíná dospívat. Starší školní věk je třetí období, které souvisí s ukončením školní povinné docházky a trvá přibližně do 15. roku. (Matějček, 2008, s.57-64; Vágnerová, 2000, s. 148)

Stejně tak jako existují různé definice a teorie, tak existují i různé periodizace lidského věku. Hájek (2008, s. 83-109) rozdělil mladší školní věk (od 6 do 11 let), střední věk (od 11 do 15 let) a starší školní věk (od 15 do 20 let). Ovšem Machová (2002) rozděluje období školního věku pouze na mladší školní věk (od 7 do 12 let) a starší školní věk (od 12 do 15 let). Každý člověk projde během života různými stádii, které ovlivňují různí činitele. Za takové činitele můžeme považovat vliv prostředí, vliv výchovy nebo i genetické předpoklady.

3.2 Mladší školní věk

Jedná se o vývojové období ve věkovém rozmezí od 6–7 let do 12 let (Machová, 2002). V mladším školním věku může vstup dítěte do školy výrazně ovlivnit. Především z hlediska změny životních podmínek, které mohou přesáhnout adaptační možnosti dítěte a v extrémních situacích může ohrozit psychický vývoj a výsledky dítěte ve škole. Dítě přijímá novou roli a stává se žákem, a to ovlivní následující fáze dětství. Změny se projevují v sebehodnocení, spojené především se školou. Je zde potřeba dítě vést (objevuje se naivní realismus). Pro toto období je typické využívání fantazie při myšlení, jednání a vnímání a s tím se pojí i zranitelnost a kolísavost emocí a nálad, a proto je zapotřebí být dítěti nápomocný a být vůči němu trpělivý

(jak ze strany rodičů, tak i učitele). Velkou roli zde hraje školní zralost a připravenost, bez které není nástup na základní školu možný. Konec období je charakteristický s přechodem z prvního stupně na stupeň druhý. Dítě začíná dospívat a prochází velkými biologickými i sociologickými změnami. (Vágnerová, 2000, s. 237–240)

Z hlediska tělesného vývoje musíme zdůraznit především omezení pohybu, kdy je po dítěti vyžadováno, aby delší dobu klidně seděl. Dítěti se také zkrátí pobyt na čerstvém vzduchu. Za velkou zátěž považujeme učení a veškeré školní povinnosti a školní práci. Dítě se začíná učit číst, psát, počítat, a to vše představuje nesmírnou zátěž, jelikož jedinec nemá dosud vyzrálou nervovou soustavu, smyslové vnímání a abstraktní myšlení. Tohle vše vede k únavě. Následkem únavy bývá nechuť dále pracovat a plnit úkoly. Každý výkon dítěte je od teď hodnocen a často srovnáván s ostatními dětmi. Každý jedinec reaguje na situaci odlišně, tudíž je vše individuální. Jedno dítě si může na změnu zvyknout rychle, druhému dítěti půjde adaptace na nové prostředí pomaleji. U dětí, kteří se adaptují delší dobu, můžeme vyzorovat větší náchylnost na nemoce, větší únavu až vyčerpanost, zdravotní obtíže jako například bolest hlavy, břicha apod. Těmto problémům můžou rodiče a pedagogové zabránit správnou volbou začátku školní docházky dle zralosti dítěte. (Machová, 2002)

Všechny vývojové fáze života jsou určitým způsobem charakteristické a nesou s sebou řadu znaků. V období mladšího školního věku nastává rozvoj poznávacích procesů, rozvoj psychiky i těla.

Co se týče poznávacích procesů, dítě uvažuje jinak. Při zvládání a pochopení učiva dětem pomůžou tzv. konkrétní operace (Piaget, 1966). Když bychom měli porovnat předškoláka a školáka, tak si všimneme toho, že vnímání předškolního dítěte je založené na představách a fantazii, kdežto školák má potřebu věci kolem sebe pochopit – jak, co a proč funguje (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 115).

Fyzické změny se projevují ve výšce dítěte, mléčné zuby se mění na trvalé, mozek propadá větší únavě a prodlužují se kosti (pokračování osifikace kostí). Abychom zabránili deformaci páteře, je velmi důležité, abychom u dítěte dbali na správné držení těla. Dítě se rádo hýbe, má radost z různých her. Pohyby těla jsou více koordinované než v předchozím období, lepší hrubá a jemná motorika.

Rozumový vývoj dítěte hodně ovlivňuje prostředí, vrstevnická skupina, volný čas dítěte a učení. U dítěte se zdokonaluje vnímání a dítě rádo poznává nové věci, které si nejlépe zapamatuje tak, když si je může tzv. osahat. K lepšímu zapamatování také pomůže i fantazie.

Například když dospělý něco povídá, tak si dítě danou situaci představuje. Tím se fantazie dítěte rozvíjí i ve volném čase, mimo školní prostředí. Pozornost je cílená a soustředěná, a díky ní se dítě učí rychleji. Důležitý úkol učitele, vlastně jakéhokoliv člověka, který dítě učí, je udržet pozornost dítěte a umět ho motivovat. Nejúčinnější je střídat činnosti po kratších intervalech. Dítě začíná být emočně vyrovnané a převažují kladné city, emoce nejsou tak impulzivní a ustupuje emoční labilita (kolísavost, nestálost), jejich ovlivnitelnost emocí, ale stále zůstává. Vyvíjí se tzv. vyšší city – etické, intelektové, estetické, sociální. S adaptací na školní prostředí souvisí i začleňování se do společnosti neboli socializace. Dítě získává nové sociální role, vytváří se nové vztahy s vrstevníky i pedagogy. Pedagog pro dítě začíná být silnou autoritou. V tomto období již můžeme zaznamenat, že si děti často hrají odděleně (chlapci s chlapci, děvčata s děvčaty), a tím se od sebe hry liší svým charakterem. Jedno mají ale společné – děti si hrají ve skupině, nikoli jen sami. (Hájek a kol., 2008, s. 86-90)

Na počátku školního věku nastává vývoj myšlení. Myšlení názorné se mění na myšlení konkrétní, a to vede ke schopnosti myslet logicky. Na rychlost a kvalitu vývoje myšlení závisí úroveň intelektu, vnější i vnitřní motivace, pracovní postoj, psychický i fyzický stav, vliv rodiny, školy a celkové výchově. S myšlením se rozvíjí i řeč, která vede činnost člověka a rozvíjí jeho chování a prožívání. Řeč je velmi důležitá pro úspěšné učení. Postupně se zdokonaluje slovní zásoba (delší věty, správná gramatika). (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 119-121)

V mladším školním věku, jak už z části bylo řečeno výše, začíná být za nejvýznamnější činnost považováno učení, které je jak spontánní, neplánované, tak i záměrné (například psaní domácích úkolů, výuka). Pořád zde ale velkou roli hraje i hra. Rozdíl můžeme vidět pouze v tom, že hry z předchozího období mají jiný charakter než hry nyní. Hra je složitější, promyšlenější, více reálná a děti mají více v oblibě hry pohybové a konstruktivní (didaktické, naučné hry). (Hájek a kol., 2008, s. 90)

Dítě se postupně dostává k tzv. kritickému realismu. Dítě začíná být kritické nejen k okolí, ale i k sobě samému. Jedinec je stále dítětem a neměli bychom od něj čekat stejné chování jako u dospělého. Na konci období nastávají znaky, které nejsou dětské ani ještě dospělé (Matějček, 2008). A tak můžeme konec tohoto období považovat za období přípravy na dospívání (Langmeier, Krejčířová, 1998).

3.3 Starší školní věk

Starší školní věk je nejčastěji vymezen od dvanáctého roku. Počátkem tohoto období, které můžeme pojmenovat i jako období pubescence, je přechod z 1. stupně na 2. stupeň základní školy a trvá do ukončení povinné školní docházky, což je nejčastěji do 15 let. Jedná se o první fázi období dospívání (Vágnerová, 2000). Pubertální období se dělí do tří fází – prepuberta, puberta, postpuberta. V období staršího školního dívky dokončují prepubertu a začínají fázi puberty, u chlapců začíná prepuberta jako počáteční fáze puberty (Machová, 2002).

Tělesný růst se zrychluje – tento proces se nazývá sekundární akcelerace (Šimíčková Čížková a kol., 2008, s. 101). Dále se také mění proporce těla, objevují se pohlavní znaky – dozrávání pohlavních orgánů, začíná vznikat nevyrovnanost ve vývoji mezi dívkami a chlapci, kdy se na počátku staršího školního věku prohlubuje. V pubertě se rozdíly u chlapců začínají vyrovnávat. Mezi mladším a starším školním věkem dochází opět ke špatnému držení těla a ke vzniku vad páteře (např. kulatá záda nebo skolióza). Mezi třináctým až patnáctým rokem se dokončuje prořezávání zubů trvalého chrupu, tzv. druhá dentice.

Do kognitivního vývoje patří logická paměť, jež je dominantnější než paměť mechanická. Myšlení dítěte se díky schopnosti abstrakce a logického uvažování moc neliší od myšlení dospělého člověka. Vrcholem vývoje jemné motoriky je zautomatizování pohybů při psaní a hrubá motorika se rozvíjí při kolektivních míčových hrách.

Po emocionálním klidu, v mladším školním věku, přichází období vyznačené citovým neklidem – impulzivnost, přecitlivělost, labilita nálad. Emocionální proměnlivost je ovlivňována nestabilitou hormonální hladiny, což může zapříčinit zhoršení školních výsledků zrovna v době, kdy se jedinec rozhoduje o svém budoucím studiu a volbě povolání. Dospívající své negativní city překonává odmítáním, hněvem, nesouhlasem a mezi dítětem a dospělým nastávají rozpory. Proto se tohle období nazývá jako období druhého vzdoru (první období vzdoru je v předškolním věku – od čtyř do šesti let). (Machová, 2002, s. 208–214)

Pro pubescenta je důležité začlenit se do kolektivu třídy a mimoškolních organizací. V této fázi života se u mládeže nejčastěji setkáváme s negativním trávením volného času zapříčiněno nudou či nedostatkem zájmů. Stále zde přetrvávají oddělené skupiny dle pohlaví, ale pomalu mezi sebou navazují přátelství. Mimo to se také velmi rozvíjí kompetence a vztah k práci a mravní cítění – pomoc slabšímu, hrdinské chování. (Machová, 2002)

Po pubescenci následuje období adolescence, které trvá od patnáctého do osmnáctého roku (někteří autoři uvádí věk do 20 či 22 let). Tato fáze života je charakteristická především tím, že se postupně dosahuje pohlavní zralosti a dokončuje se tělesný růst. Čačka (1994, s. 40) uvádí ve své publikaci: „*Adolescence je fází postupného vyhraňování a stabilizace povahových vlastností.*“

4 Volnočasové aktivity v Protivanově

Tato kapitola, jak už samotný název napovídá, bude směřovat na nabídku volnočasových aktivit pro děti a mládež v místě mého bydliště. Zaměříme se na popis jednotlivých spolků a organizací, věnujících se volnočasovým aktivitám dětí a mládeže. V městysi Protivanov mohou děti využívat například spolek SDH Protivanov, tělovýchovnou jednotu Sokol Protivanov nebo třeba jezdecký kroužek Tina horses. Nejvíce se podílí na volnočasových aktivitách základní škola a školní družina ve spolupráci s místní knihovnou, římskokatolickou farností nebo Základní uměleckou školou Konice.

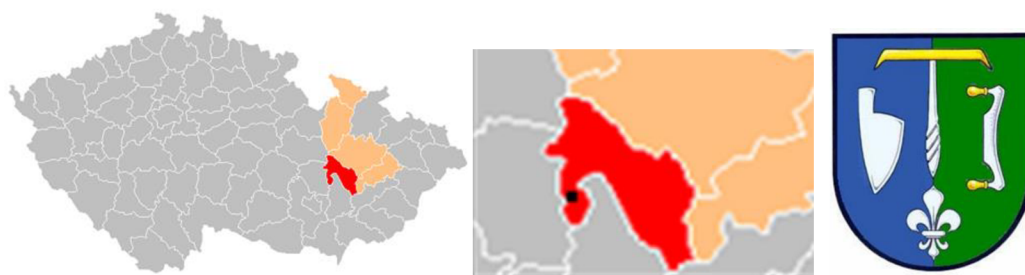
4.1 Charakteristika městyse

Protivanov se nachází v okrese Prostějov, v Olomouckém kraji. Žije zde přibližně 1022 obyvatel a je nejvýše položenou obcí v okrese.

Dnes je Protivanov městysem a plní především po hospodářské a náboženské stránce úlohu menšího regionálního centra. Nachází se mezi Boskovicemi a Prostějovem a má bohatou historii. Na mapě níže můžeme vidět, kde se Protivanov nachází.

Počátky Protivanova souvisejí s osídlováním Dražanské vrchoviny. První fáze proběhla na počátku 11. století, v blízkosti staré keltské lokality Malé Hradisko. První písemná zpráva o obci Protivanov je až z počátku 16. století. Název obce pravděpodobně souvisí se jménem původního majitele Protivy nebo Protivana – jednalo se o typickou lesní lánovou ves. (Městys Protivanov [online], 2021)

V Protivanově se nachází základní škola (pro první i druhý stupeň) a mateřská škola. Obě zařízení jsou vedeny zvlášť jako příspěvkové organizace.

Obrázek č. 1: Poloha a znak městyse Protivanov

4.2 Základní škola Protivanov

Základní škola Protivanov, jako součást výchovně vzdělávací soustavy, poskytuje základní vzdělání jak pro žáky obce Protivanov, tak i pro žáky z okolních vesnic (obce Buková, Malé Hradisko, Niva, Bousín, Drahaný, Lipová). Slavnostní otevření proběhlo 1. září 1973. Zřizovatelem základní školy je městyš Protivanov. Nyní (akt. r. 2021) navštěvuje školu celkem 177 žáků, z toho na první stupeň chodí 94 žáků a na druhý stupeň 83 žáků. Celková kapacita školy značně převyšuje reálný počet žáků. Vyučování začíná v 7:05 hod., což je neobvyklé pro většinu škol v ČR.

Jedná se o obecní školu rodinného typu, kde se všichni znají a mají k sobě blíž. Základem takového uspořádání je úzká spolupráce mezi školou, rodiči a zřizovatelem. Škola tak dokáže lépe zajistit všestranný rozvoj žáků s ohledem na jejich individuální potřeby. Součástí budovy je rovněž moderní stravovací zařízení a školní družina. Ředitelem školy je Mgr. Jaroslav Vašíček, počet odborně kvalifikovaných pedagogů se většinou každý rok mění, stejně tak jako počet asistentů pedagoga. Dále také na škole působí výchovný poradce, metodik prevence, speciální pedagog a koordinátor ICT (informační a komunikační technologie). Školní družinu vede vychovatelka Milena Kejíková, Dis. (Základní škola Protivanov [online], 2021)

Z hlediska prostorového a technického vybavení je základní škola na vysoké úrovni. V budově se nachází devět kmenových tříd, jedenáct odborných učeben (jazykové, fyzikální, počítačové, učebna biologie a přírodopisu, hudebna, dílny pro pracovní výchovu, keramická dílna, posilovna, cvičná kuchyň), tři oddělení školní družiny, jídelna, tělocvična. Součástí školy je i nově vybudované moderní venkovní sportoviště. Učebny jsou vybaveny moderním nábytkem a ostatními potřebnými pomůckami. (Základní škola Protivanov [online], 2021)

Základní škola se nachází ve středu městyse, a jelikož se jedná o vesnické prostředí má blízko k přírodě (les, pole, louka). Ovšem budova se nachází několik metrů od frekventované silnice, s čímž bohužel nemůže nikdo, ani zřizovatel nic udělat, jen to, aby se dbalo na bezpečnost žáků.

Škola spolupracuje s rodiči žáků, s pedagogy a také s ostatními subjekty. Rodiče jsou průběžně informováni o výsledcích žáka v rámci třídních schůzek, individuálních konzultací. Mohou se aktivně zúčastnit akcí pořádané školou (divadla, zájezdy, výstavy, koncerty, představení) a prostřednictvím členství ve školské radě se mohou podílet i na činnosti školy.

Pedagogové jsou průběžně informováni o aktualitách nebo možnostech (například z oblasti prevence rizikového chování) v rámci pravidelných pedagogických porad. Spoluprací s dalšími subjekty je nespočet. Z hlediska prevence rizikového chování škola spolupracuje například s Hasičským záchranným sborem Prostějov, Scholaservisem, SPC (*speciálně pedagogické centrum*) Olomouc, PPP (*pedagogicko psychologická poradna*) Prostějov, Policií ČR, městysem Protivanov, Univerzitou Palackého v Olomouci a dalšími. Dále je také škola zapojena i do různých programů a projektů (Den země, Edison, Školní mléko, Ovoce a zelenina do škol a další). (Základní škola Protivanov [online], 2021)

Pro žáky je k dispozici několik zájmových útvarů s různým zaměřením. V aktuální nabídce zájmových kroužků můžeme nalézt **horácké tance „Skaláček“**, **dopravní** (pro žáky 4.třídy), **keramický**, **tělovýchovný** (1. – 3. třída), **zdravotnický kroužek** (3. - 9. třída), dále také kroužky specializované na konkrétní sport – **basketbal** (1. a 2. třída), **gymnastika**, **stolní tenis** (4. a 5. třída), **kopaná** (1. – 3. třída). Žáci mají také k dispozici možnost rozvíjet se v oblasti hudby, a to díky spolupráci se Základní uměleckou školou Konice. ZUŠ učí individuálně žáky na hudební nástroje, nejčastěji na zobcovou či na jiný druh flétny, klavír, kytaru, žesťové nástroje, bicí. Dále nabízí i výuku zpěvu v rámci pěveckého sboru. Součástí lekcí (hra na hudební nástroje nebo pěvecký sbor) je výuka hudební nauky, ve které se probírá hudební teorie, kterou se poté žáci snaží (v individuálních či společných hodinách) využít v praxi. (Základní škola Protivanov [online], 2021)

4.3 Školní družina Protivanov

Školní družina je součástí Základní školy Protivanov. Školní družinu (ŠD) tvoří tři oddělení, každá oddělení mají svoji paní vychovatelku. Oddělení jsou rozdělena podle věkových kategorií (tříd). Každá třída má několik stolů a židlí, hračky, sedačky, TV a je vyzdobená výrobky dětí, a díky tomu působí velmi útulně. Před třídami je jedna velká chodba (prostor) pro pohybovou aktivitu. ŠD má také kabinet pro paní vychovatelky, šatny pro děti, úklidovou místnost a sociální zařízení. Školní družina využívá i školní tělocvičnu a školní hřiště, které se nachází za školou. Základní škola má k dispozici pouze školní družinu, nikoli školní klub. (Základní škola Protivanov [online], 2021)

Pro pobyt venku využívá ŠD prostory u budovy školy, hřiště za školou. Na vycházky a rekreační činnosti využívají okolí školy. Výhodou základní školy je umístění v klidném a příjemném prostředí Dražanské vrchoviny. Postupně, dle finančních podmínek, ZŠ doplňuje

potřeby pro ŠD na různé zájmové činnosti, sportovní náčiní, hračky aj. Finance jsou zabezpečeny z provozu školy, dále také ze sponzorů. Školní družina spolupracuje s učitelkami 1. stupně a správními zaměstnanci, s ICT a knihovnou Protivanov, městysem Protivanov, farností Protivanov, JSDH Protivanov, MŠ Protivanov. Akce ŠD jsou cíleně uskutečňovány s prvním stupněm ZŠ, ICT a knihovnou Protivanov, dalšími složkami městyse a rodiči. Tyto akce jsou vždy tematicky zaměřené. Zhodnocení činnosti a akcí je vždy uvedeno v závěrečných hodnoceních prvního, druhého a třetího oddělení ŠD a výroční zprávě. (Základní škola Protivanov [online], 2021)

4.4 Nestátní neziskové organizace v Protivanově

Nestátní neziskové organizace (někde jsou uvedeny jako nevládní neziskové organizace) jsou organizace, které nejsou zřizované státem, tudíž jsou na státu nezávislé. Nestátní neziskové organizace (NNO) slouží k obecně prospěšné či k soukromě prospěšné neziskové činnosti a jsou zřizované soukromými fyzickými nebo právnickými osobami. (*Ministerstvo vnitra ČR* [online], 2021)

V této podkapitole zmíníme všechny volnočasové spolky, které městyse Protivanov pro děti a mládež nabízí. Všechny informace byly získány z informačního centra (knihovny) a z webových stránek městyse či jednotlivých sdružení.

4.4.1 Sbor dobrovolných hasičů Protivanov

Za nejstarší a nejaktivnější spolek je v Protivanově považován Sbor dobrovolných hasičů. Hasičský sbor byl založen v roce 1885 pod názvem Dobrovolná jednota hasičská v Protivanově a do hasičského hnutí se zapojilo 53 lidí. Místní od počátku pomáhali při požárech nejen v obci Protivanov, ale i v okolí. Nejvzácnější a dosud zachovalý exemplář je ruční hasičská stříkačka z roku 1894. Hasičský dům byl postaven v roce 1935. (Sommer, 2003, s. 89-92)

Sbor dobrovolných hasičů (SDH) Protivanov vyvíjel, a i nadále vyvíjí kulturní dění v naší obci. SDH každoročně pořádají například pálení čarodějnic, masopustní průvod, okrskové soutěže v požárním sportu a hry Plamen, předpouťové posezení s místními občany spojené s opékáním makrel, pomáhají organizovat Dětský den, sběr kovového odpadu a v neposlední řadě tradiční Hasičský bál. (*Hasiči městyse Protivanov* [online], 2021)

SDH Protivanov plní funkci výjezdovou (výjezdy k požárům, nehodám či různým zásahům) a kromě toho i funkci sportovní a výukovou pro děti, mládež a také dospělé. SDH tvoří podmínky pro činnost s dětmi a dorostem, podporuje jejich psychický, fyzický, sociální a mravní rozvoj. Spolek vede děti k utváření hodnot, úctě k přírodě, lidem a okolí, k odpovědnosti a učí je poznávat a dodržovat zásady požární ochrany a jiných výjimečných situacích.

Nyní navštěvuje sbor dobrovolných hasičů celkem 20 dětí, z toho 10 děvčat a 10 chlapců. Žáci se celoročně účastní okresních a krajských soutěží. Hasičské soutěže obsahují několik disciplín – požární útok, překážky na sto metrů, věž neboli výstup do třetího podlaží cvičné věže, závod v tzv. TFA (silový sport), uzlová štafeta, závod požárnícké všestrannosti, štafeta CTIF a štafeta dvojic. Pro tyto mladé hasiče je spousta víkendových (prázdninových) hasičských soutěží pořádáno především na jaře a v létě. V zimě každoročně pořádá obec Drahaný, pro všechny okolní sbory dobrovolných hasičů, akci s názvem Zlatá vařečka. Soutěže probíhají zejména na sportovním hřišti či v okolní přírodě a účastní se jich několik hasičských družstev z okolních (okresních) vesnic. Výherci jsou odměněni pohárem, medailemi a malými dárky (sladkosti, sportovní potřeby apod.). Děti dochází do zájmového útvaru jedenkrát týdně a jsou vedeni odborným vedoucím. Přes zimní období děti trénují přímo uvnitř hasičského domu a pro tento účel využívají velký společenský sál. V teplejším období se trénuje a co nejvíce využívá místní hřiště, popřípadě louky, les a tak dále.

4.4.2 TJ Sokol Protivanov

V dějinách Protivanova sehrála důležitou roli tělovýchovná organizace Sokol, založená v roce 1911, které konkurovala místní organizace katolického Orla. Začátky nově založené jednoty Sokol byly náročné – chybělo cvičiště, základní tělocvičné nářadí a cvičební úbory. Později se začala činnost TJ Sokol Protivanov rozvíjet, a to nejen v tělovýchovné práci, ale také i v nácviu divadelních představení. Tělovýchovná cvičení byla nejvíce oblíbená u školní mládeže a pořádalo se několik tělovýchovných vystoupení. (Sommer, 2003, s. 95–96)

Tělovýchovná jednota Sokol navazuje na tradici Sokola Protivanov. Pod názvem Sokol Protivanov spolek působil až do roku 1991 a byl součástí Československého svazu tělesné výchovy a sportu (ČSTV). Organizace byla zapsána do spolkového rejstříku vedeném u Krajského soudu v Brně v roce 2014. Spolek zastupuje jakýkoliv člen statutárního orgánu a jménem spolku jedná a podepisuje jakýkoliv člen statutárního orgánu. Co se týče jiných osob,

ty mohou zastupovat spolek pouze na základě plné moci, kterou jim udělí již zmíněný statutární orgán spolku. (*Aktuality – Portál justice* [online], 2021)

V posledních desítkách let TJ Sokol Protivanov organizuje sportovní činnost, zejména ve fotbale, organizuje a realizuje aktivity a programy v rámci sociálního začleňování a v rámci péče o sociálně slabé rodiny. Dále také vyvíjí osvětovou, kulturní a společenskou činnost, spolupracuje s dalšími sportovními, tělovýchovnými a turistickými spolky a organizacemi, pečuje o tradice klubu, spravuje a rozvíjí majetek klubu. Jedná se tedy o spolek, založen za účelem výkonu a všestranné podpory výkonu sportovní, tělovýchovné a turistické činnosti svých členů a široké veřejnosti, výkonu a podpory sociálních a charitativních aktivit. (*Veřejný rejstřík a Sbírka listin – Ministerstvo spravedlnosti České republiky* [online], 2021)

Obecně můžeme říct, že spolek je pro všechny obyvatele městyse a okolí. Na provozu spolku a organizaci akcí se podílejí jak dospělí a děti, tak i senioři. Nicméně dominantou, z hlediska volnočasových aktivit nabízené pro děti, je právě zmiňovaná sportovní činnost – fotbal. TJ Sokol Protivanov spíše více navštěvovali účastníci mužského pohlaví, ale dnes spolek navštěvují i děvčata a ženy.

Organizace má celkem čtyři „fotbalové kluby“ – tzv. přípravka, žáci, dorost a muži, kteří se rozdělili ještě na muži A a muži B, vzhledem k velkému počtu účastníků. V „přípravce“ se děti seznamují s úplnými základy fotbalových technik, pomůcek apod. Je určena pro nejmenší děti, které ještě nenastoupily do základní školy. Do skupiny „žáků“ chodí děti ve věkové kategorii od 7 do zhruba 12 let, tudíž se jedná o děti, navštěvující první stupeň a z části i druhý stupeň základní školy. Do kategorie dorostu se řadí mládež od 13 do 18 let. Zmíněné tři kategorie mohou navštěvovat i děvčata. Dále se v této organizaci setkáme už pouze s kategorií „muži A“ a „muži B“. V některých větších městech se můžeme setkat i s ženským klubem, ale jelikož Protivanov je jen větší obec, tak zde ženy jsou především v roli fanynek než fotbalistek. Každá skupina má svého trenéra a během celého roku s fotbalisty, alespoň dvakrát týdně trénuje na fotbalové zápasy. V teplém období na tréninky využívají místní fotbalové hřiště, popřípadě sportovní areál základní školy a v zimním období využívají tělocvičnu a posilovnu také v základní škole. Fotbalová sezóna se rozděluje na jarní a podzimní, ve kterých se pořádají fotbalová utkání s okolními fotbalovými kluby. Každý rok se také pořádá pro mladé fotbalisty týdenní fotbalové soustředění.

4.4.3 Římskokatolická farnost

Už v dřívějších dobách byli lidé na vesnici velmi pobožní a velkou roli hrála na vesnicích právě farnost. I když v dnešní době počet věřících klesl, ještě stále význam farnosti ve vesnickém prostředí nezanikl.

„V řadě vesnic pracují různé sportovní kroužky, velké tradice mají i kvalitní divadelní soubory, dále Skaut a tábornické organizace. Významnou roli sehrávají farní úřady, které se věnují dětem, mladým i celým rodinám. Důležité je nezapomínat na svoji historii, památky a přírodní útvary ve svém okolí.“ (Němec a kol., 2002, s. 118).

Římskokatolická farnost Protivanov, z hlediska trávení volného času dětí a mládeže, poskytuje dětem především výuku náboženství na ZŠ Protivanov žákům 1. – 9. tříd jako volitelný předmět (s tím je spojeno i první svaté přijímání). Dále také farnost pořádá pro děti různé akce (Farní den, Noc kostelů, Adventní tvoření, Vánoční divadlo), výlety (cyklovýlety, krmení zvířátek v lese, ...) a o letních prázdninách se koná farní tábor. Akce jsou určeny pro všechny děti a mládež.

Farnost Protivanov pořádá i různé akce pro dospělé či rodiny (Farní plesy, Adventní koncerty atd.). Místní fara poskytuje prostor pro pravidelné setkávání maminek s dětmi (Klub maminek Protivánek).

4.4.4 ICT – knihovna

Jedná se o Informační centrum a zároveň i knihovnu městyse. V Protivanově má nezastupitelnou roli především z hlediska informací nejen o lokalitě a ubytování pro turisty, ale i o různých volnočasových aktivitách a akcích, které se k občanům dostanou nejčastěji prostřednictvím internetu, plakátů nebo rozhlasu. Umožňuje také místním a okolním občanům zakoupit si či rezervovat vstupenky, využít internet/počítač a tiskárnu za určitý poplatek. Podílí se na přípravě kulturních, sportovních a společenských akcí a poskytuje o nich informace. Spolupracuje jak se ZŠ a MŠ Protivanov, tak i s římskokatolickou farností. Sbírá informace, pořizuje fotografie a následně se podílí na tvorbě zpravodaje městyse, který vychází většinou jednou za dva měsíce, popřípadě jednou za čtvrt roku.

Knihovna zajišťuje přednášky, besedy, výstavy na vybraná témata, jarmarky, plesy, tematické tvořivé dílny pro děti, pro dospělé i pro seniory a akce pro děti. Právě akcí pro děti se za celý rok uspořádá asi nejvíce. Můžeme zde zmínit například pravidelné hodiny českého jazyka pro děti první třídy místní základní školy, s tím je spojena akce „Pasování na čtenáře“,

dále Noc s Andersenem, karneval, Pexesiáda, Lampionový průvod a uspávání broučků, psaní dopisu Ježíškovi, Pohádková stezka, Pálení čarodějnic, tvořivé dílny (zimní, valentýnská, vánoční, velikonoční, ...) atd.

Knihovna rozlišuje knihy na beletrii, naučnou, beletrii mládež a naučnou mládež. Dále beletrie pro dospělé je rozlišena zvláště na části pro romány pro ženy, detektivky, válečná literatura a poezie. V knihovně si místní i okolní občané mohou vypůjčit (kromě literatury) i časopisy, noviny, gramofonové desky, DVD či CD. Knihovna je poměrně malá, tudíž zde nenajdeme například studovnu nebo čítárnu. K dispozici je pouze menší stůl s několika židlemi.

4.4.5 Tina horses, z.s.

Tina horses je spolek zaměřený na jezdeckví a byl zapsán do spolkového rejstříku v roce 2016. Snaží se vytvářet materiální podmínky a zázemí pro jízdu na koních, především pro děti a mládež. Nicméně služby spolku mohou využívat i dospělí.

Jedná se o rodinnou stáj disponující travnatou jízdárnou se skokovým materiálem a zázemím pro jezdce. Koně, na kterých se jezdí, jsou trénovaní a zvyklí i na nejmenší děti.

Dítě se v jezdeckém kroužku naučí pečovat o koně (poníka), jak ho osedlat, seznámí se s užděním a nahlédne do světa jezdeckého sportu a chovu koní a v neposlední řadě se naučí především na koni jezdit. Lekce trvá většinou hodinu a půl, dle domluvy každé pondělí nebo středu. Jízdy jsou jednou týdně a cena za měsíc je stanovena na 1 200,-. V případě nepříznivého počasí nebo důvodu nemoci se lekce nahrazuje.

Tina horses pořádá každé léto příměstské tábory pro děti, které se staly velmi oblíbené. Možné je také členství ve spolku. Členem se může stát dítě od 9 do 18 let, ovšem musí být vybaven základními zkušenostmi s koněm. Tím se rozumí – člen sám umí vyčistit koně, zná základní postroje na koně a umí základy klusu v sedle. Dospělý nad 18 let se členem spolku může stát v tom případě, když prokáže dostatečné zkušenosti, které jsou na úrovni tzv. Zkoušek základního výcviku jezdce. (Tina horses [online], 2021)

5 Zhodnocení stavu problematiky

Před samotným zahájením výzkumného šetření bylo nutné podívat se na různé publikace či kvalifikační práce, které se týkaly podobného tématu. Potřebovali jsme zjistit, co již bylo zkoumáno, jaké metody byly zvoleny a jaký byl samotný závěr.

Téma diplomové práce je poměrně úzce zaměřené, a tak bylo na toto téma obtížné nějaké publikace a práce najít. Nicméně existuje spousta výzkumů zabývajících se volným časem dětí a mládeže. Většinu odborné literatury zabývajících se touto problematikou není zrovna nejaktuálnější a ve většině případech jsou zaměřeny na děti a mládež obecně. Z toho důvodu byla využita webová stránka www.theses.cz, kde jsou umístěny závěrečné práce studentů. Cílem bylo najít nějaké výzkumy, které se zaměřují na volný čas dětí a mládeže docházející do vesnické školy. Několik volně dostupných prací se zaměřovalo na rozdíly mezi volným časem dětí na vesnici a ve městě nebo na volný čas žáků na základní škole v konkrétním městě.

Co se týče prací o trávení volného času v Protivanově, tak zde jsme našli pouze jednu závěrečnou práci bývalé studentky pedagogické fakulty Univerzity Palackého. Ta se ale zaměřovala na využití regionálních folklorních prvků ve výuce na prvním stupni Základní školy Protivanov, tudíž pro naši práci neměla žádný efekt.

Po pročetí kvalifikačních prací jsme se ujistili, že práce, která by se zaměřovala na volný čas dětí prvního a druhého stupně základní školy Protivanov, není. Cílem tedy bylo najít alespoň nějaké nejvíce podobné prvky ze všech dohledaných závěrů a porovnat je později s výsledky našeho výzkumu.

Objevili jsme bakalářskou práci studenta, který psal práci na velmi podobné téma, a sice na téma „Možnosti volnočasových pohybových aktivit u dětí školního věku ve vybraném městě ČR“ (Kašlík, 2016). Práce byla napsána v roce 2016. Jedná se sice o rozdíl pěti let, ale i tak můžeme říct, že patří k jedním z těch aktuálnějších prací. Student se zaměřil na menší město s počtem obyvatel kolem 5 000, což je o čtyři tisíce více než má městy Protivanov. V bakalářské práci student použil také kvantitativní metodu – dotazník a zjistili jsme, že některé otázky uvedené v dotazníku studenta Kašlíka se podobají těm našim. I z tohoto důvodu nás velmi zajímá, jestli výsledky budou v něčem podobné (Kašlík, 2016). Mimo výsledky této práce, porovnáme výsledky i s jinými pracemi a publikacemi na podobné téma.

Ostatní práce se zaměřovaly na velká města s ještě větším počtem obyvatel než výše zmíněná bakalářská práce, i přes to jsme výsledky z proběhlých výzkumů postupně srovnávali

a zjistili jsme, že se moc od sebe neliší. Výsledky výzkumů byly přehledné, a to díky využití stejné výzkumné metody jakou jsme zvolili i my – dotazník.

Kromě bakalářské práce jsme našli výzkumy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT ČR) v dokumentu: „*Volný čas a prevence u dětí a mládeže*“. Podrobněji se rozepíšeme v závěru této diplomové práce. (*Volný čas a prevence u dětí a mládeže* [online], 2002)

Autoři ve výzkumu Hodnotová orientace dětí ve věku 6-15 let (Bocan, Maříková, Spálenský [online], 2011) zkoumali hodnotové preference pomocí tzv. Klíčových hráčů. Jde o pět tematických okruhů, kde hlavní roli hraje rodina. Mezi další zkoumané okruhy patří škola, volný čas, média, hodnoty a životní postoje. Nejvíce nás zajímaly výzkumy týkající se trávení volného času. Výzkumný tým (Bocan, Maříková, Spálenský [online], 2011) uvádí: „*Nejsilnější věkovou skupinou, která navštěvuje kroužky, jsou děti ve věku cca 10-12 let. Mladších dětí (6 – 9 let) chodí do kroužků méně, protože k určitým aktivitám ještě prostě nedospěly, naopak starší děti od cca 13-14 let kroužky opouštějí z důvodu jistého „překroužkování“ (už je to vlastně moc nebaví, dosud navštěvované aktivity už pro ně nejsou úplně „IN“, pokud zůstávají, tak spíše ve sportovních oddílech ...*“ (Bocan, Maříková, Spálenský [online], 2011)

Nejaktuálnějšími výzkumy související s tématem této práce, se zabývá Mezinárodní výzkumná studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků – Health Behaviour in School-aged Children (HBSC). Zdravá generace (*Školáci jsou ve volném čase aktivní* [online], 2021) uvádí dle provedeného výzkumu: „*Nejpopulárnější aktivitou mezi chlapci jsou týmové sporty, do nichž je zapojeno 58 % z nich. U dívek jsou to pak umělecké aktivity, kterým se věnují bezmála dvě třetiny (60 %)*“. Dále také uvádí, že „*každé sedmé dítě ve svém volném čase žádný kroužek či klub nenavštěvuje. Se zvyšujícím se věkem však takových dětí přibývá. V 15 letech je to již každý pátý mladý Čech (22 %)*“.

Výzkumy se zaměřily i na neorganizované volnočasové aktivity jako je například četba, čas s vrstevníky venku apod. Četbou se pravidelně zabývá necelá třetina dětí (32 %), převládají dívky (41 %) nad chlapci (24 %). Ovšem počet čtenářů klesá s věkem a pokles je větší u chlapců než u dívek. Nečte 3/4 chlapců a 2/5 dívek z devátých tříd. Volný čas dětí trávený s rodinou je především v podobě sportování nebo procházek, což je pozitivní zpráva. Stále ale platí, že s přibývajícím věkem dětí dochází k úbytku trávení volného času s rodiči a do čela se dostávají vrstevníci. (*Školáci jsou ve volném čase aktivní* [online], 2021)

6 Výzkumná část

Ve výzkumné části diplomové práce se zabýváme výzkumem trávení volného času žáků prvního a druhého stupně Základní školy Protivanov. Zajímalo nás především, jak děti využívají svůj volný čas, s kým ho tráví nejraději a zda navštěvují zájmové kroužky, popřípadě jaké. Dále nás zajímalo, zda je pro žáky nabídka volnočasových aktivit dostačující a jaké kroužky jim chybí. Ve výzkumné části jsme se zaměřili také na vliv aktuální pandemické situace na volný čas dětí a mládeže. Rozhodli jsme se podívat na to, jak se změnil volný čas žáků v této nelehké době.

6.1 Hlavní a dílčí cíle, výzkumné otázky a hypotézy

Hlavní cíl

Hlavním cílem výzkumu je popsat, analyzovat a zhodnotit, jak žáci prvního a druhého stupně ZŠ Protivanov tráví volný čas.

Dílčí cíle

- Zjistit s kým nejraději tráví volný čas žáci 1. stupně ZŠ Protivanov a s kým žáci 2. stupně.
- Zjistit, zda žáci na 1. stupni ZŠ Protivanov navštěvují nabízené zájmové kroužky více než žáci na 2. stupni.
- Zjistit hlavní důvody, proč žáci ZŠ Protivanov nenavštěvují letos žádný zájmový kroužek a proč.
- Zjistit, jaké zájmové kroužky by žáci chtěli ve škole, popř. v obci.
- Posoudit, kterým v dotazníku nabídnutým neorganizovaným volnočasovým aktivitám, dávají přednost žáci 1. stupně a žáci 2. stupně.
- Zjistit, které z uvedených neorganizovaných volnočasových aktivit žáci 1. stupně a 2. stupně ZŠ začali dělat v době pandemie více, a které méně.
- Posoudit, kterých v dotazníku nabídnutých organizovaných volnočasových akcí se nejvíce účastní žáci 1. stupně, a kterých žáci 2. stupně ZŠ.

Výzkumné otázky

- S kým tráví volný čas nejraději žáci 1. stupně a s kým žáci 2. stupně?
- Jaké kroužky nejvíce navštěvují žáci 1. stupně a jaké žáci 2. stupně?
- Proč letos nenavštěvují žádný zájmový kroužek žáci 1. stupně a proč žáci 2. stupně?
- Jaké kroužky chybí žákům na 1. stupni a jaké žákům na 2. stupni ZŠ?

- Jaké vybrané neorganizované volnočasové aktivity nejčastěji dělali před pandemií žáci 1. stupně a jaké žáci 2. stupně?
- U realizace jakých aktivit můžeme oproti době před pandemií pozorovat nárůst či pokles žáků 1. stupně a u žáků 2. stupně?
- Jakých organizovaných akcí se nejčastěji účastní žáci 1. stupně a jakých žáci 2. stupně?

Hypotézy

K výzkumným otázkám jsme si stanovili následující hypotézy:

H₁: Žáci 1. stupně Základní školy Protivanov navštěvují zájmové kroužky a organizované volnočasové aktivity častěji než žáci 2. stupně.

H₂: Žáci 1. stupně ZŠ Protivanov ve svém volném čase tráví méně času u moderních technologií (mobil, PC, TV) než žáci 2. stupně.

H₃: Žákům 2. stupně ZŠ Protivanov v době pandemie výrazněji ubylo trávení volného času s kamarády než žákům 1. stupně.

H₄: Žáci 1. stupně ZŠ Protivanov se účastní více organizovaných akcí určených jen pro děti (tábor, Drakiáda, Den dětí, Pohádková stezka) než žáci 2. stupně.

6.2 Výzkumný soubor

Výzkum proběhl v 2. pololetí školního roku 2020/2021, respektive od března do května. Osloveni byli žáci jak z 1. stupně (1. – 5. třída), tak i z 2. stupně (6. – 9. třída) Základní školy Protivanov. Ve školním roce 2020/2021 navštěvovalo základní školu celkem 177 žáků, z tohoto počtu první stupeň navštěvovalo 94 žáků a na druhý stupeň 83 žáků. Jak bylo zmíněno v teoretické části, tak do ZŠ Protivanov nedochází jen místní děti, ale i z okolních menších vesnic. V okolních vesnicích je pro děti nabídka volnočasových aktivit nebo volnočasových zařízení velmi malá. Díky tomu můžeme předpokládat, že se děti v těchto vesnicích moc volnočasových aktivitách nezúčastňují. Z toho důvodu využívají dostupné možnosti přímo v základní škole nebo obecně v Protivanově, popř. ve vzdálenějších městech.

Ve třídách prvního stupně ZŠ bylo rozdáno v papírové podobě celkem 88 dotazníků. V první, druhé a třetí třídě dotazníky s žáky vyplňoval výzkumník. Ve čtvrté a páté třídě žáci vyplnili dotazníky za pomoci učitelek. Všechny podané dotazníky byly vráceny v plném počtu

Nicméně v pár dotaznících nebyly bohužel všechny otázky zodpovězené, a tak si vždy u každé konkrétní otázky uvedeme počet odpovědí.

V tabulce č. 1 je znázorněna struktura výzkumného vzorku dle tříd a pohlaví. V tabulce č. 2 je znázorněna struktura výzkumného vzorku dle stupně ZŠ a pohlaví. Tyto data jsme získali z prvních dvou položek v dotazníku. Dotazníky jsme nezískali od všech žáků (celkem 32 nevrácených dotazníků), ale i přes to, podle získaných dat, můžeme říct, že počet žáků 1. stupně (60,7 %) je větší než počet žáků 2. stupně (39,3 %). Základní školu Protivanov navštěvuje, dle získaných dat, celkem 77 dívek (53,1 %) a 68 chlapců (46,9 %), tudíž se nejedná o moc velký genderový rozdíl.

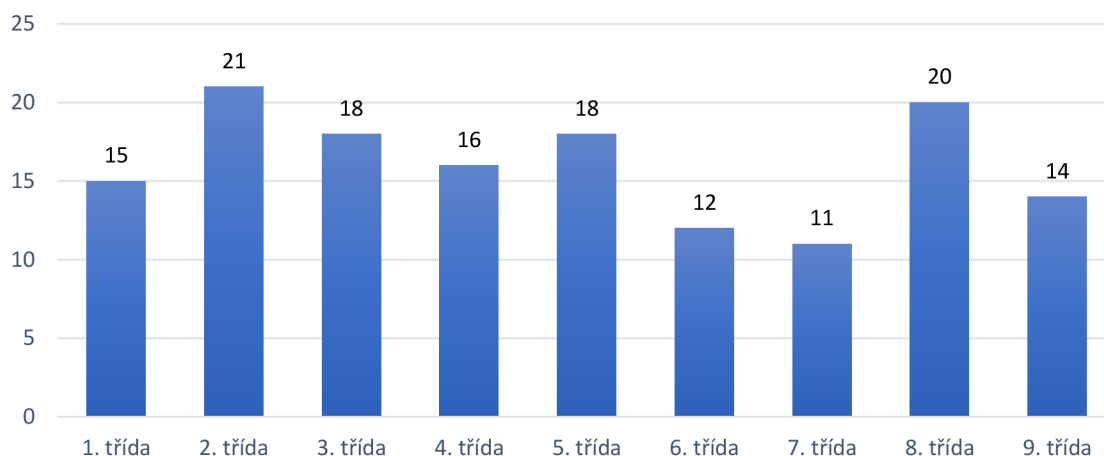
Tabulka č. 1: Struktura výzkumného vzorku

Třída	Chlapci	Dívky	Absolutní četnost	Relativní četnost
1. třída	7	8	15	10,3 %
2. třída	9	12	21	14,5 %
3. třída	6	12	18	12,4 %
4. třída	8	8	16	11 %
5. třída	10	8	18	12,4 %
6. třída	5	7	12	8,3 %
7. třída	6	5	11	7,6 %
8. třída	10	10	20	13,8 %
9. třída	7	7	14	9,7 %
Celkem	68	77	145	100 %

Tabulka č. 2: Struktura výzkumného vzorku dle stupně a pohlaví

Pohlaví žáků	1. stupeň	2. stupeň	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívka	48	29	77	53,1 %
Chlapec	40	28	68	46,9 %
Celkem	88	57	145	100 %

Počet vyplněných dotazníků ze tříd

Graf č. 1: Počet vyplněných dotazníků ze tříd

6.3 Výzkumná metoda

K dosažení stanovených výzkumných cílů jsme zvolili metodu anonymního dotazníku, kterou můžeme charakterizovat jako hromadné shromažďování informací (dat) pomocí písemně zadaných otázek. Tato metoda je v pedagogickém výzkumu docela častá. Výhodou dotazníku je to, že umožní rychlé shromažďování informací (dat) od velkého počtu respondentů. Za nevýhodu dotazníku je často považováno to, že nezjišťuje, jaká je pedagogická realita, ale to, jak realitu nebo sami sebe respondenti vidí nebo si přejí vidět (Chráska, 2007, s. 163).

Jde o kvantitativní výzkum, který můžeme charakterizovat: „*jako záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.*“ (Chráska, 2007, s. 12).

Předtím než byl sestaven samotný dotazník bylo nutné projít si odbornou literaturu, zabývající se tvorbou dotazníků. Nejvíce jsme čerpali z knihy *Úvod do pedagogického výzkumu* (Gavora, 2010). Dotazník byl sestaven pro žáky docházející na první a druhý stupeň ZŠ Protivanov. Výzkum byl proveden ve všech třídách, tedy od 1. třídy až po 9. třídu.

Nejdříve byl dotazník přichystaný v papírové verzi pro všechny žáky ZŠ, ale vzhledem k nelepšící se pandemické situaci a k stále trvající distanční výuce, bylo zapotřebí sestavit online dotazník pro žáky druhého stupně. Na úvod proběhlo krátké představení výzkumníka a následné objasnění toho, k čemu předložený dotazník bude sloužit. Žáci byli také upozorněni na to, aby nikde neuváděli své jméno, jelikož je dotazník anonymní.

Dotazník obsahoval celkem 4 sekce otázek. Otázky byly sestaveny srozumitelně a v postupné návaznosti. Obsah dotazníku byl konzultován s vedoucí této diplomové práce. Ještě před zahájením dotazníkového šetření byla finální podoba dotazníku dána k vyplnění devítileté dívce a třináctiletému chlapci navštěvující jinou základní školu, než ve které výzkumné šetření proběhlo. V dotazníku byly použity otázky otevřené, uzavřené a také polouzavřené.

Vytvořeny byly tři verze dotazníku (1. verze pro žáky 1. a 2. třídy, 2. verze pro žáky 3. – 5. třídy, 3. verze pro žáky 6. – 9. třídy). Všechny verze dotazníku obsahují stejný počet otázek, které jsou zaměřeny na využití volnočasových aktivit na základní škole, v různých organizacích, a i mimo ně. Verze dotazníku se od sebe odlišují následovně. Otázky v dotazníku, určený pro 1. a 2. třídu, jsou formulovány stručněji než v dotazníku pro žáky 3. – 9. třídy. Dotazník pro nejmladší žáky je také doplněn obrázky, které měly usnadnit pochopení otázek a urychlit tak jejich vyplňování. O něco méně obrázků se vyskytuje i v druhé verzi dotazníku. V dotazníku pro žáky druhého stupně již žádné obrázky nejsou.

První sekce se skládá ze 7 otázek – zjišťují základní data respondentů (jejich pohlaví, do jaké chodí třídy). V druhé sekci bylo vypsáno třináct nejčastějších volnočasových aktivit, u kterých měl respondent zaznačit, jak často aktivitu dělá. Třetí sekce navazovala na předchozí. Zde bylo cílem zjistit jaké volnočasové aktivity, v době pandemie, žáci začali dělat více, méně nebo stále dělají/nedělají stejně. Poslední část uvádí sedm celoročních pravidelných akcí pořádané ve vesnici/škole. Zde jsme chtěli zjistit jakých akcí se žáci účastní nejčastěji. Na konci dotazníku výzkumník respondentům poděkoval a žákům na prvním stupni byly rozdány obrázky, které si mohli žáci vymalovat.

Dotazník byl sestaven tak, aby splňoval všechny stanovené zásady a pro respondenty nebyl náročný a zároveň tak splnil daný účel.

6.4 Analýza a interpretace výsledků

V této podkapitole jsme zpracovali a vyhodnotili zjištěná data, získaná díky dotazníku. Výzkumný soubor tvořilo celkem 145 žáků Základní školy Protivanov, z toho 77 děvčat a 68 chlapců. Ve školním roce 2020/2021, respektive v době, kdy proběhlo výzkumné šetření, navštěvovalo ZŠ celkem 177 žáků. Tudíž návratnost dotazníků byla 82,9 %.

Získaná data byla zaznamenána do tabulek pomocí čárkovací metody. Jednotlivě byla provedena analýza zodpovězených výzkumných otázek v dotazníku a následně byla provedena

verifikace hypotéz, které jsme stanovili v první části této kapitoly. Výsledky jsou přehledně znázorněny v následujících tabulkách a grafech.

6.4.1 Vyhodnocení výzkumných otázek

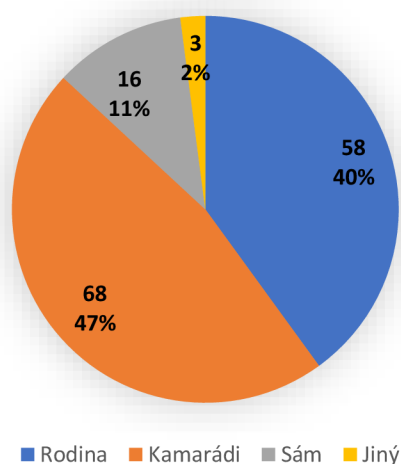
Položka č. 3: S kým trávíš svůj volný čas nejraději?

V položce č.3 v dotazníku, jsme se dozvěděli, s kým nejraději tráví žáci ZŠ Protivanov svůj volný čas. Jedná se o položku polouzavřenou a žáci v ní mohli vybrat jednu z uvedených možností, popřípadě mohli doplnit jinou možnost. Výsledky můžeme vidět v následující tabulce a grafech, kde vidíme pouze tři „jiné“ odpovědi. Z celkového počtu respondentů vybralo odpověď „kamarádi“ celkem 68 žáků. Na druhém místě skončila odpověď „rodina“, kterou uvedlo 58 žáků a svůj volný čas nejraději samo tráví celkem 16 žáků.

Tabulka č. 3: S kým žáci ZŠ Protivanov tráví nejraději svůj volný čas

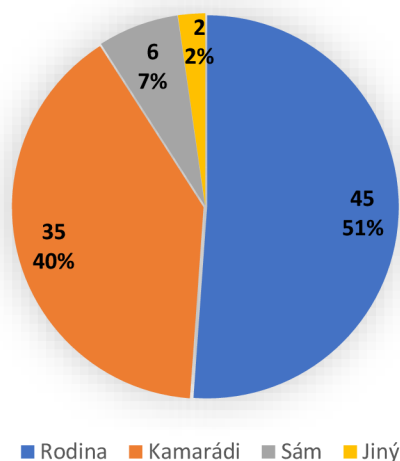
Odpovědi	1. stupeň	2. stupeň	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rodina	45	13	58	40 %
Kamarádi	35	33	68	46,9 %
Sám	6	10	16	11 %
Jiný	2	1	3	2,1 %
Celkem	88	57	145	100 %

S kým nejraději tráví volný čas žáci ZŠ Protvanov

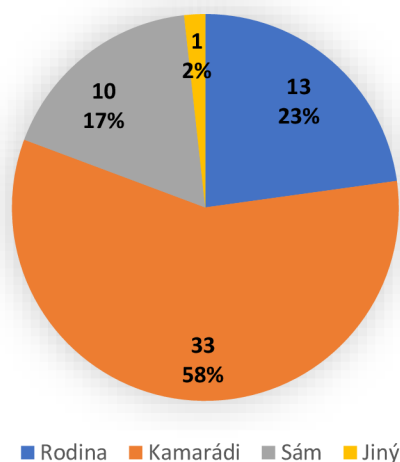
Graf č. 2: S kým tráví nejraději volný čas žáci ZŠ Protivanov

S kým nejraději tráví volný čas žáci 1.stupně

Graf č. 2.1: S kým tráví nejraději volný čas žáci 1.stupně ZŠ Protivanov

S kým nejraději tráví volný čas žáci 2.stupně

Graf č. 2.2: S kým tráví nejraději volný čas žáci 2.stupně ZŠ Protivanov.

V tabulce č.3 a grafech č.2 můžeme vidět, že odpovědi žáků 1. stupně a odpovědi žáků 2. stupně se velmi liší. Žáci, kteří navštěvují 1.stupeň ZŠ Protivanov, tráví nejraději svůj volný čas převážně s rodinou. Kdežto žáci, kteří navštěvují 2.stupeň, tráví volný čas nejraději s kamarády.

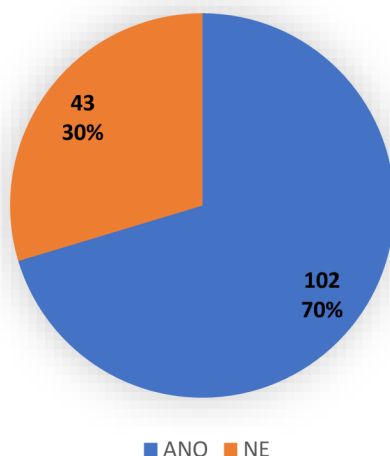
Položka č. 4: Chodíš (chodil jsi před pandemií) do nějakého kroužku?

Tabulka č. 4: Odpovědi žáků ZŠ na položku č. 4 v dotazníku

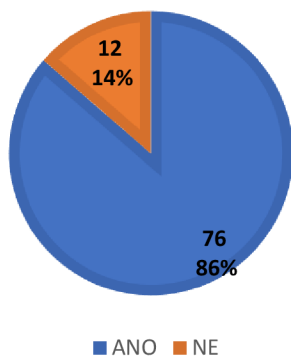
Odpovědi	1. stupeň	2. stupeň	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	76	26	102	70,3 %
Ne	12	31	43	29,7 %
Celkem	88	57	145	100 %

Čtvrtá položka v dotazníku byla uzavřená a žáci měli vybrat ze dvou možností. Díky této otázce jsme zjistili, kolik žáků navštěvuje zájmový kroužek a kolik žáků nenavštěvuje žádný zájmový kroužek. Z celkového počtu dotazovaných navštěvuje kroužky 102 žáků a nenavštěvuje 43 žáků.

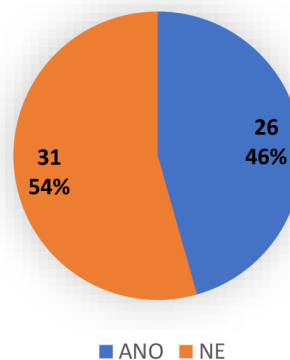
Odpovědi žáků ZŠ

Graf č. 3: Odpovědi žáků ZŠ na položku č. 4 v dotazníku

Graf č. 3.1: Odpovědi žáků 1. stupně

Graf č. 3.2: Odpovědi žáků 2. stupně

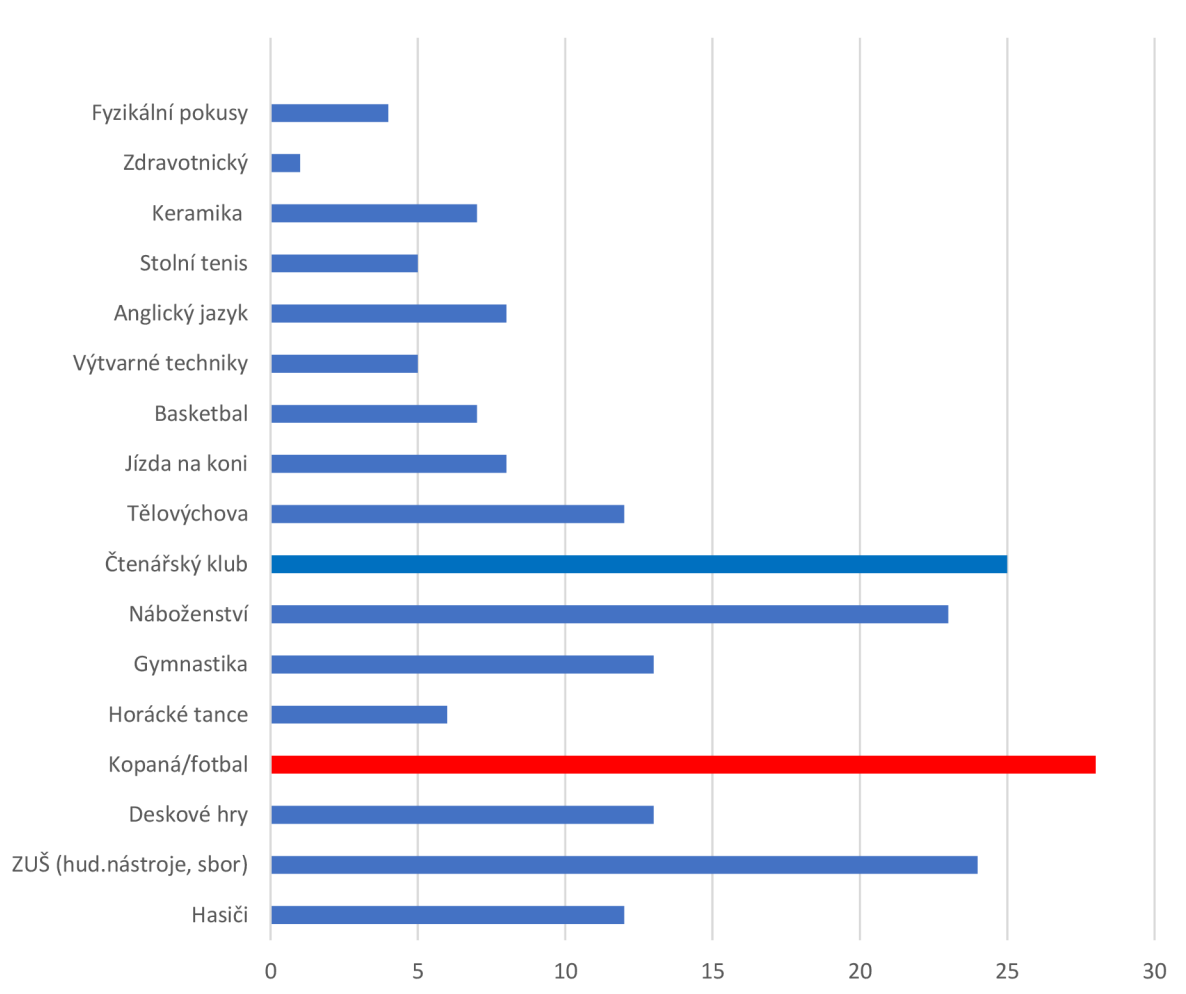
Opět jsme výsledky rozdělili na dvě skupiny (dle stupně), abychom zjistili, zda má na návštěvnost kroužků vliv věk. Z výsledků je patrné, že věk, zde skutečně hraje významnou roli. Zatímco z celkového počtu žáků z 1. stupně navštěvuje alespoň jeden kroužek 76 žáků a pouze 12 žáků žádný kroužek nenavštěvuje, tak u žáků 2. stupně je to přesně naopak. Z počtu 57 respondentů dalo 26 žáků odpověď „ano“ a 31 žáků odpověď „ne“.

Položka č. 5: Vypiš všechny kroužky, do kterých chodíš (nebo jsi chodil před pandemií) + jak často a kde jsou.

Tabulka č.5: Zájmové kroužky žáků ZŠ Protivanov

Název kroužku	Počet žáků 1.stupně	Počet žáků 2.stupně	Celkem absolutní četnost	Celkem relativní četnost
Hasiči	3	9	12	8,28 %
ZUŠ (hud.nástroje, sbor)	18	6	24	16,55 %
Deskové hry	9	4	13	8,97 %
Kopaná/fotbal	23	5	28	19,31 %
Horácké tance	3	3	6	4,14 %
Gymnastika	10	3	13	8,97 %
Náboženství	21	2	23	15,86 %
Čtenářský klub	24	1	25	17,24 %
Tělovýchova	12	0	12	8,28 %
Jízda na koni	6	2	8	5,51 %
Basketbal	7	0	7	4,83 %
Výtvarné techniky	2	3	5	3,45 %
Anglický jazyk	8	0	8	5,51 %
Stolní tenis	5	0	5	3,45 %
Keramika	7	0	7	4,83 %
Zdravotnický	0	1	1	0,69 %
Fyzikální pokusy	0	4	4	2,76 %

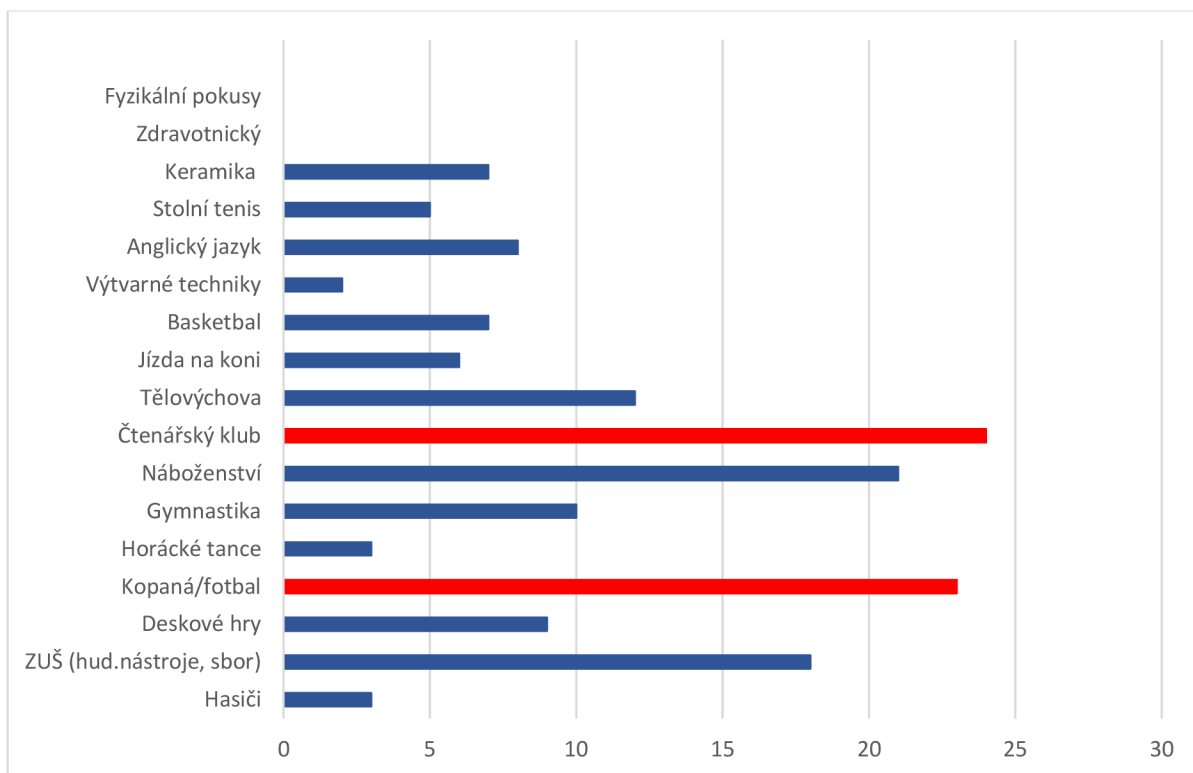
V dotazníku byla položka č. 5 otevřená. Žáci, kteří navštěvují alespoň jeden kroužek měli napsat všechny kroužky, do kterých chodí. Někteří respondenti navštěvují jen jeden kroužek a někteří naopak kroužků více. Také měli uvést místo, kde kroužek probíhá. Díky tomu, jsme nepočítali kroužky, na které žáci dojíždějí do okolních měst a vybrali pouze ty, které jsou k dispozici na Základní škole Protivanov nebo v obci. Kromě názvu kroužku a místa, kde se kroužek koná, jsme chtěli zjistit, jak často žáci do kroužku chodí. Nicméně, zde jsme nebyli moc úspěšní a tento údaj vyplnila necelá 1/3 respondentů, tudíž jsme nemohli data v dostatečné míře vyhodnotit.

Graf č. 4: Zájmové kroužky žáků ZŠ Protivanov

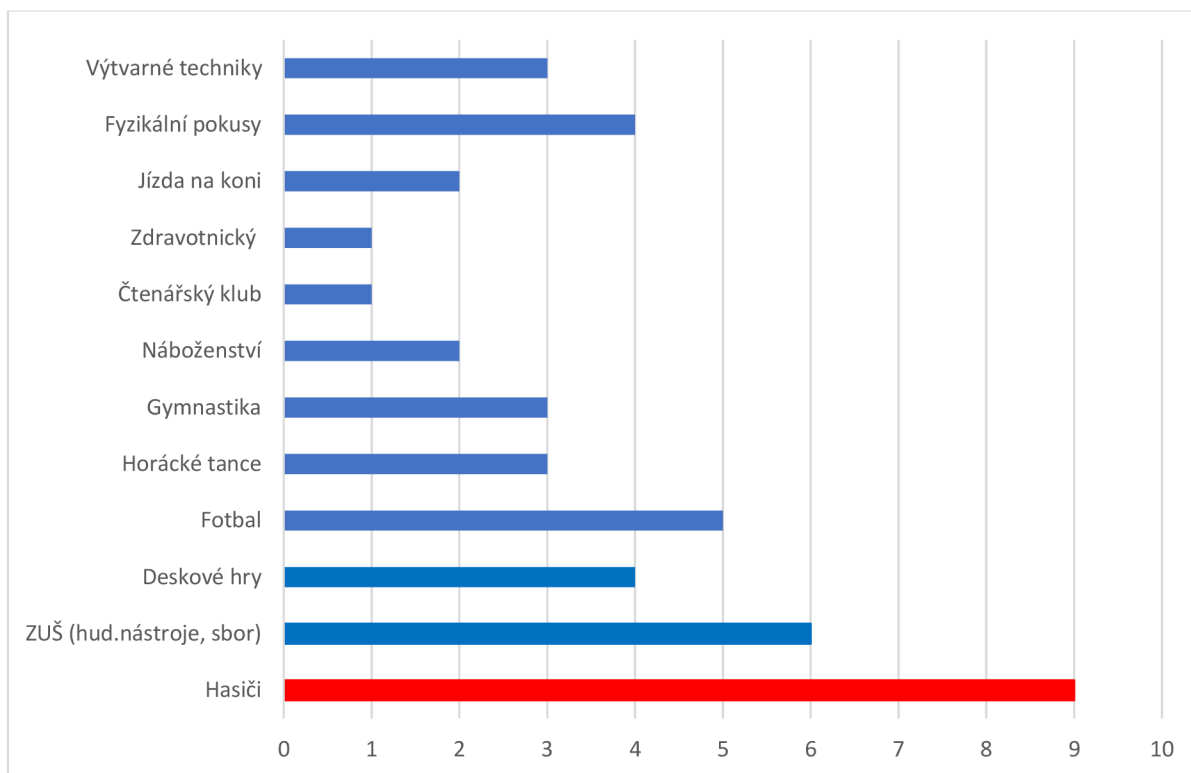
Ukázalo se, že nejvíce respondenti navštěvují kopanou – celkem 28 z celkového počtu dotazovaných. Ovšem respondenti nerozlišovali dva odlišné zájmy, tedy kopanou, která se koná v základní škole a fotbal, který neprobíhá ve škole, ale ve volnočasovém zařízení TJ Sokol Protivanov. Bohužel jsme nemohli rozlišit kopanou a fotbal podle místa konání, které měli respondenti v rámci této otázky odpovědět, protože většina z nich místo neuvedlo. Tudíž byla kopaná a fotbal sloučena do jedné „kategorie“.

Mezi dalšími nejvíce navštěvovanými zájmovými útvary je čtenářský klub (25 žáků) a hra na hudební nástroje/sbor (24 žáků) pod vedením pedagogů ze Základní umělecké školy Konice. Celkem 23 respondentů uvedlo za zájmový kroužek i náboženství, nicméně náboženství není bráno jako zájmový kroužek, ale jako volitelný předmět, což všichni dotazovaní nevědí (především děti v mladším školním věku).

Graf č. 4.1: Zájmové kroužky žáků 1.stupně

V grafu č. 4.1 můžeme přehledně vidět, které kroužky nejčastěji navštěvují žáci prvního stupně ZŠ Protivanov. Nejvíce respondentů navštěvuje čtenářský klub, a to převážně žáci z 1. až 3. třídy, což se dá, vzhledem k mladšímu školnímu věku, předpokládat – žáci se začínají učit číst, psát a počítat a zdokonalovat se v těchto základních dovednostech. Dle výzkumu je v mladším školním věku velmi oblíbeným zájmovým útvarem především kopaná/fotbal (23 žáků). Obecně lze říct, že každý zájmový kroužek má své oblíbence.

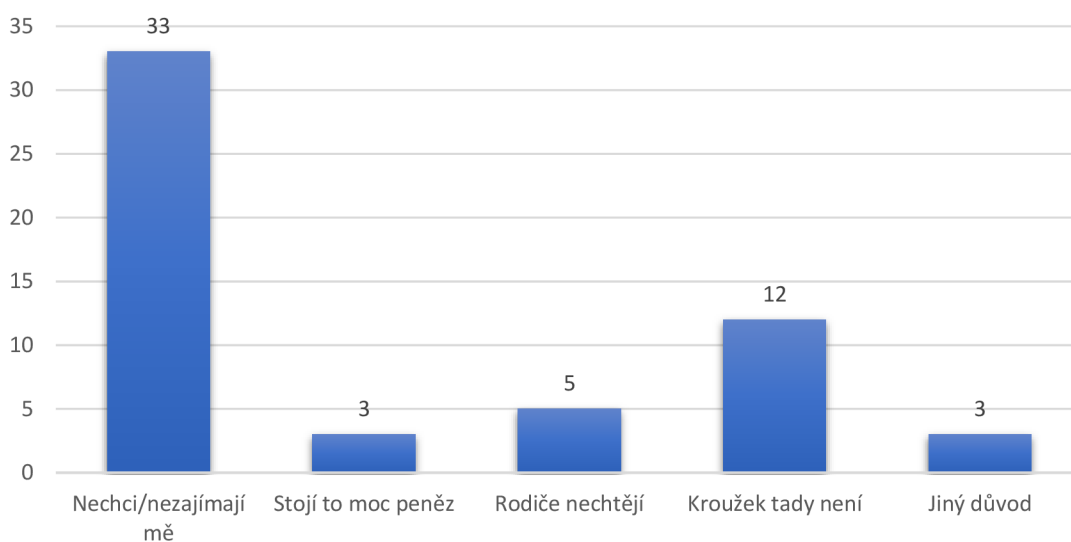
Graf č. 4.2: Zájmové kroužky žáků 2. stupně

V grafu č. 4.2 vidíme kroužky navštěvované žáky 2. stupně ZŠ Protivanov. Žáci nejvíce navštěvují hasičský kroužek (9) v místní vesnici. Na druhou příčku se řadí kroužky hudebně založené, nicméně tyto kroužky, jak už jsme zmínili výše, vyučují učitelé ze Základní umělecké školy Konice. Respondenti uváděli v dotazníku konkrétní hudební nástroje (trumpeta, kytara, flétna, bicí ...), a tak jsme je zařadili do jedné skupiny společně s pěveckým kroužkem. Z celkového počtu vyplněných dotazníků žáků druhého stupně, navštěvuje ZUŠ celkem 6 respondentů. V základní škole se také uskutečňují zmíněné kroužky – zdravotnický, čtenářský klub, gymnastika, horácké tance, deskové hry, fyzikální pokusy, výtvarné techniky. Mimo ZŠ je na vesnici k dispozici fotbal a jízda na koních.

Položka č. 6: Z jakého důvodu nechodíš do žádného kroužku?

Tabulka č. 6: Důvody, proč žáci nechodí do žádného kroužku

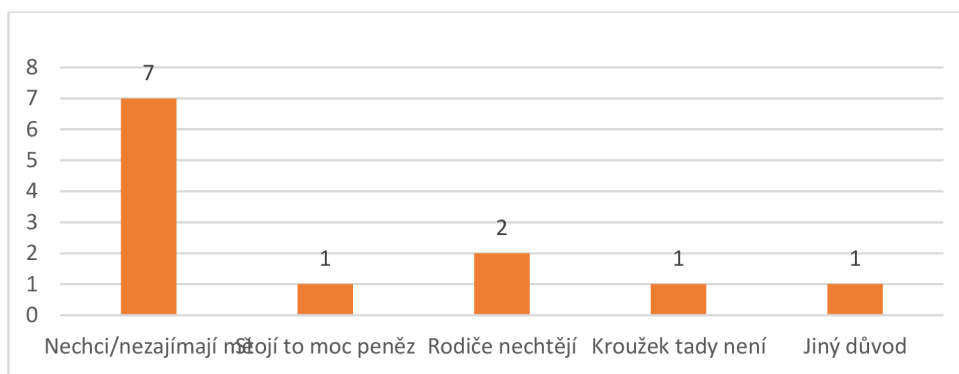
Odpovědi	1.stupeň	2.stupeň	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nechci/nezajímají mě	7	26	33	59 %
Stojí to moc peněz	1	2	3	5,4 %
Rodiče nechtějí	2	3	5	8,9 %
Kroužek tady není	1	11	12	21,4 %
Jiný důvod	1	2	3	5,4 %
Celkem	12	44	56	100 %

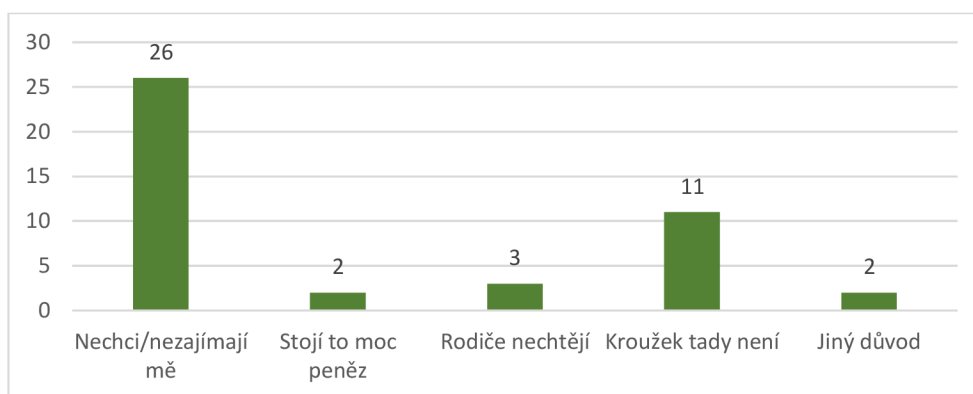
Graf č. 5: Důvody, proč žáci nechodí do žádného kroužku

Položka č. 6 v dotazníku byla polouzavřená. Dotazovaní mohli také zvolit více odpovědí, popřípadě dopsat jiný důvod, proč nechodí do žádného kroužku. Tato položka mohla být trochu zavádějící, jelikož ji respondenti mohli vztáhnout na pandemickou situaci, což učinili dva respondenti a uvedli za „jiný důvod“ právě pandemii. Nicméně cílem bylo zjistit, jaký je nejčastější důvod, proč žáci ZŠ Protivanov, ve školním roce 2020/2021, kdy byl výzkum proveden, nenavštěvují žádný zájmový útvar. Položka nebyla povinná, jelikož jak jsme zjistili z položky č. 4 v dotazníku, někteří alespoň jeden kroužek navštěvují. Z celkového počtu

145 vrácených dotazníků jsme zjistili, že nejčastější důvod, proč žáci nechodí do žádného zájmového útvaru, je ten, že nechtějí nebo je kroužky nezajímají (33 odpovědí). Druhý důvod byl ten, že zde kroužek není (12 odpovědí). Právě tato odpověď souvisí s následující položkou č. 7, kde byl prostor pro vyjádření „přání“, jaký kroužek by zde žáci rádi uvítali a pravděpodobně zmíněný kroužek rádi navštěvovali.

Graf č. 5.1: Důvody, proč žáci 1. stupně nechodí do žádného kroužku.

Graf č. 5.2: Důvody, proč žáci 2. stupně nechodí do žádného kroužku

Když porovnáme odpovědi žáků 1. stupně a odpovědi žáků 2. stupně, tak zjistíme, že se počet odpovědí liší. Jak už jsme zjistili v předchozí položce č. 4, tak více žáků 2. stupně nenavštěvuje žádný zájmový útvar než žáci 1. stupně. I přes nevyrovnaný poměr můžeme říct, že v obou případech platí hlavní důvod, a sice nezájem o kroužky. Když porovnáme druhý nejvíce zmiňovaný důvod, znázorněný v grafu č. 6.1 a grafu č. 6.2, zjistíme, že zde již odlišnost je. Ve výběru zájmových kroužků u žáků mladšího školního věku hrají velkou roli rodiče (v dotazníku „rodiče nechtějí“) a u žáků staršího školního věku zase nedostupnost kroužku (v dotazníku „kroužek tady není“).

Položka č. 7: Jaký kroužek bys ve škole/v obci ještě chtěl?

V dotazníku byla položka č. 7 otevřená a vzhledem k charakteru otázky nepovinná. Někteří žáci napsali odpověď typu: „nic mi tu nechybí“ – tyto odpovědi jsme nevyhodnocovali a do následující tabulky nezaznamenávali. Jelikož jeden respondent měl možnost napsat více kroužků, tak nebyl sečten počet respondentů, nýbrž počet kroužků.

Tabulka č.7: Kroužky, které žákům 1. stupně chybí ve škole/v obci

Odpovědi žáků 1. stupně	počet	%
keramický	9	15,8 %
plavecký	7	12,3 %
cyklistický	6	10,5 %
hudební	5	8,8 %
výtvarný	5	8,8 %
turistický	4	7,0 %
kuchařský	3	5,3 %
atletika	2	3,5 %
taneční	2	3,5 %
jóga	1	1,8 %
step	1	1,8 %
hra na flamengo	1	1,8 %
matematický	1	1,8 %
karate	1	1,8 %
aerobic	1	1,8 %
florbal	1	1,8 %
tenis	1	1,8 %
lyžařský	1	1,8 %
chemie	1	1,8 %
balet	1	1,8 %
krasobruslení	1	1,8 %
modelářský	1	1,8 %
kutilský (dílna)	1	1,8 %
Σ	57	100 %

Tabulka č. 7 uvádí všechny kroužky, které žáci 1. stupně, v rámci této otázky, odpověděli. Nejčastěji se opakoval kroužek keramický (9), plavecký (7), cyklistický (6), hudební (5) či výtvarný (5). Můžeme vidět, že žáci uváděli často kroužek odborně založený sportovně (krasobruslení, tenis, balet, karate), umělecky (modelářský, výtvarný, hra na flamengo) či vědecky (chemie, matematický).

Mile nás zájem o turistický kroužek (4) a kuchařský kroužek (3) překvapil. Na ZŠ Protivanov je keramický kroužek určen pouze pro žáky 2. stupně, a díky tomu žáci 1. stupně o keramickém kroužku vědí. Tudíž je velká pravděpodobnost, že po navštěvování keramického kroužku žáci touží a chtějí kroužek navštěvovat stejně tak jako jejich starší kamarádi, popřípadě sourozenci.

Tabulka č.8: Kroužky, které žákům 2. stupně chybí ve škole/v obci.

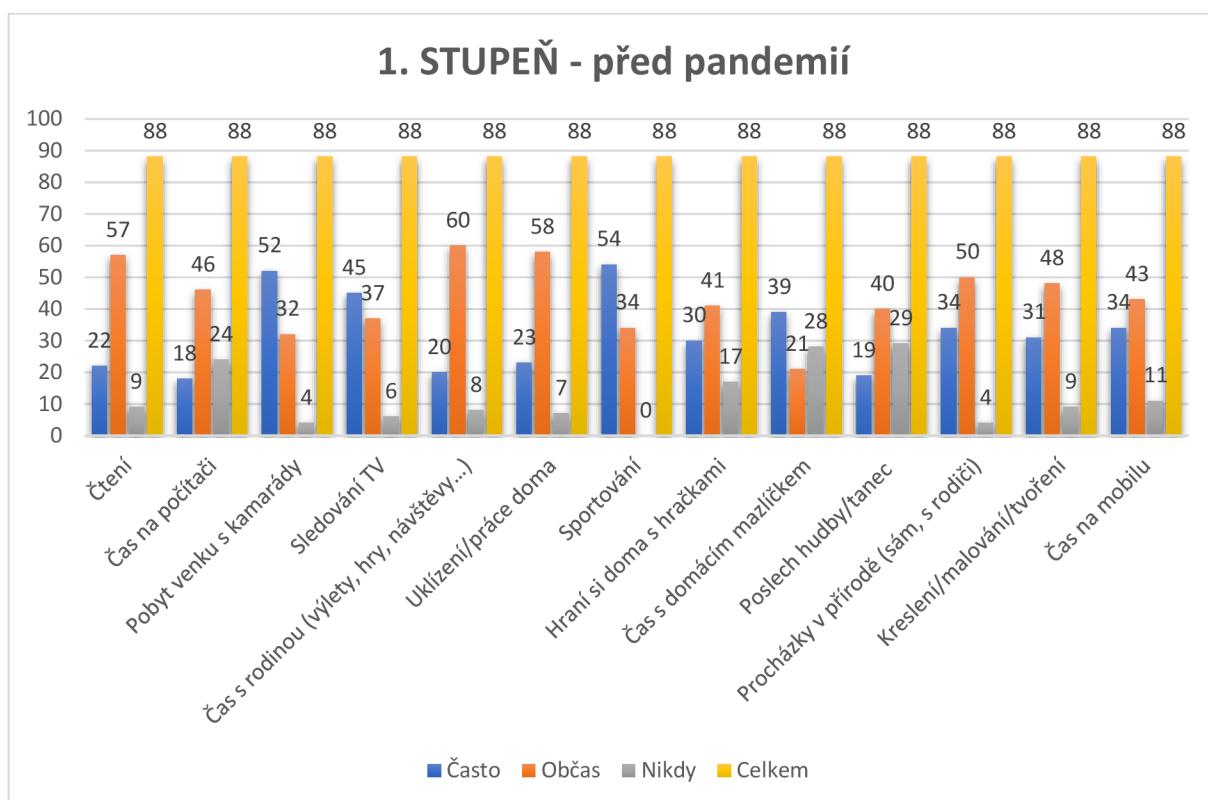
Odpovědi žáků 2. stupně	počet	%
plavání	1	12,5 %
thajský box	1	12,5 %
tenis	1	12,5 %
hra na kytaru	1	12,5 %
kuchařský (vaření, pečení)	1	12,5 %
aerobic	1	12,5 %
branné oddíly	1	12,5 %
výtvarná výchova	1	12,5 %
Σ	8	100 %

V tabulce č. 8 můžeme vidět odpovědi žáků 2. stupně. Zde bylo zmíněno pouze 8 kroužků a žádný uvedený kroužek se neopakoval. Kromě hry na kytaru, branných oddílů a thajského boxu, se odpovědi žáků 2. stupně ztotožňují s odpověďmi žáků 1. stupně.

I když žáci postrádají zmíněné kroužky, tak dle našeho názoru, je jejich deficit alespoň z části nahrazen v běžné výuce nebo v průběhu školního roku – například v rámci předmětu či různých akcí pořádaných školou či obcí. Žáci také čím dál více využívají nabídky volnočasových aktivit v nejbližším městě, kde je nabídka více rozmanitá.

Položka č. 8a: Jak často jsi dělal tyto aktivity ve volném čase PŘED pandemií (Covid-19)?

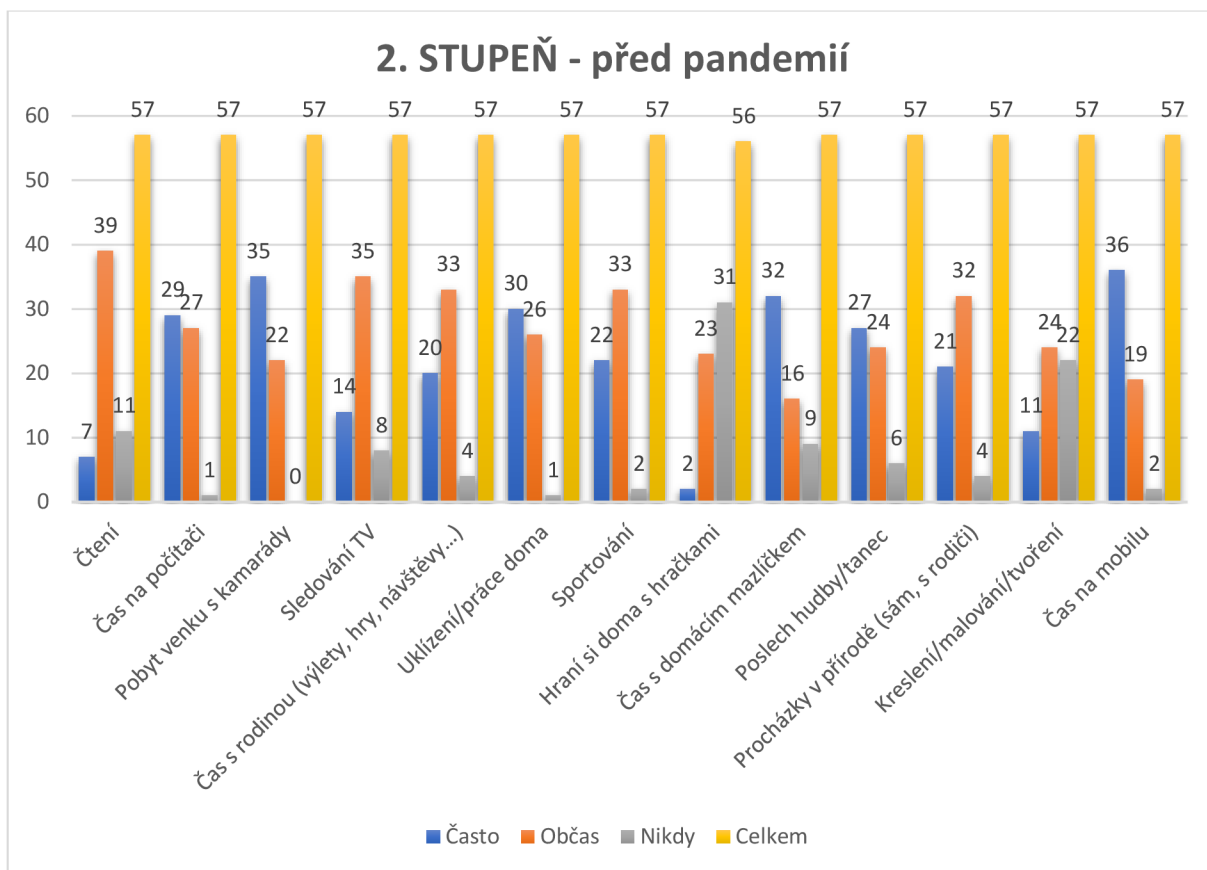
V dotazníku jsme otázku č. 8 rozdělili na dvě části, které byly uzavřené. V obou částech respondenti měli u každé volnočasové aktivity vybrat jednu odpověď ze tří možných (první část – často, občas, nikdy; druhá část – děláš více, děláš méně, děláš pořád stejně).

Graf č.6: Trávení volného času žáků 1. stupně před pandemií

Žáci 1. stupně ZŠ ve volném čase nejčastěji před pandemií trávili čas s domácím mazlíčkem (44,3 %), venku s kamarády (59,1 %), sportovali (61,4 %), ale i často sledovali TV (51,1 %).

V grafu můžeme vidět i aktivity, které žáci 1. stupně před pandemií nedělali nikdy. Většina žáků i zde nikdy před pandemií netrávila volný čas s domácím mazlíčkem (32,8 %) a také nikdy neposlouchala hudbu/netančila (33 %) a netrávila čas na počítači (27,3 %).

Graf č. 7: Trávení volného času žáků 2. stupně před pandemií

Pokud porovnáme graf č. 6 s grafem č. 7 zjistíme, že žáci 2. stupně ZŠ před pandemií trávili svůj volný čas odlišně než žáci 1. stupně.

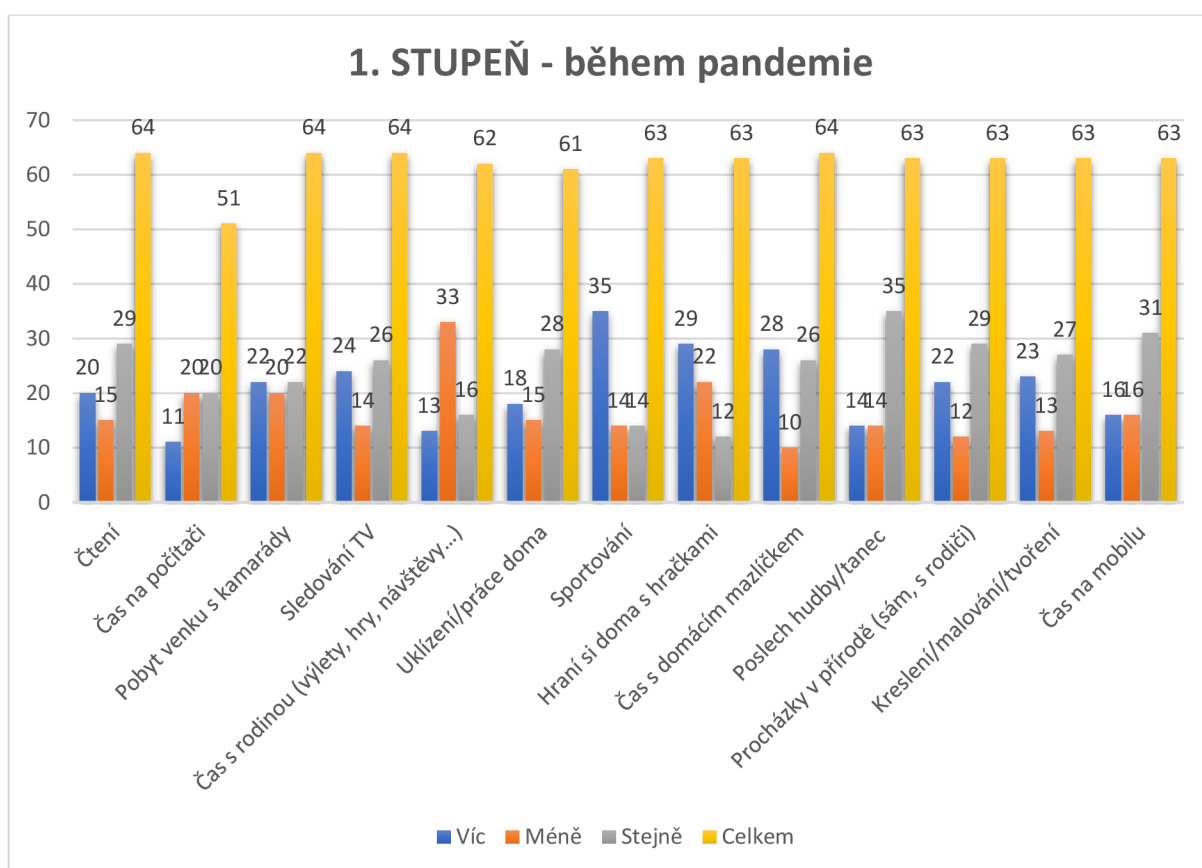
Žáci 2. stupně ZŠ ve volném čase před pandemií velmi často trávili čas na mobilu (63,2 %), na počítači (50,9 %), venku s kamarády (61,4 %), s domácím mazlíčkem (56,1 %). Většina žáků si naopak nikdy ve svém volném čase nehrála doma s hračkami (54,4 %) a nekreslila/nemalovala/netvořila (38,6 %).

Položka č. 8b: Jaké aktivity děláš TED, v době pandemie (Covid-19), více nebo méně než před pandemií?

Na první část položky odpověděli všichni respondenti, ale bohužel na druhou část neodpověděli žáci z páté třídy. Jednalo se o třídu, která vyplňovala dotazník společně s paní učitelkou. I přes to, že byla paní učitelka předem s položkami v dotazníku seznámena, tak stejně druhou část položky celá pátá třída bohužel nevyplnila. Dále jsme zjistili, že v některých

dotazníků žáků 1. stupně, chybí odpovědi na druhou část položky také. Tudíž jsme nezískali u obou otázek stejný počet odpovědí.

Celkem na první část odpovědělo 145 respondentů a na druhou část se počet odpovědí snížil, jelikož někteří žáci neoznámili odpovědi u všech aktivit. Nicméně počet odpovědí na druhou část otázky je většinou kolem 121 respondentů. Z tohoto důvodu nebude srovnání grafů tak přesné.

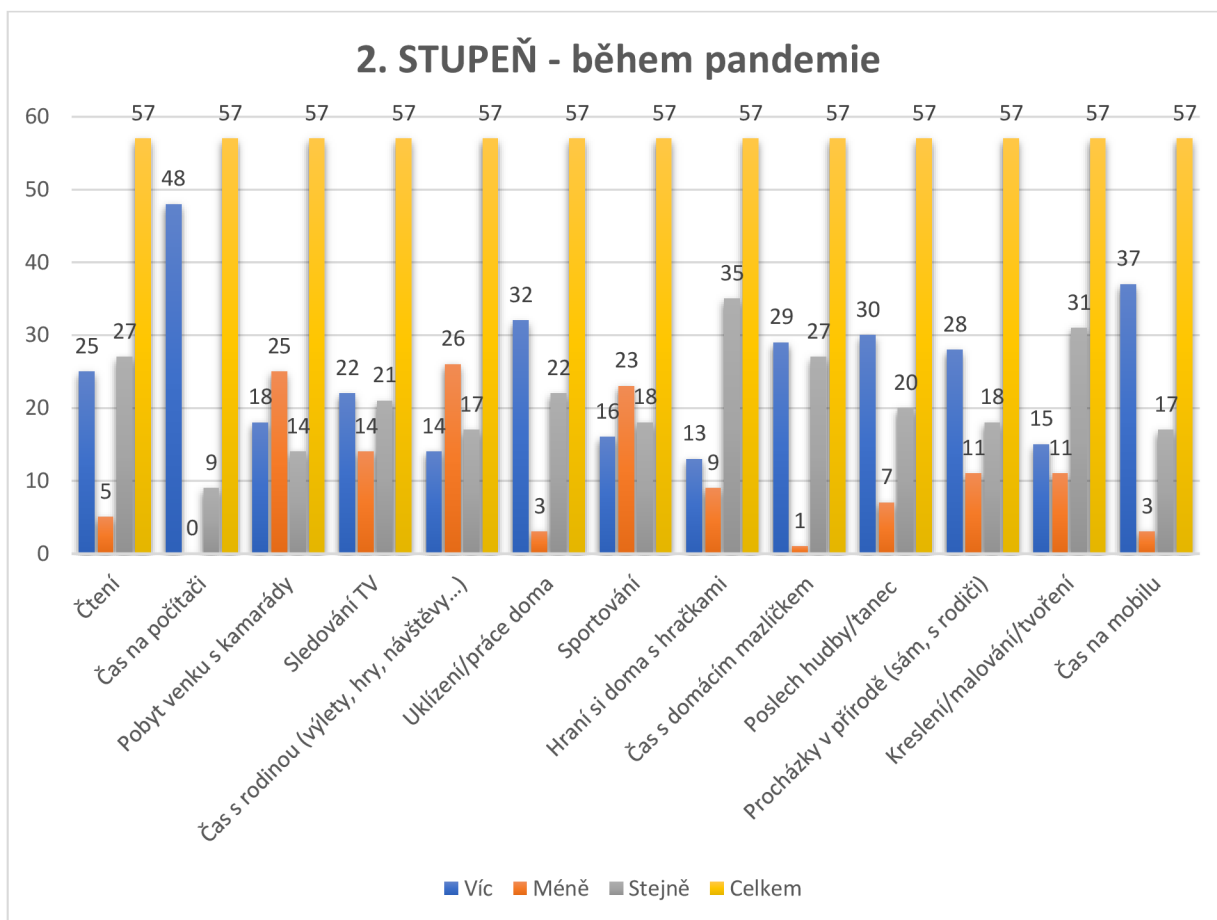

Graf č. 8: Trávení volného času žáků 1. stupně během pandemie

Graf č. 8 znázorňuje výsledky odpovědí žáků 1. stupně. Tato druhá část položky měla vést žáky k zamyšlení – jak moc se u nich během pandemie změnilo trávení času u uvedených volnočasových aktivit. Respondenti tedy srovnávali trávení volného času před pandemií a trávení volného času během pandemie.

Ukázalo se, že žáci 1. stupně během pandemie více sportují (55,5 %), hrají si doma s hračkami (46 %), tráví čas s domácím mazlíčkem (43,8 %) anebo sledují více TV (37,5 %). Naopak žáci během pandemie méně tráví čas s rodinou (výlety, návštěvy...). Dále také stojí za

zmínku uvést aktivity, které žáci dělají (nedělají) pořád stejně. Nejvíce respondentů nepociťuje žádnou změnu v trávení času na mobilu, poslechem hudby/tance, čtením či procházkách v přírodě.

Graf č. 9: Trávení volného času žáků 2. stupně během pandemie

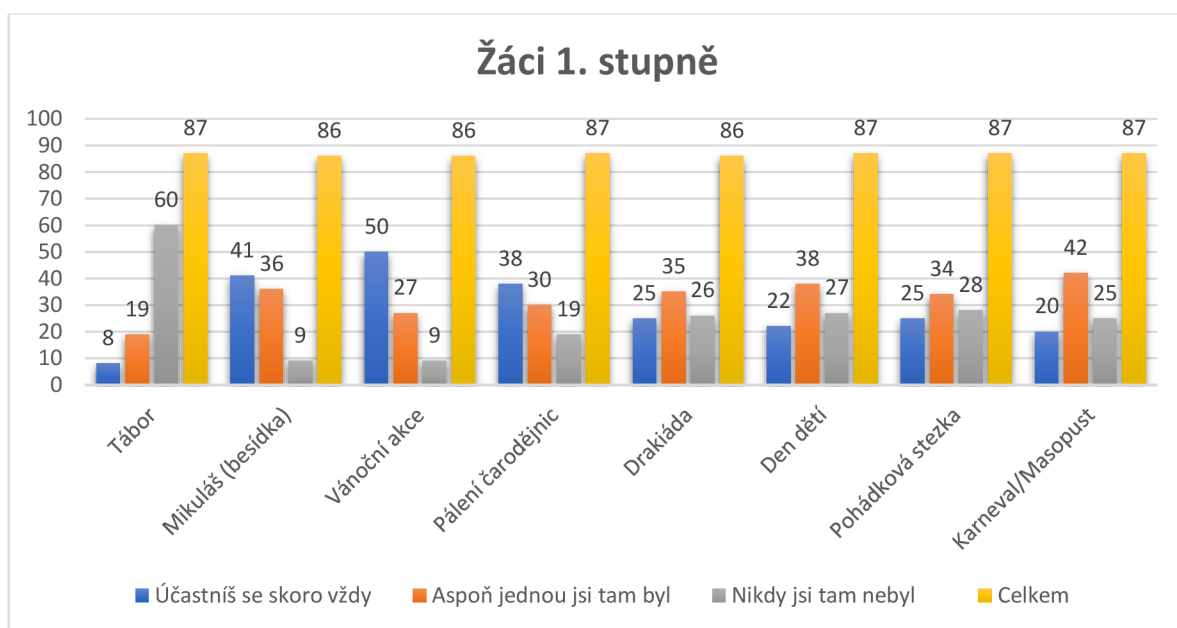
V grafu č. 9 můžeme vidět odpovědi žáků 2. stupně ZŠ. Zde si na první pohled můžeme všimnout, že žáci během pandemie tráví více času na počítači (84,2 %), na mobilu (64,9 %) nebo doma více uklízí/pracují (56,1 %). Žáci 2. stupně, stejně tak jako žáci mladšího školního věku, během pandemie méně tráví čas s rodinou (výlety, návštěvy ...).

Žáci staršího školního věku méně tráví čas také s kamarády venku a méně sportují. Co se týče hraní si doma s hračkami, kreslení/malování/tvoření nebo čtení, tak se u respondentů nic nezměnilo a tyto činnosti respondenti dělají ve stejné míře jako před pandemií.

Podrobnější grafy, které porovnávají výsledky jednotlivých volnočasových aktivit nalezneme v Příloze č.1.

Položka č. 9: Účastníš se těchto akcí ve škole nebo v Protivanově?

Následující grafy zobrazují účast žáků ZŠ Protivanov na jednotlivých akcích pořádané ve škole nebo v obci Protivanov. U jednotlivých akcí měli žáci vybrat jednu ze tří možností (účastníš se skoro vždy, aspoň jednou jsi tam byl, nikdy jsi tam nebyl). Záměrně jsme nevybrali akce určené jen pro děti, ale zařadili jsme akce určené pro celou populaci – děti i dospělí. U každého grafu zmíníme jednu akci s nejvyšší účastí a jednu akci s nejnižší účastí.

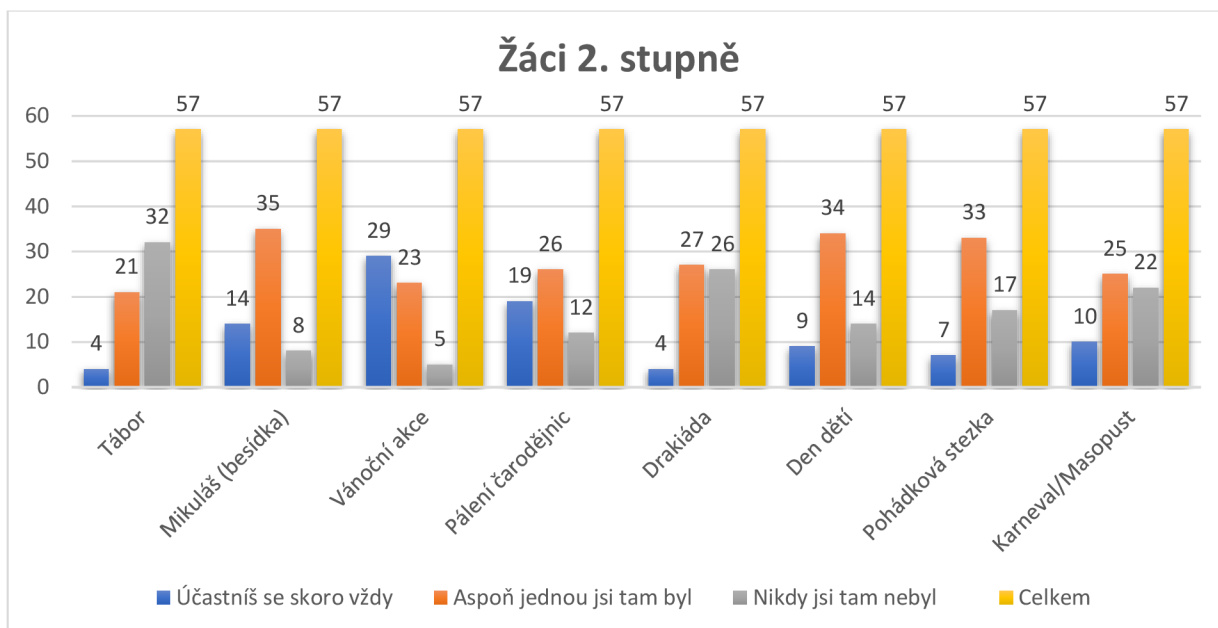

Graf č. 10: Návštěvnost žáků 1. stupně na jednotlivých akcích

Graf č. 10 ukazuje, zda se žáci 1. stupně účastní jednotlivých akcí pořádaných ve škole nebo v obci Protivanov. Celkový počet odpovědí se u jednotlivých akcí liší, jelikož jeden respondent neodpověděl na vše. Dále bylo pro vyhodnocení výsledků této otázky nutné vyřadit jeden dotazník, jelikož otázku respondent nevyplnil.

Nejvíce se žáci 1. stupně účastní vánočních akcí (rozsvícení a zpívání u stromečku, vánoční jarmark, besídka, adventní koncerty...). Skoro vždy se účastní 50 žáků, aspoň jednou se účastnilo 27 žáků a 9 žáků se neúčastnilo nikdy. Jelikož se jedná spíše o akce vícedenní, tak je více pravděpodobné, že budou mít vyšší návštěvnost, než například jednodenní akce jako je například pálení čarodějnic.

Celkem 60 žáků 1. stupně nikdy nebylo na žádném táboře. Pravděpodobně je to z toho důvodu, že v Protivanově je organizován každý rok pouze farní tábor, a tak se ho účastní skoro vždy jen 8 žáků a alespoň jednou se tábora účastnilo 19 žáků.

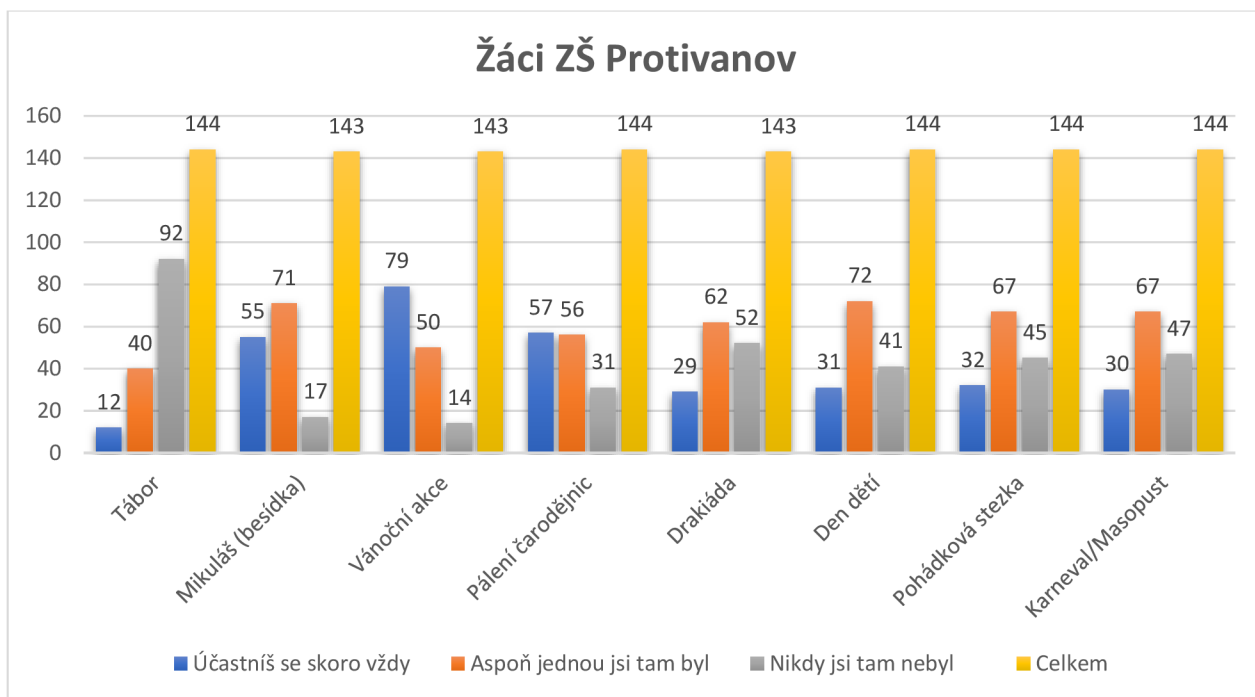

Graf č. 11: Návštěvnost žáků 2. stupně na jednotlivých akcích.

V grafu č. 11 můžeme vidět odpovědi žáků 2. stupně. Na otázku odpovědělo celkem 57 respondentů, tudíž všichni.

Nejvíce se žáci 2. stupně účastní vánočních akcí, stejně tak jako žáci 1. stupně. Skoro vždy se účastní celkem 29 žáků, aspoň jednou se účastnilo 23 žáků a 5 žáků se nikdy nezúčastnilo.

Výsledky nám ukazují, že celkem 32 žáků z 2. stupně se nikdy neúčastnilo tábora. Pouze 4 žáci se tábora účastní skoro vždy a 21 žáků na táboře aspoň jednou bylo. Žáci staršího školního věku dále nejméně navštěvují/navštívili „Drakiádu“, která je v naší obci každoročně pořádána teprve v posledních pěti letech.

Graf č. 12: Návštěvnost žáků ZŠ Protivanov jednotlivých akcí.

Graf č. 12 znázorňuje výsledky z předešlých dvou grafů (Graf č. 10, Graf č. 11), tedy výsledky žáků ZŠ Protivanov, kteří dotazník vyplnili.

I přes to, že byly sečteny výsledky všech žáků ZŠ, tak se nic nezměnilo a stále se nejvíce žáků ZŠ Protivanov skoro vždy (79) účastní vánočních akcí a nikdy se neúčastnilo tábora celkem 92 žáků.

Žáci měli možnost uvést i jiné akce, kterých se účastní (ve škole či v obci), ovšem tato doplňující položka byla většinou nevyplněná. Z toho jsme vyvodili, že veškeré probíhající akce byly zmíněny v možnostech. Pouze 3 respondenti uvedli: pouť, kácení máje, výlov rybníka. Nicméně kácení máje a výlov rybníka se v naší obci nekoná (pouze ve vedlejší vesnici). Poutě bychom považovali za akci, které se účastní téměř všechny děti a jelikož poutěové atrakce přijedou a za pár dní zase odjedou, tak ji nebudeme považovat za akci jako výše zmíněné.

6.4.2 Vyhodnocení hypotéz

Při testování, ověřování hypotéz rozhodujeme, zda danou hypotézu přijmeme. O přijetí či odmítnutí hypotézy u klasických výzkumů rozhodujeme na základě sběru dat. Tyto data třídíme, zpracováváme a následně vyhodnocujeme (Chráška, 2007, s. 19).

U každé hypotézy jsme stanovili nulovou a alternativní hypotézu. Hypotézu č. 1 a hypotézu č. 3 jsme si ověřili testem nezávislosti chí – kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Hypotézu č. 2 a hypotézu č. 4 jsme si ověřili testem nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku. K vyhodnocení získaných dat jsme využili online aplikaci (*Aplikovaná statistika, test chí-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce* [online], 2021).

Vyhodnocení hypotézy č. 1:

H₁: Žáci 1. stupně Základní školy Protivanov navštěvují zájmové kroužky častěji než žáci 2. stupně.

Na otázku, zda žáci ZŠ Protivanov navštěvují zájmový kroužek, kladně odpovědělo 102 žáků, z toho 76 žáků 1. stupně a 26 žáků 2. stupně. Žádný kroužek nenavštěvuje 12 žáků 1. stupně a 31 žáků z 2. stupně. Výsledky výzkumného šetření jsou zachyceny v následující tabulce:

Tabulka č. 4: Odpovědi žáků ZŠ na položku č. 4 v dotazníku

Odpovědi	1. stupeň	2. stupeň	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	76	26	102	70,3 %
Ne	12	31	43	29,7 %
Celkem	88	57	145	100 %

Hypotézu jsme si ověřili testem nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční (čtyřpolní) tabulku. Data jsme porovnali s hladinou významnosti 0,05 (Chráška, 2007, s. 83).

Stanovili jsme si nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: Frekvence návštěvnosti zájmového kroužku u žáků 1. a 2. stupně ZŠ Protivanov je stejná.

H_A : Frekvence návštěvnosti zájmového kroužku u žáků 1. a 2. stupně ZŠ Protivanov je rozdílná (žáci 1. stupně častěji navštěvují zájmový kroužek).

Tabulka č. 9: Schéma čtyřpolní tabulky

	a	b	a+b
	c	d	c+d
	a+c	b+d	n

Dle schématu jsme pro výpočet testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční (čtyřpolní) tabulku použili vztah:

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a+b) \cdot (a+c) \cdot (b+d) \cdot (c+d)}$$

Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 27,54$. Porovnávaná kritická hodnota je 3,841 (Chráška, 2007, s. 248). Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická $\chi^2 = 27,54 > \chi^2_{0,05}(1) = 3,841$.

V tomto případě **odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní. Žáci 1. stupně v naší sledované skupině častěji navštěvují zájmové kroužky než žáci 2. stupně.**

Vyhodnocení hypotézy č. 2:

H_2 : Žáci 1. stupně ZŠ Protivanov ve svém volném čase tráví méně času u moderních technologií (mobil, PC, TV) než žáci 2. stupně.

K vyhodnocení hypotézy č. 2 nám sloužila položka č. 8 v dotazníku. Konkrétně první část zaměřující se na trávení volného času bez ohledu na pandemickou situaci. Žáci měli u jednotlivých volnočasových aktivit určit, zda jednotlivé volnočasové aktivity dělají často, občas nebo je nikdy nedělají.

Výsledky z výzkumného šetření můžeme vidět v Grafu č. 6 a č. 7.

Je nutné vymezit volnočasové aktivity (čas u PC, sledování TV, čas na mobilu) a určit jejich četnost, zvláště u žáků 1. a 2. stupně. Výsledky výzkumného šetření jsou zachyceny v následujících tabulkách níže společně s výpočtem.

Hypotézu jsme si ověřili testem nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku. Data jsme porovnali s hladinou významnosti 0,05 (Chráška, 2007, s. 83).

Stanovili jsme si nulovou a alternativní hypotézu:

H_0 : Četnost trávení volného času u moderních technologií je u žáků 1. a 2. stupně ZŠ Protivanov stejná.

H_A : Četnost trávení volného času u moderních technologií je u žáků 1. a 2. stupně ZŠ rozdílná (žáci 1. stupně se méně tráví volný čas u moderních technologií).

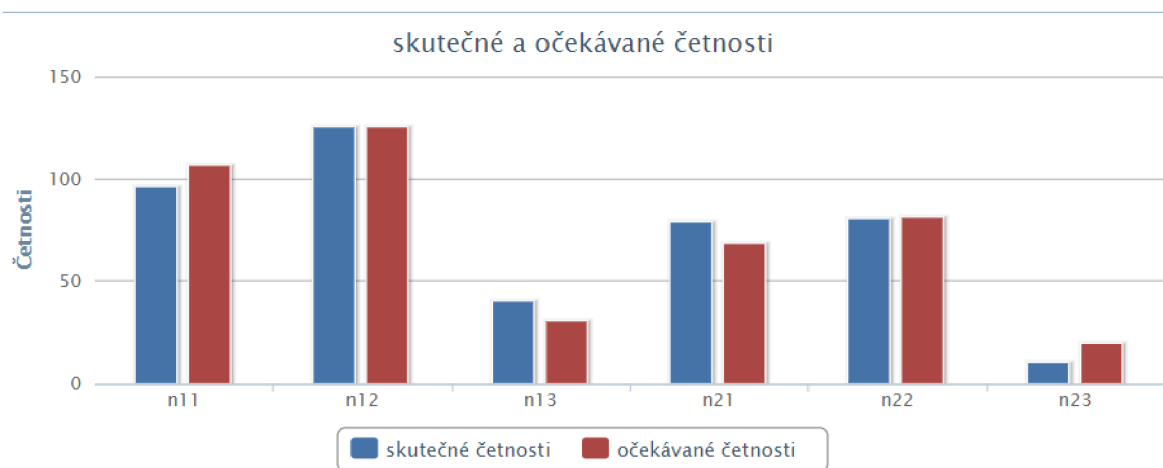
Pro výpočet byla využita online aplikace (*Aplikovaná statistika, test chí-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce* [online], 2021).

Tabulka č. 10: Skutečné četnosti hypotézy č. 2

	Často	Občas	Nikdy	n_{•j}
1. stupeň	97	126	41	264
2. stupeň	79	81	11	171
n_{i•}	176	207	52	435

Tabulka č. 11: Očekávané četnosti hypotézy č. 2

	Často	Občas	Nikdy	n_{•j}
1. stupeň	106,81	125,63	31,56	264
2. stupeň	69,19	81,37	20,44	171
n_{i•}	176	207	52	435

Graf č. 13: Skutečné a očekávané četnosti hypotézy č. 2

K výpočtu testového kritéria využijeme vzorec:

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Po dosažení do vzorce vychází testové kritérium $G = 9,478$. Porovnávaná kritická hodnota je 5,991 (Chráška, 2007, s. 248). Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, tedy $G = 9,478 > \chi^2_{0,05}(2) = 5,991$.

Nulovou hypotézu odmítáme a přijímáme hypotézu alternativní. Žáci 1. stupně tráví méně času u moderních technologií než žáci 2. stupně.

Vyhodnocení hypotézy č. 3:

H₃: Žákům 2. stupně ZŠ Protivanov, v době pandemie, výrazněji ubylo trávení volného času s kamarády než žákům 1. stupně.

K vyhodnocení této hypotézy nám pomohla položka č. 8 v dotazníku. Konkrétně její druhá část, která se zaměřuje na trávení volného času v době pandemie. Žáci měli u jednotlivých volnočasových aktivit porovnat trávení volného času před pandemií a trávení volného času během pandemie. U každé volnočasové aktivity měli žáci určit, zda ji dělají více, méně nebo ji dělají, popřípadě nedělají, pořád stejně.

Výsledky všech volnočasových aktivit můžeme vidět v *Grafu č. 8*, *Grafu č. 9*, popřípadě podrobnější grafy najdeme v *Příloze č. 1*.

Hypotézu jsme si ověřili testem nezávislosti chí – kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Data jsme porovnali s hladinou významnosti 0,05 (Chráska, 2007, s. 83).

Stanovili jsme si nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: Četnost úbytku trávení volného času s kamarády v době pandemie je u žáků 1. a 2. stupně ZŠ Protivanov je stejná.

H_A: Četnost úbytku trávení volného času s kamarády v době pandemie je u žáků 1. a 2. stupně ZŠ Protivanov rozdílná (žákům 2. stupně výrazněji ubylo trávení volného času s kamarády než žákům 1. stupně).

Schéma čtyřpolní tabulky nalezneme u vyhodnocení hypotézy č. 1 (Tabulka č. 9) a do tohoto schématu doplníme získaná data.

Tabulka č. 12: Výsledky pro výpočet hypotézy č. 3

	Více	Méně	Stejně	Počet dotazníků	Celkem
1. stupeň	22	20	22	64	128
2. stupeň	18	25	14	57	114
celkem	40	45	36	121	242

K výpočtu testového kritéria využijeme vzorec:

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Vypočítaná hodnota $G = 2,335$. Porovnávaná kritická hodnota je 7,815 (Chráska, 2007, s. 248). Vypočítaná hodnota je nižší než hodnota kritická $G = 2,335 < \chi^2_{0,05}(3) = 7,815$.

V tomto případě **odmítáme alternativní hypotézu a přijímáme hypotézu nulovou. Na základě našich dat nemůžeme říct, že žákům 2. stupně ubylo v době pandemie více kontaktu s kamarády než žákům 1. stupně.**

Vyhodnocení hypotézy č. 4:

H₄: Žáci 1. stupně ZŠ Protivanov se účastní více organizovaných akcí určené jen pro děti (tábor, Drakiáda, Den dětí, Pohádková stezka) než žáci 2. stupně.

Při vyhodnocování této hypotézy pomohla položka č. 9 v dotazníku, která zjišťovala, jakých organizovaných akcí se účastní žáci 1. stupně a 2. stupně ZŠ Protivanov a v jaké míře (Graf č. 10, Graf č. 11). Abychom mohli vyhodnotit hypotézu je nutné určit četnost vybraných organizovaných akcí určených pouze pro děti (tábor, Mikuláš, Drakiáda, Den dětí, Pohádková stezka), zvláště u žáků 1. a 2. stupně. Výsledky výzkumného šetření jsou zachyceny v následujících tabulkách společně s výpočtem níže.

Hypotézu jsme si ověřili testem nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku. Data jsme porovnali s hladinou významnosti 0,05 (Chráška, 2007, s. 83).

Stanovili jsme si nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: Četnost účasti žáků 1. a 2. stupně ZŠ Protivanov je stejná.

H_A: Četnost účasti žáků 1. a 2. stupně ZŠ Protivanov je rozdílná (žáci 1. stupně se více účastní akcí určené jen pro děti).

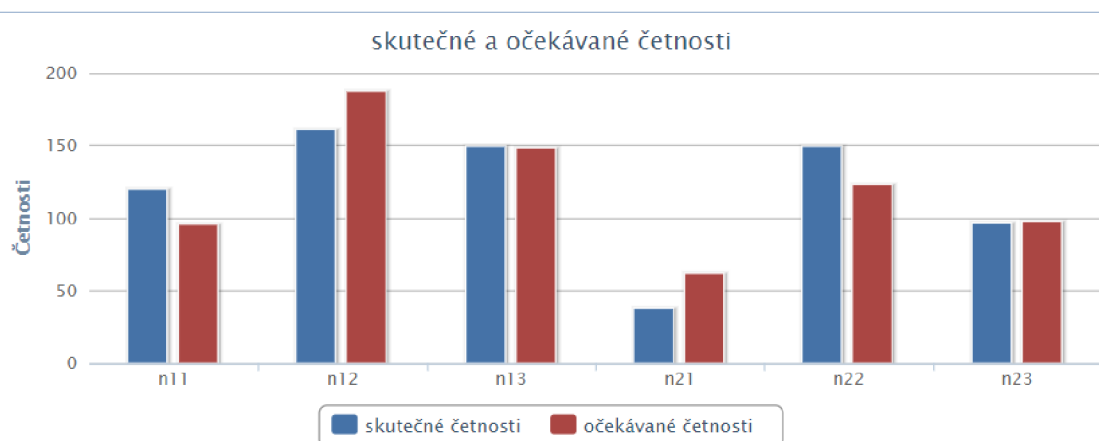
Pro výpočet byla využita online aplikace (*Aplikovaná statistika, test chí-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce* [online], 2021). Nejdříve jsme si určili skutečnou četnost a očekávanou četnost.

Tabulka č. 13: Skutečné četnosti hypotézy č. 4

	Účastníš se skoro vždy	Aspoň jednou jsi tam byl	Nikdy jsi tam nebyl	n_{·j}
1. stupeň	121	162	150	433
2. stupeň	38	150	97	285
n_{i·}	159	312	247	718

Tabulka č. 14: Očekávané četnosti hypotézy č. 4

	Účastníš se skoro vždy	Aspoň jednou jsi tam byl	Nikdy jsi tam nebyl	n_{·j}
1. stupeň	95.89	188.16	148.96	433
2. stupeň	63.11	123.84	98.04	285
n_{i·}	159	312	247	718

Graf č. 14: Skutečné a očekávané četnosti k výpočtu hypotézy č. 4

K výpočtu testového kritéria využijeme vzorec:

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Po dosažení do vzorce vychází testové kritérium $G = 25,747$. Porovnávaná kritická hodnota je 5,991 (Chráška, 2007, s. 248). Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická, tedy $G = 25,747 > \chi^2_{0,05}(2) = 5,991$.

Nulovou hypotézu odmítáme a přijímáme hypotézu alternativní. Žáci 1. stupně v námi sledované skupině se účastní organizovaných akcí určených jen pro děti častěji než žáci 2. stupně.

7 Shrnutí výzkumné části a diskuse

V této kapitole shrneme výsledky výzkumu, který byl proveden u žáků 1. a 2. stupně ZŠ Protivanov a tyto výsledky porovnáme s dosavadními výzkumy. Jednalo se o kvantitativně orientovaný pedagogický výzkum, jehož cílem bylo zjistit, jak žáci prvního a druhého stupně ZŠ Protivanov tráví volný čas. Pomocí dotazníků jsme získali data, která byla zpracována a následně vyhodnocena.

Dotazník měl tři verze, které byly sestaveny úměrně věku respondentů. První dotazník byl pro 1. a 2. třídu, druhý dotazník pro 3. – 5. třídu a třetí dotazník pro 6. – 9. třídu. Žáci 1. – 5. třídy vyplňovali dotazník v prezenční výuce za přítomnosti paní učitelky a výzkumníka. Žáci druhého stupně vyplňovali dotazník online. Verze dotazníku se od sebe lišily pouze ve vizuální stránce – obrázky a méně textu mělo žákům nižších ročníků usnadnit a urychlit odpovídání na otázky. Dotazník pro žáky druhého stupně žádné obrázky neobsahoval.

Všechny tři verze dotazníku obsahovaly 9 položek, z toho dvě položky byly otevřené. První dvě položky zkoumaly identifikační údaje jednotlivých respondentů – pohlaví, třída. Výzkumu se zúčastnilo celkem 145 žáků prvního a druhého stupně ZŠ Protivanov, z toho 77 dívek (53,1 %) a 68 chlapců (46,9 %). Z celkového počtu respondentů se výzkumného šetření účastnilo 88 žáků prvního stupně (60,7 %) a 57 žáků druhého stupně (39,3 %).

V oblasti využívání volného času žáků 1. a 2. stupně Základní školy Protivanov doposud nebyly provedeny žádné výzkumy. Nicméně výsledky výzkumného šetření této práce můžeme porovnat například s výsledky výzkumů tří bakalářských prací na podobné téma, které provedli Ondřej Kašík z Masarykovy univerzity v Brně, Denisa Oulehlová z Univerzity Palackého v Olomouci a Jana Tomášová z Univerzity v Hradci Králové.

Výsledky výzkumného šetření této diplomové práce porovnáme i s výzkumy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT ČR) z dokumentu „*Volný čas a prevence u dětí a mládeže*“. Také se zaměříme na výsledky z nejaktuálnějších výzkumů Mezinárodní výzkumné studie o zdravém a životním stylu dětí a školáků – Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) a výzkumu *Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let* (Bocan, Maříková, Spálenský [online], 2011), jejichž výsledky budeme porovnávat s těmi našimi.

V dotazníku se položky č. 3 – č. 9 zaměřovaly již na využívání volnočasových aktivit na Základní škole Protivanov nebo v místních organizacích. Prostřednictvím těchto položek jsme zkoumali dílčí cíle, které jsme si stanovili na začátku výzkumné části.

Dle výsledků můžeme říct, že žáci, kteří navštěvují první stupeň ZŠ Protivanov, tráví nejraději svůj volný čas převážně s rodinou (51,1 %) a poté až s kamarády (39,7 %). Kdežto u žáků, kteří navštěvují druhý stupeň, je to přesně naopak. Žáci druhého stupně tráví volný čas nejraději s kamarády (57,8 %) a po nich až teprve s rodinou (22,8 %). Tento výsledek se shoduje s výsledkem výzkumu *Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let* (Bocan, Maříková, Spálenský [online], 2011), v němž autoři uvádí: „*Mladší děti volný čas tráví především s rodiči, sourozenci, případně pak s prarodiči, teprve po nich jsou na řadě kamarádi. Vzhledem k věku jsou přeci jen ještě pod vlivem rodičů, kteří více rozhodují o tom, co budou dělat. S přibývajícím věkem pak vliv rodičů, prarodičů i sourozenců klesá a děti se více stýkají se svými kamarády ze školy, protože s nimi postupem doby navázaly pevnější vazby.*“

Dalším dílčím cílem této práce bylo zjistit, zda žáci na prvním a druhém stupni ZŠ Protivanov navštěvují nabízené zájmové kroužky a v jaké míře. Ze získaných výsledků jsme zjistili, že z celkového počtu dotazovaných navštěvuje kroužky 102 žáků (70,3 %) a nenavštěvuje 43 žáků (29,7 %). Z toho navštěvuje kroužky celkem 76 žáků 1. stupně (86,4 %) a 26 žáků 2. stupně (45,6 %). Naopak 12 žáků 1. stupně (13,6 %) a 31 žáků z 2. stupně (54,4 %) žádný kroužek nenavštěvuje. Ve výzkumu *Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let* výzkumníci zjistili, že některou z nabídky organizovaných volnočasových aktivit navštěvuje 74 % dotazovaných dětí a za hlavní důvody, proč děti kroužky navštěvují, výzkumníci uvádí zábavu, setkávání v kroužku s kamarády, učení se zajímavým věcem a touha zdokonalování se v zaměření kroužku. (Bocan, Maříková, Spálenský [online], 2011).

U položky č. 5 měli žáci zodpovědět, které zájmové kroužky navštěvují. Dle výsledků výzkumu žáci 1. stupně navštěvují nejčastěji čtenářský kroužek, kopanou/fotbal či navštěvují ZUŠ (hra na hudební nástroj/sbor). Tudiž můžeme říct, že u žáků mladšího školního věku je návštěvnost, z hlediska zaměření kroužků, vyrovnaná. Nicméně žáci 2. stupně nejvíce navštěvují kroužek hasičský, ZUŠ (hra na hudební nástroj/sbor) či kopanou/fotbal. Zde můžeme říct, že žáci staršího školního věku mají zájem především o kroužky pohybově zaměřené.

Ve výzkumu *Hodnotové orientace dětí ve věku 6–15 let* výzkumníci uvádí: „*skupina dětí ve věku 10–12 let sice zájmové a neformální vzdělávání využívá nejvíce, přesto ale i mezi těmito dětmi je přibližně 20 % těch, které nikam nedochází, a po 13 roce věku těchto dětí přibývá.*“ (Bocan, Maříková, Spálenský [online], 2011).

Kdybychom porovnali výsledky výzkumu realizovaný na vesnici u žáků 2. stupně, s výzkumem z bakalářské práce studenta Kašlíka (2016), který výzkumné šetření realizoval

v menším městě, tak zde můžeme vidět několik odlišností. Uvedu zde alespoň jednu. Kašlík (2016) realizoval výzkumné šetření na žácích 8. a 9. třídy. Ve své práci uvádí, že: „*velké množství respondentů uvedlo, že nenavštěvují žádný pohybový kroužek ani sportovní oddíl, i přesto, že město poskytuje širokou nabídku volnočasových pohybových aktivit.*“ (Kašlík, 2016). V našem výzkumu více než polovina žáků 2. stupně ZŠ Protivanov sice také uvedla, že nenavštěvují žádný zájmový kroužek, ale zároveň tráví volný čas aktivně (mimo zájmové kroužky). Utvrdily nás v tom odpovědi na další položky v dotazníku.

U žáků, kteří nenavštěvují žádný zájmový kroužek, nás zajímal důvod, proč tomu tak je. V dotazníku u položky č. 6, jsme respondentům nabídli pět možností: „*Nechci/nezajímají mě*“; „*Stojí to moc peněz*“; „*Rodiče nechtějí*“; „*Kroužek tady není*“; „*Jiný důvod: ...*“. Více než polovina žáků (59 %) uvedla jako hlavní důvod první možnost, a sice to, že žádný kroužek navštěvovat nechtějí nebo je nezajímá. Druhý hlavní důvod byl ten, že kroužek tady není (21,4 %). Žáci zvolili i možnost vlastní odpovědi (jiný důvod), kde dva žáci uvedli za důvod pandemii a jeden žák, jemuž s vyplňováním dotazníku asistentka pedagoga pomáhala, uvedl jazykovou bariéru.

V návaznosti na to následovala položka č. 7, ve které se mohli žáci vyjádřit a napsat kroužek, který by chtěli ve škole či v obci mít. Žáci 1. stupně často uváděli kroužek sportovně (krasobruslení, tenis, balet, karate), umělecky (modelářský, výtvarný, hra na flamengo) či vědecky (chemie, matematický) založený. Velká různorodost odpovědí byla velmi překvapivá, jelikož žáci, vzhledem k mladšímu školnímu věku, uvedli poměrně netradiční kroužky (hra na flamengo, turistický kroužek, step, krasobruslení apod.). Žáci 2. stupně zmínili pouze 8 kroužků a žádný uvedený kroužek se neopakoval. Kromě hry na kytaru, branných oddílů a thajského boxu, se odpovědi žáků 2. stupně shodují s odpověďmi žáků 1. stupně.

I přes to, že žáci postrádají zmíněné kroužky, tak dle našeho názoru je jejich deficit, alespoň z části nahrazen v běžné výuce nebo v průběhu školního roku (v rámci předmětu či různých akcí pořádané školou či obcí). Žáci také mají možnost využívat nabídku volnočasových aktivit v nejbližších městech, kde je nabídka rozmanitější.

Položka č. 8 v dotazníku byla rozdělena na dvě části. Obě části se zaměřovaly na vybrané volnočasové aktivity, nicméně v první části jsme chtěli zjistit, v jaké míře se žáci věnovali určitým volnočasovým aktivitám před pandemií Covid-19 a v druhé části jsme chtěli zjistit, zda se žáci během pandemie věnují těmto vybraným volnočasovým aktivitám více, méně anebo se u nich nic nezměnilo a dělají danou aktivitu ve stejné míře. Celkem na první část

odpovědělo 145 respondentů, nicméně na druhou část otázky se počet odpovědí snížil na 121, jelikož žáci páté třídy a někteří žáci z ostatních tříd neoznčili v této části žádnou odpověď. Z tohoto důvodu nebylo srovnání grafů tak přesné.

Dle výsledků výzkumu žáci 1. stupně ZŠ Protivanov ve volném čase nejčastěji před pandemií sportovali (61,4 %), trávili čas venku s kamarády (59,1 %) a s domácím mazlíčkem (44,3 %), ale také často sledovali TV (51,1 %). Naopak žáci nikdy před pandemií netrávili volný čas s domácím mazlíčkem (32,8 %) a také nikdy neposlouchali hudbu/netančili (33 %) a netrávili čas na počítači (27,3 %).

Žáci 2. stupně ve volném čase před pandemií velmi často trávili čas na mobilu (63,2 %), na počítači (50,9 %), venku s kamarády (61,4 %), s domácím mazlíčkem (56,1 %). Většina žáků si naopak před pandemií nikdy ve svém volném čase nehrála doma s hračkami (54,4 %) a nekreslila/nemalovala/netvořila (38,6 %). Ze získaných výsledků můžeme tedy říct, že žáci 1. stupně trávili svůj volný čas před pandemií odlišně než žáci 2. stupně.

V druhé části položky č. 8 v dotazníku jsme chtěli zjistit, zda ovlivnila pandemie Covid-19 žáky v trávení volného času.

Žáci 1. stupně ZŠ Protivanov v době pandemie více sportují (55,5 %), hrají si doma s hračkami (46 %), tráví čas s domácím mazlíčkem (43,8 %) anebo sledují více TV (37,5 %). Naopak během pandemie žáci tráví méně času s rodinou na výletech či návštěvách (53,2 %). Žáci 1. stupně nepocítují žádnou změnu v trávení času na mobilu, poslechem hudby/tance, čtením či procházkách v přírodě.

Žáci 2. stupně v době pandemie tráví více času na počítači (84,2 %), na mobilu (64,9 %) nebo doma více uklízí/pracují (56,1 %). Co se týče hraní si doma s hračkami, kreslení/malování/tvoření nebo čtení, tak se u respondentů nic nezměnilo a tyto činnosti respondenti dělají ve stejné míře jako před pandemií. Žáci staršího školního věku méně tráví čas s kamarády venku a méně sportují a stejně jako žáci mladšího školního věku, také méně tráví čas s rodinou na výletech či návštěvách (45,6 %). Podrobnější výsledky jednotlivých volnočasových aktivit nalezneme v *Příloze č.1*.

Obecně můžeme z našich výsledků říct, že u většiny žáků ZŠ Protivanov je sport a celkově pohyb součástí volného času. Je to dané také tím, že žáci na vesnici mají blíž k přírodě a díky tomu mají více aktivního a přirozeného pohybu než mládež z města. „*Děti, které žijí*

ve městě, by měly navštěvovat nějaký pohybový kroužek, protože jim jejich prostředí nenabízí mnoho možností volného pohybu, jako dětem na vesnici.“ (Tomášová, 2017).

Volnočasové aktivity a akce nezabezpečuje jen základní škola, ale i obec či místní organizace. Na jednotlivé akce pořádané školou nebo obcí Protivanov se zaměřovala poslední položka v dotazníku. Naším cílem bylo zjistit, kterých nabídnutých organizovaných volnočasových akcí v dotazníku se nejvíce účastní žáci 1. stupně, a kterých žáci 2. stupně. Žáci 1. stupně se nejvíce účastní vánočních akcí, do kterých spadá rozsvícení a zpívání u vánočního stromu, vánoční jarmark, besídky, adventní koncerty apod. Z celkového počtu žáků 1. stupně se skoro vždy účastní více než polovina (56,8 %). Stejně tak je to i u žáků 2. stupně, kdy se skoro vždy účastní přesně polovina (50,9 %). Naopak tábora se nikdy nezúčastnilo 68,1 % žáků 1. stupně a 56,1 % žáků 2. stupně. Je to pravděpodobně z toho důvodu, že v Protivanově je organizován jednou ročně pouze jeden tábor (farní), tudíž zde žáci na výběr moc nemají a jejich zájem není tak velký.

V diplomové práci jsme si na začátku výzkumu stanovili čtyři hypotézy, při jejich vyhodnocení jsme použili test dobré shody chí-kvadrát. Hypotézy č. 1 (*Žáci 1. stupně Základní školy Protivanov navštěvují zájmové kroužky častěji než žáci 2. stupně.*) a č. 2 (*Žáci 1. stupně ZŠ Protivanov ve svém volném čase tráví méně času u moderních technologií (mobil, PC, TV) než žáci 2. stupně.*) byly přijaty. Přijata byla i hypotéza č. 4 (*Žáci 1. stupně ZŠ Protivanov se účastní více organizovaných akcí určené jen pro děti (tábor, Drakiáda, Den dětí, Pohádková stezka) než žáci 2. stupně.*). Nicméně hypotéza č. 3 (*Žákům 2. stupně ZŠ Protivanov, v době pandemie, výrazněji ubylo trávení volného času s kamarády než žákům 1. stupně.*) byla odmítnuta. Na základě našich dat nemůžeme říct, že žákům 2. stupně v době pandemie více ubylo kontaktu s kamarády než žákům 1. stupně.

Diplomová práce má přinést informace a poznatky, které se týkají volného času žáků 1. a 2. stupně Základní školy Protivanov. Údaje, které jsou shromážděné v této práci, slouží jako náhled do problematiky trávení volného času žáků této základní školy a mohou z nich čerpat jak rodiče, tak i učitelé či další pedagogičtí pracovníci. Výzkumné šetření může sloužit také jako inspirace pro další rozvoj a vzdělávání v oblasti volného času. Je důležité abychom věděli, že správné a efektivní využívání volného času hraje významnou roli v našich životech.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo analyzovat a zhodnotit, jak žáci ZŠ Protivanov tráví volný čas, jakým aktivitám se nejvíce věnují, jaké akce a kroužky žáci nejčastěji navštěvují a jak se změnilo trávení volného času žáků během pandemie Covid-19. K naplnění cíle byla práce rozdělena na teoretickou a empirickou část.

Dílčím cílem teoretické části bylo charakterizovat základní pojmy související s problematikou trávení volného času žáků ZŠ Protivanov včetně volnočasových institucí.

V teoretické části byl tedy charakterizován pojem volný čas, vývoj a historie volného času, funkce volného času, výchovu ve volném čase a byli uvedeni hlavní činitelé, kteří ovlivňují volný čas člověka. Zabývali jsme se zájmovým vzděláváním, uvedli cíl zájmového vzdělávání, zájmové činnosti a jeho dělení, pedagogické požadavky na zájmové činnosti a také instituce, které pracují s dětmi a mládeží ve volném čase. Dále jsme vymezili charakteristické rysy školní mládeže a v neposlední řadě popsali jednotlivé spolky a organizace, které se zaměřují na volný čas dětí a mládeže v Protivanově.

Dílčím cílem výzkumné části bylo provést analýzu volnočasových aktivit ZŠ Protivanov a zhodnotit a porovnat trávení volného času před a během pandemie Covid-19.

Výzkumná část se zaměřovala na výzkum z hlediska trávení volného času žáků prvního a druhého stupně Základní školy Protivanov. Jako výzkumnou metodu jsme zvolili dotazník. Získané výsledky byly vyhodnoceny prostřednictvím slovního vyjádření, tabulek a grafů. Vzhledem k nelepšící se pandemické situaci a stále trvající distanční výuce žáků 2. stupně, byl dotazník rozeslán online formou, a proto nebylo možné zajistit vyplnění dotazníků od všech žáků. V době výzkumného šetření probíhala ve třídách na 1. stupni rotační výuka, tudíž jsme mohli alespoň v 1. – 5. třídě dotazníky vyplnit se všemi přítomnými žáky přímo ve výuce. Ve výzkumné části jsme se mimo jiné zaměřili i na to, jaký měla pandemie Covid-19 vliv v oblasti volného času žáků ZŠ Protivanov.

Výsledky výzkumného šetření nemusí být obecně platné pro další základní školy/obce a výsledky se mohou výrazně lišit. Pokud bych měla porovnat nabídku akcí a zájmových kroužků dříve a dnes, tak zde vidím velký posun kupředu. Nabídka zájmových kroužků je velmi rozmanitá, ale i přes to jsme díky výzkumu zjistili, že by žáci ještě nějaké zájmové kroužky, organizované v ZŠ Protivanov, uvítali. Z tohoto důvodu jsem zjištěné informace z výzkumného šetření předala vedení školy. Díky tomu škola získala nové podněty na rozšíření zájmových

kroužků. Také díky zjištěným výsledkům výzkumu, můžeme říct, že pandemie Covid-19 značně ovlivnila trávení volného času žáků ZŠ Protivanov. Z tohoto důvodu bychom se měli problematikou trávení volného času dětí a mládeže zabývat ještě mnohem více než v předešlých letech.

Seznam použité literatury

- ČAČKA, Otto. *Přehled psychologie obecné, dospívání a pracovní výkonnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0904-7.
- ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.
- ČIHOVSKÝ, Jaroslav. *K vývoji názorů na volný čas (od Aristotela k Dumazedierovi)*. In *Volný čas a jeho současné problémy*. Olomouc: Hanex, 2002. 188 s. ISBN 80-85783-37-1
- BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. 312 s. ISBN 978-80-247-4248-9.
- BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. Dotisk 1. vydání z roku 2000, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0054-5.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-262-0030-7.
- HÁJEK, Bedřich a kol. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1.
- HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. vydání Praha: Portál, 2015. 774 stran. ISBN 978-80-262-0873-0
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KAPLÁNEK, Michal. *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. 175 s. ISBN 978-80-262-0450-3.
- KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011. 195 s. 333. ISBN 978-80-7315-223-9.

- KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika voľného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a praxi*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. ISBN 80-2231-930-3.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. 216 s. ISBN 978-80-262-0643-9.
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. 199 s. ISBN 8073150042.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s. r. o., 1998. ISBN 80-7169-195-X.
- MACEK, Milan et. al. *Střediska pro volný čas dětí a mládeže: souhrn metodických textů k vybraným problémům činnosti domů dětí a mládeže a stanic zájmových činností*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Odbor pro mládež, 1998. 119 s.
- MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro učitele*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002. ISBN 80-7184-867-0.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 5. vydání. Praha: Portál, 2008. 108 s. ISBN 978-80-7367-504-2.
- NĚMEC, Jiří et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3
- PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674236.
- PRŮCHA, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- SOMMER, Karel. *Vybrané kapitoly z dějin Protivanova*. Protivanov: Obecní úřad, 2003. ISBN 80-239-0803-0.
- SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: Úvod do studia pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. 183 s. ISBN 80-210-1007-X
- SPOUSTA, Vladimír aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita,

1996. ISBN 80-210-1274-9.

SPOUSTA, Vladimír. *Proměny funkcí volného času v závislosti na věku*. In *Výchova a volný čas 2*. Brno: MSD, 2007. 216 s. ISBN 978-80-86633-97-8.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ a kol. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

VÁŽANSKÝ, Mojmir, SMÉKAL, Vladimír. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9.

VYHNÁLKOVÁ, Pavla. *Základy pedagogiky volného času*. Olomouc, 2014.

WROCZYŃSKI, Ryszard. *Sociálna pedagogika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1968. 309 s. Základné pedagogické a psychologické diela.

Internetové zdroje:

Aktuality - Portál justice. Aktuality - Portál justice [online]. Ministerstvo spravedlnosti České republiky [cit. 25.01.2021]. Dostupné z: <https://justice.cz/>

Aplikovaná statistika, test chí-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce. [online]. Milan Kábrt [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <http://www.milankabrt.cz/testNezavislosti/> .

BOCAN M., MAŘÍKOVÁ, H. a SPÁLENSKÝ, A. *Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let*. 2011. [online] Národní institut dětí a mládeže [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/cs/registr/vyzkumy/236-hodnotoveorientace-deti-ve-veku-6-15-le.html>

Česká rada dětí a mládeže [online]. [cit. 2021-01-11]. Dostupné z: <http://crdm.cz/crdm/co-jecrdm/>

HUGHES, Z. *Children's Leisure Activities* [on-line] EVERYDAYLIFE.GLOBALPOST.COM

[cit. dne 26. 9. 2017]. Dostupné na: <https://howtoadult.com/childrens-leisure-activities-5039.html>

Hasiči městyse Protivanov. *Hasiči městyse Protivanov – oficiální stránka* [online]. [cit. 21.01.2021]. Dostupné z: <http://hasiciprotivanov.com>

Městys Protivanov [online]. [cit. 2021-01-20]. Dostupné z: <http://www.protivanov.com>

Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/portal-verejne-spravy.aspx>

Tina horses [online]. [cit. 21.01.2021]. Dostupné z: <https://www.tinahorses.cz/>

Veřejný rejstřík a Sbírka listin – Ministerstvo spravedlnosti České republiky. [online]. [cit. 25.01.2021]. Dostupné z: [https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-\\$firma?jenPlatne=PLATNE&nazev=TJ+SOKOL+PROTIVANOV&polozek=50&typHledani=STARTS_WITH](https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-$firma?jenPlatne=PLATNE&nazev=TJ+SOKOL+PROTIVANOV&polozek=50&typHledani=STARTS_WITH)

Základní škola Protivanov [online]. [cit. 2021-01-30]. Dostupné z: <http://www.zsprotivanov.cz>

Health Behaviour in school-aged Children (HBSC). *Školáci jsou ve volném čase aktivní - ZDRAVÁ GENERACE. ZDRAVÁ GENERACE* [online]. [cit. 04.07.2021]. Dostupné z: <https://zdravagenerace.cz/reporty/volny-cas/>

Kvalifikační práce:

GERINGOVÁ, Lenka. *Volnočasové aktivity dětí a mládeže ve městě a na venkově.* 2013. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta.

KAŠLÍK, Ondřej. *Možnosti volnočasových pohybových aktivit u dětí školního věku ve vybraném městě ČR.* 2016. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta sportovních studií.

OULEHLOVÁ, Denisa. *Funkce rodiny v kontextu trávení volného času v době pandemie.* Olomouc. 2021. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta.

TOMÁŠOVÁ, Jana. *Specifika trávení volného času dětí ve městě a na vesnici.* Hradec Králové, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta.

Zákony, vyhlášky, dokumenty:

MŠMT ČR. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Praha, 2002.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bilá kniha. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších ustanovení.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Seznam grafů a obrázků

Obrázek č. 1: Poloha a znak městyse Protivanov

Graf č. 1: Počet vyplněných dotazníků ze tříd

Graf č. 2: S kým tráví nejraději volný čas žáci ZŠ Protivanov

Graf č. 2.1: S kým tráví nejraději volný čas žáci 1.stupně ZŠ Protivanov

Graf č. 2.2: S kým tráví nejraději volný čas žáci 2.stupně ZŠ Protivanov

Graf č. 3: Odpovědi žáků ZŠ na položku č. 4 v dotazníku

Graf č. 3.1: Odpovědi žáků 1. stupně

Graf č. 3.2: Odpovědi žáků 2. stupně

Graf č. 4: Zájmové kroužky žáků ZŠ Protivanov

Graf č. 4.1: Zájmové kroužky žáků 1.stupně

Graf č. 4.2: Zájmové kroužky žáků 2. stupně

Graf č. 5: Důvody, proč žáci nechodí do žádného kroužku

Graf č. 5.1: Důvody, proč žáci 1. stupně nechodí do žádného kroužku

Graf č. 5.2: Důvody, proč žáci 2. stupně nechodí do žádného kroužku

Graf č. 6: Trávení volného času žáků 1. stupně před pandemií

Graf č. 7: Trávení volného času žáků 2. stupně před pandemií

Graf č. 8: Trávení volného času žáků 1. stupně během pandemie

Graf č. 9: Trávení volného času žáků 2. stupně během pandemie

Graf č. 10: Návštěvnost žáků 1. stupně na jednotlivých akcích

Graf č. 11: Návštěvnost žáků 2. stupně na jednotlivých akcích

Graf č. 12: Návštěvnost žáků ZŠ Protivanov jednotlivých akcí

Graf č. 13: Skutečné a očekávané četnosti hypotézy č. 2

Graf č. 14: Skutečné a očekávané četnosti k výpočtu hypotézy č. 4

Seznam zkratek

ZŠ – základní škola

YMCA – Křesťanské sdružení mladých lidí (Young Men's Christian Association)

YWCA – Křesťanské sdružení mladých žen (Young Women's Christian Association)

SVČ – středisko volného času

ČRDM – Česká rada dětí a mládeže

SDH – sbor dobrovolných hasičů

ZUŠ – základní umělecká škola

ICT – informační a komunikační technologie

SPC – speciálně pedagogické centrum

PPP – pedagogicko psychologická poradna

ČR – Česká republika

ŠD – školní družina

NNO – nestátní neziskové organizace

TFA – Toughest Firefighter Alive (nejtvrdší hasič přežívá)

CTIF – comité technique international de prevention et d'extinction du feu (mezinárodní výbor pro prevenci a hašení požárů)

ČSTV – Československý svaz tělesné výchovy a sportu

TJ – tělovýchovná jednota

MŠ – mateřská škola

MŠMT – ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

HBSC – Health Behaviour in School-aged Children

PC – počítač

TV – televize

Seznam tabulek

Tabulka č.1: Struktura výzkumného vzorku

Tabulka č. 2: Struktura výzkumného vzorku dle stupně a pohlaví

Tabulka č. 3: S kým žáci ZŠ Protivanov tráví nejraději svůj volný čas

Tabulka č. 4: Odpovědi žáků ZŠ na položku č. 4 v dotazníku

Tabulka č.5: Zájmové kroužky žáků ZŠ Protivanov

Tabulka č. 6: Důvody, proč žáci nechodí do žádného kroužku

Tabulka č.7: Kroužky, které žákům 1. stupně chybí ve škole/v obci

Tabulka č.8: Kroužky, které žákům 2. stupně chybí ve škole/v obci

Tabulka č. 9: Schéma čtyřpolní tabulky

Seznam příloh

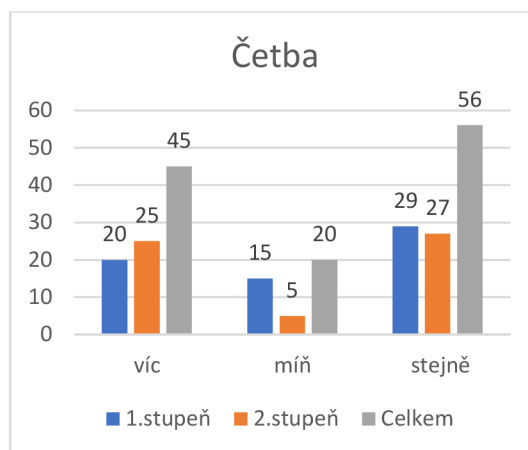
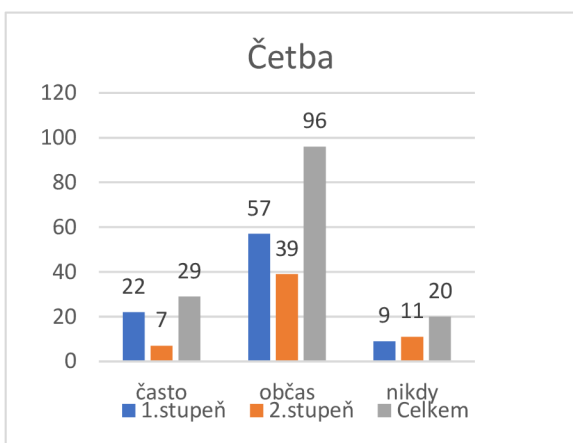
Příloha č. 1 – Vyhodnocení položky č. 8 v dotazníku

Příloha č. 2 – Dotazník pro žáky 1. a 2. třídy

Příloha č. 3 – Dotazník pro žáky 3. – 5. třídy

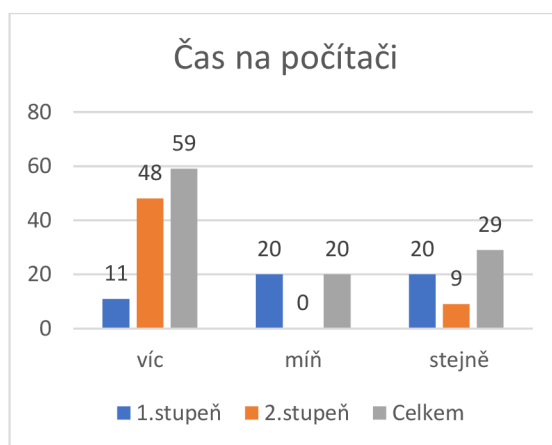
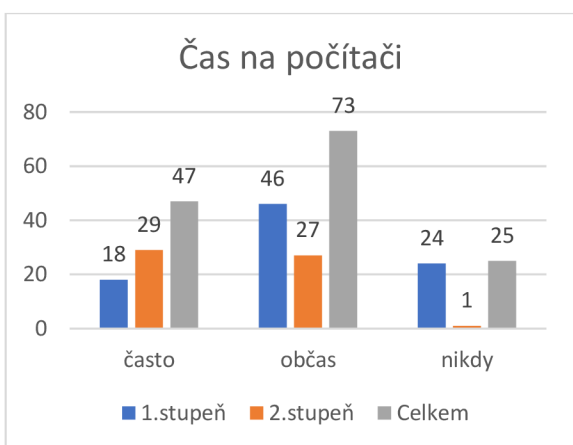
Příloha č. 4 – Dotazník pro žáky 6. – 9. třídy

Příloha č. 1 – Vyhodnocení položky č. 8 v dotazníku

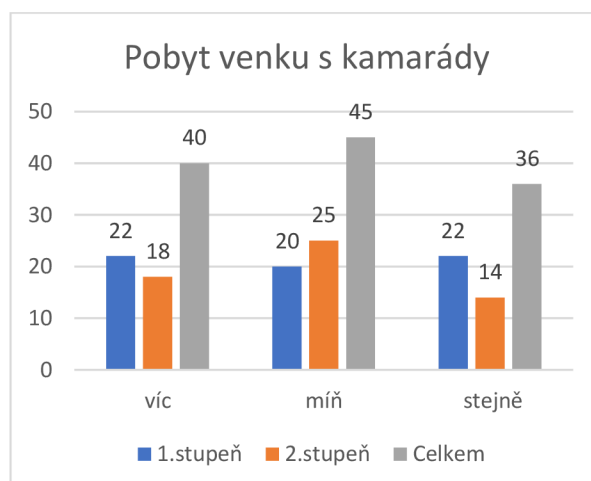
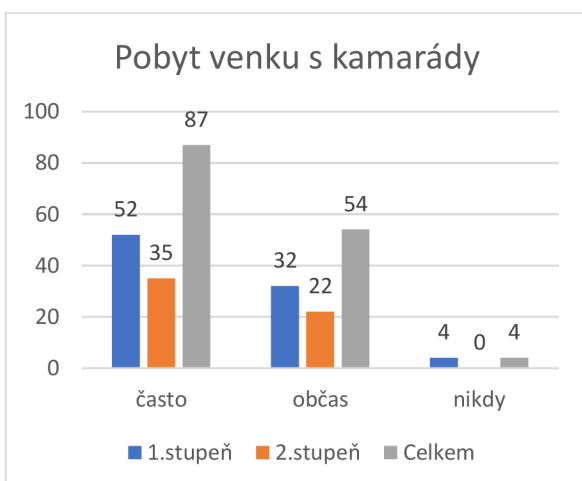
Trávení volného času četbou před pandemií

Trávení volného času četbou v pandemii

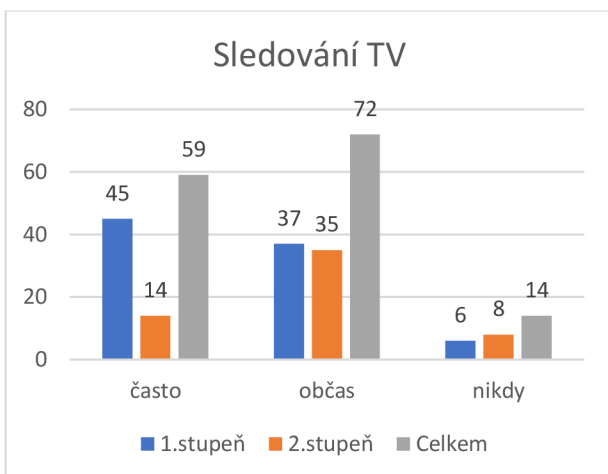
Trávení volného času na počítači před pandemií

Trávení volného času na počítači v pandemii

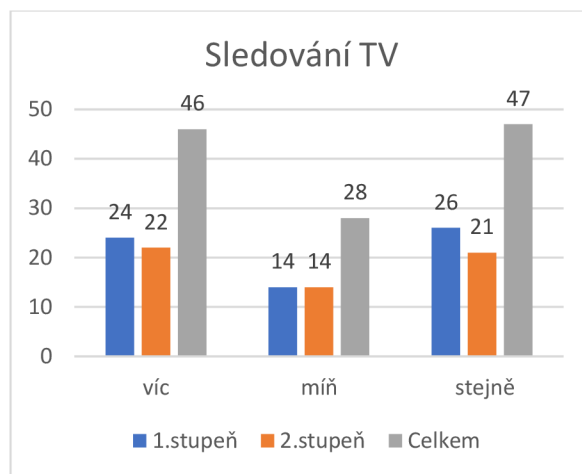

Trávení volného času venku s kamarády před pandemií

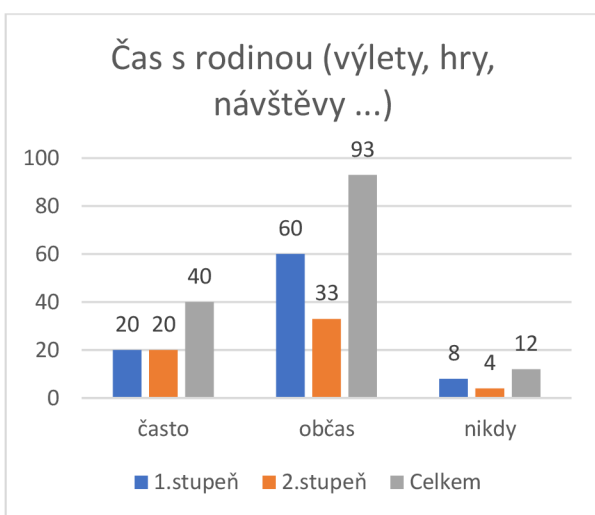
Trávení volného času venku s kamarády v pandemii

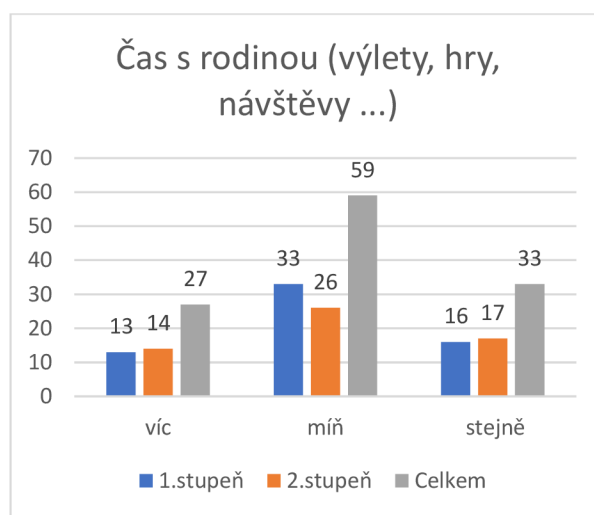
Trávení volného času sledováním TV před pandemií

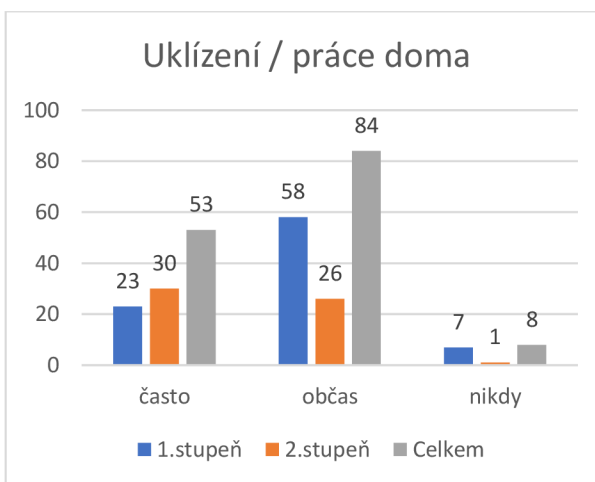
Trávení volného času sledováním TV v pandemii

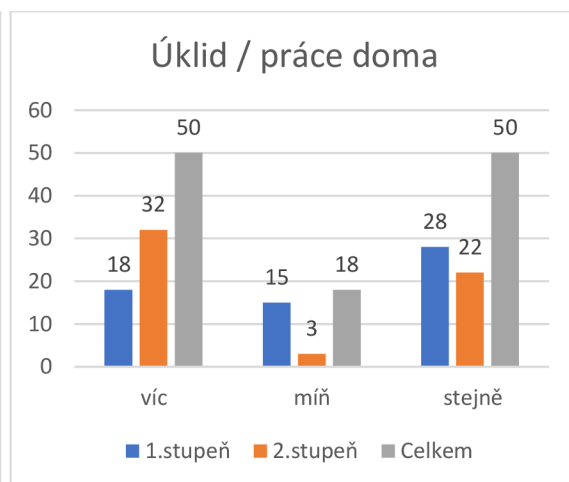
Trávení volného času s rodinou před pandemií

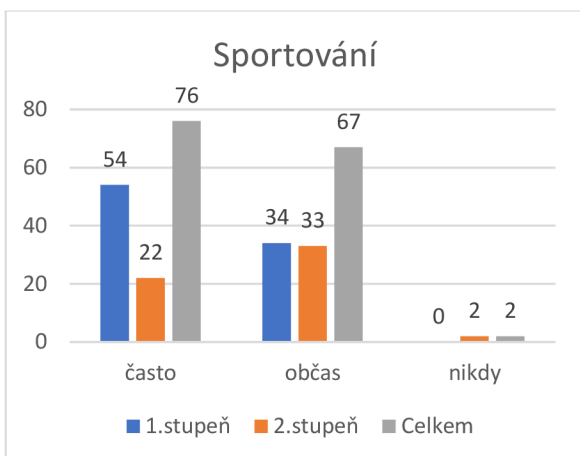
Trávení volného času s rodinou v pandemii

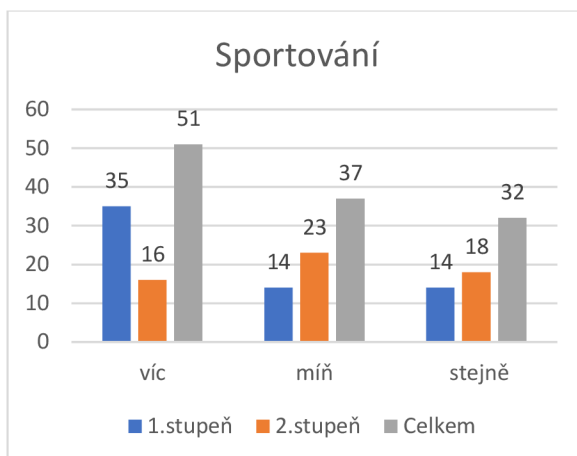
Trávení volného času úklidem a domácí prací před pandemií

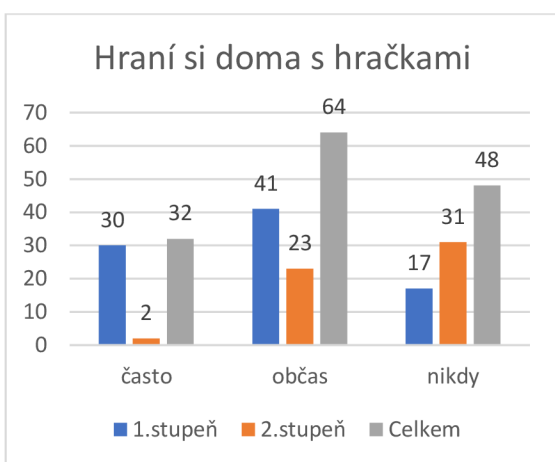
Trávení volného času úklidem a domácí prací v pandemii

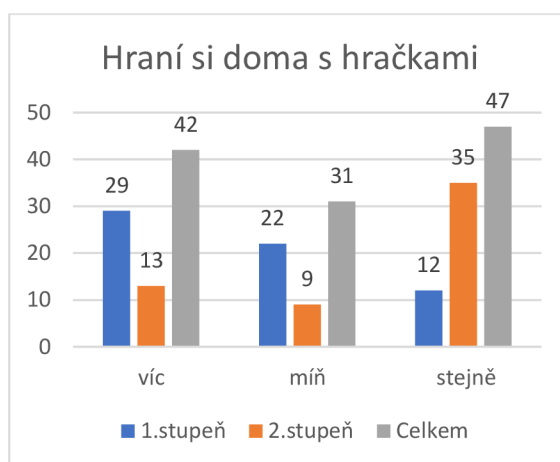
Trávení volného času sportováním před pandemií

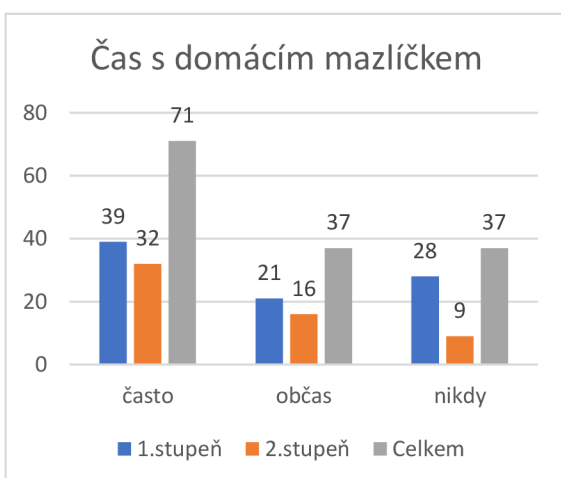
Trávení volného času sportováním v pandemii

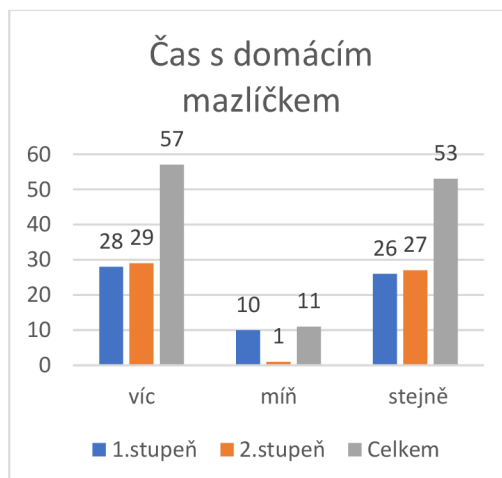
Trávení volného času hraním si doma s hračkami před pandemií

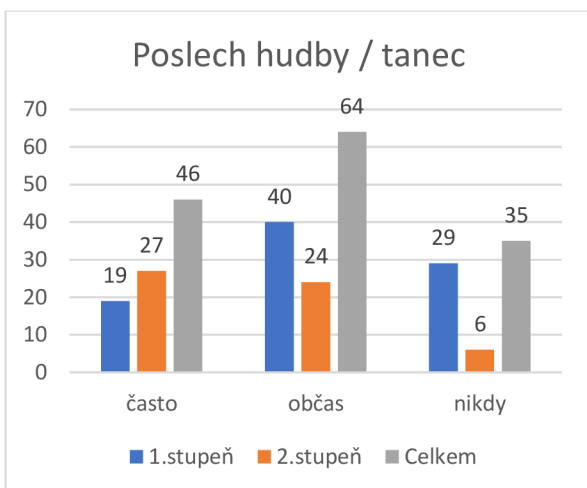
Trávení volného času hraním si doma s hračkami v pandemii

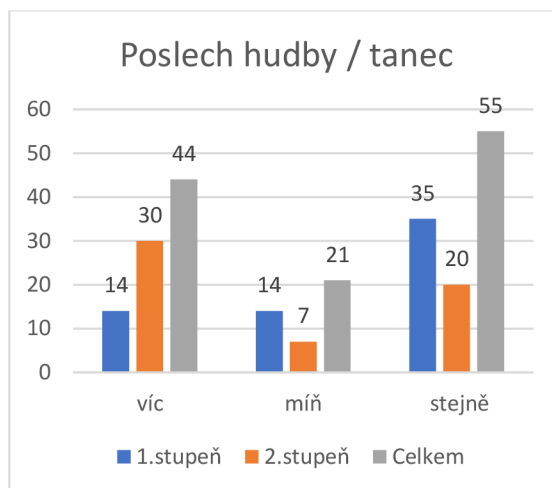
Trávení volného času s domácím mazlíčkem před pandemií

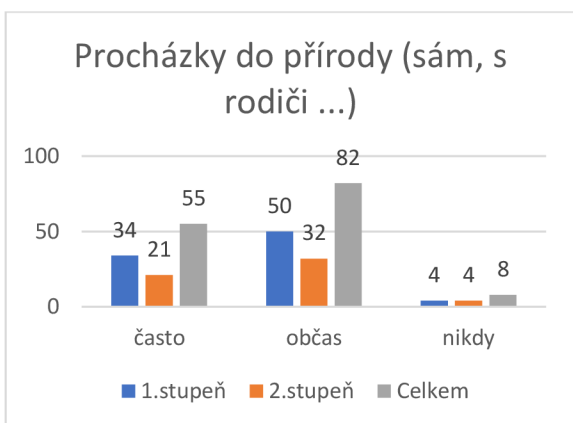
Trávení volného času s domácím mazlíčkem v pandemii

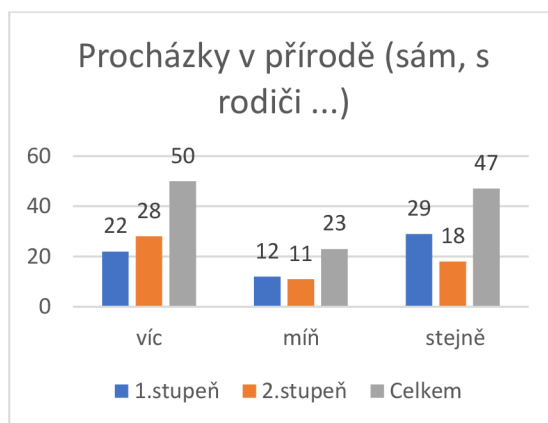
Trávení volného času poslechem hudby nebo tancem před pandemií

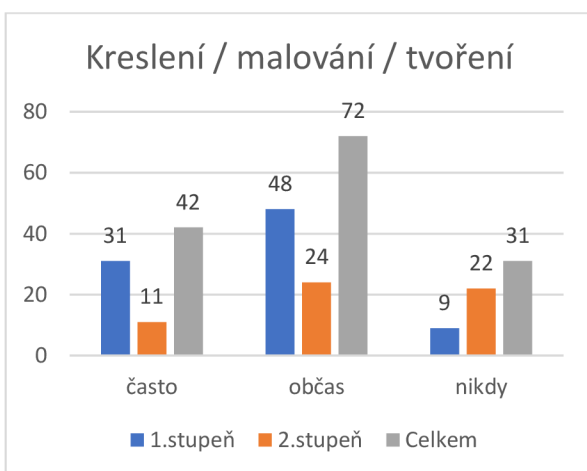
Trávení volného času poslechem hudby nebo tancem v pandemii

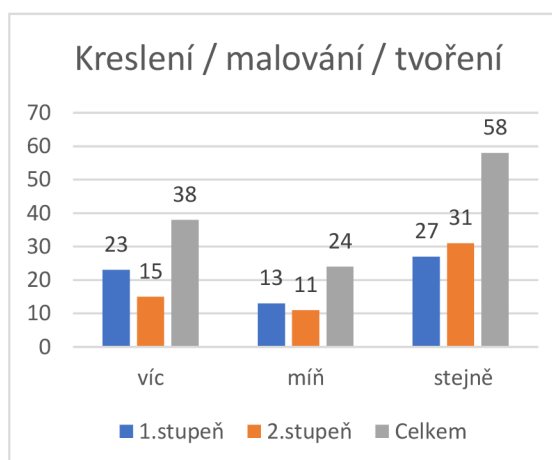
Trávení volného času chozením na procházky do přírody před pandemií

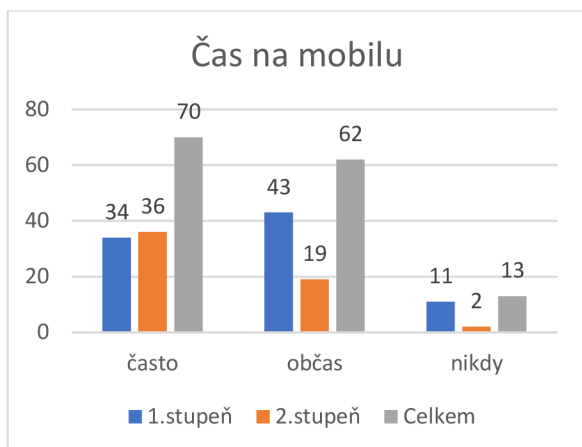
Trávení volného času chozením na procházky do přírody v pandemii

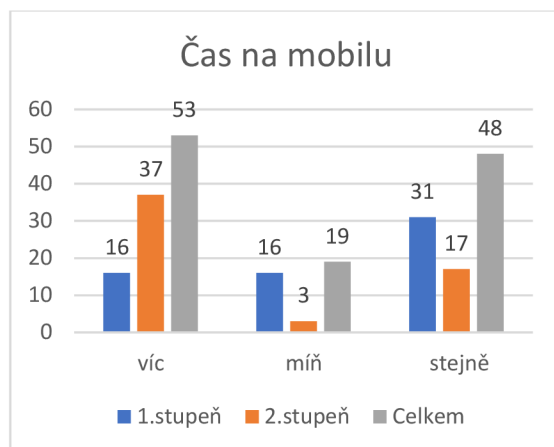
Trávení volného času kreslením, malováním nebo tvořením před pandemií

Trávení volného času kreslením, malováním nebo tvořením v pandemii

Trávení volného času na mobilu před pandemií

Trávení volného času na mobilu v pandemií

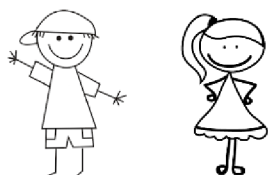
DOTAZNÍK

1. a 2. třída

VOLNÝ ČAS

Ahoj, jmenuji se Iveta Vybíhalová a studuji na Pedagogické fakultě na Univerzitě Palackého v Olomouci. Prosim o vyplnění dotazníku, který mi bude sloužit ke své diplomové práci. Chtěla bych zjistit, jak trávíš svůj volný čas, proto prosím odpovídej pravdivě. Neboj, nikam nemusíš psát své jméno. Dotazník je anonymní. Děkuji za vyplnění!

1. Jsi:

2. Chodíš do:

1. TŘÍDA
2. TŘÍDA

3. S kým trávíš svůj volný čas NEJRADĚJI?

A, rodina

B, kamarádi

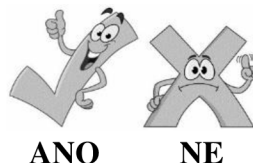

C, sám

D, někdo jiný

4. Chodíš/chodil jsi před pandemií na nějaký kroužek?

ANO

NE

5. Tvoje kroužky:

Kroužek (napiš nebo nakresli):

Kolikrát za týden (vyber):

Kde (vyber):

	1	
	2	ŠKOLA
	3	PROTIVANOV
		JINDE

	1 2 3	ŠKOLA PROTIVANOV JINDE
	1 2 3	ŠKOLA PROTIVANOV JINDE
	1 2 3	ŠKOLA PROTIVANOV JINDE
	1 2 3	ŠKOLA PROTIVANOV JINDE

6. Proč nechodíš do žádného kroužku? (můžeš zakroužkovat/napsat více možností)

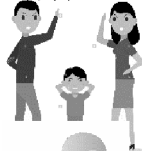
A, Nechci/nezajímají mě

B, Stojí to moc peněz

C, Rodiče nechtějí

D, Kroužek tady není

E, Jiný důvod:

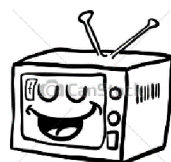
.....

7. Jaký kroužek bys ve škole/v obci ještě chtěl? (nakresli nebo napiš)

8. Co děláš ve volném čase, když nejsi v kroužku?

- **červeně** dej do kroužku – co nikdy neděláš
- **zeleně** dej do kroužku – co děláš občas
- **modře** dej do kroužku – co děláš často

Čeho ti s pandemií přibylo a čeho ubylo?

(pod každý obrázek napiš +, - nebo 0)

+ přibylo

- ubylo

0 je to stejné

9. Účastníš se těchto akcí?

- **červeně** dej do kroužku – nikdy jsi nebyl
- **zeleně** dej do kroužku – aspoň jednou jsi tam byl
- **modře** dej do kroužku – účastním se jich skoro vždy

Zapomněla jsem na něco? Nakresli:

A large empty rectangular box with a black border, intended for drawing.

DOTAZNÍK

3. – 5.třída

VOLNÝ ČAS

Ahoj, jmenuji se Iveta Vybíhalová a studuji na Pedagogické fakultě na Univerzitě Palackého v Olomouci. Prosim o vyplnění dotazníku, který mi bude sloužit ke své diplomové práci. Chtěla bych zjistit, jak trávíš svůj volný čas, proto prosím odpovídej pravdivě. Neboj, nikam nemusíš psát své jméno. Dotazník je anonymní. Děkuji za vyplnění!

1. **Jsi:**

2. **Chodíš do (dej do kroužku):**

3.třída

4.třída

5.třída

3. **S kým trávíš svůj volný čas NEJRADEJI?**

A, rodina

B, kamarádi

C, sám

D, někdo jiný

4. **Chodíš/chodil jsi před pandemií do nějakého kroužku?**

ANO / NE

5. **Tvoje kroužky:**

Kroužek (napiš nebo nakresli):

Kolikrát za týden (vyber):

Kde (vyber):

	1x 2x 3x	ŠKOLA PROTIVANOV Jinde (kde?)
	1x 2x 3x	ŠKOLA PROTIVANOV Jinde (kde?)

	1x 2x 3x	ŠKOLA PROTIVANOV Jinde (kde?)
	1x 2x 3x	ŠKOLA PROTIVANOV Jinde (kde?)
	1x 2x 3x	ŠKOLA PROTIVANOV Jinde (kde?)

6. Z jakého důvodu nechodíš do žádného kroužku? (můžeš zakroužkovat/napsat více možností)

- A, Nechci/nezajímají mě
- B, Stojí to moc peněz
- C, Rodiče nechtějí
- D, Kroužek tady není
- E, Jiný důvod:

7. Jaký kroužek bys ve škole/v obci ještě chtěl? (napiš)

8. Jak často jsi dělal tyto aktivity PŘED pandemií?

čtení

nikdy občas často

venku s kamarády

nikdy občas často

čas na PC

nikdy občas často

sledování TV

nikdy občas často

úklid/práce doma

nikdy občas často

čas s rodinou (výlety, návštěvy...)

nikdy občas často

sportování

nikdy občas často

čas s domácím mazlíčkem

nikdy občas často

nikdy občas často

hraní si doma

nikdy občas často

poslech hudby/tanec

nikdy občas často

procházky do přírody

nikdy občas často

kreslení/malování/tvoření

nikdy občas často

čas na mobilu

Jaké aktivity děláš TEĎ, v době pandemie, více nebo méně než před pandemií?

(ke každému obrázku napiš +, - nebo 0)

+ děláš více

- děláš méně

0 děláš stejně (nic se nezměnilo)

9. Účastníš se těchto akcí ve škole nebo v Protivanově? (dej do kroužku)

Tábor: *nikdy jsi tam nebyl*
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

účastníš se skoro vždy

Pálení čarodějnic:

nikdy jsi tam nebyl
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

Mikuláš/mikulášský besídka:

nikdy jsi tam nebyl
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

Drakiáda: *nikdy jsi tam nebyl*
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

Rozsvícení/zpívání u stromečku + ostatní akce spojené s obdobím kolem

Vánoce:

nikdy jsi tam nebyl
aspoň jednou jsi tam byl

Den dětí (různé akce na tento den):

nikdy jsi tam nebyl

*aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy*

účastníš se skoro vždy

Pohádková stezka:

*nikdy jsi tam nebyl
aspoň jednou jsi tam byl*

Karneval/Masopust:

*nikdy jsi tam nebyl
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy*

Zapomněla jsem na něco? Dopiš:

DOTAZNÍK

6. – 9. třída

VOLNÝ ČAS

Ahoj, jmenuji se Iveta Vybíhalová a studuji na Pedagogické fakultě na Univerzitě Palackého v Olomouci. Prosim o vyplnění dotazníku, který mi bude sloužit ke své diplomové práci. Chtěla bych zjistit, jak trávíš svůj volný čas, proto prosím odpovídej pravdivě. Neboj, nikam nemusíš psát své jméno. Dotazník je anonymní. Děkuji za vyplnění!

1. Jsi:

Kluk

Holka

2. Chodíš do:

6. třídy

7. třídy

8. třídy

9. třídy

3. S kým trávíš svůj volný čas NEJRADĚJI?

Rodina

Kamarádi

Sám

Jiné:

4. Chodíš na nějaký kroužek? (chodil jsi na začátku školního roku - před online výukou - do kroužku?)

Ano

Ne

3. Vypiš všechny kroužky, do kterých chodíš (nebo jsi chodil před pandemií) + jak často a kde jsou.

6. Proč jsi letos nechodil do žádného kroužku? Můžeš vybrat více možností.

Nechci/nezajímají mě.

Stojí to moc peněz.

Rodiče nechtějí.

Kroužek tady není.

Jiné:

7. Jaký kroužek bys ve škole/v obci ještě chtěl?

8. Jak často jsi dělal tyto aktivity PŘED pandemií?

Čtení	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Venku s kamarády	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Čas na PC	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Sledování TV	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Úklid/práce doma	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Čas s rodinou (výlety, návštěvy ...)	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Sportování	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Čas s domácím mazlíčkem	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Hraní si doma	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Poslech hudby/tanec	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Procházky do přírody	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Kreslení/malování/tvoření	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>
Čas na mobilu	<i>nikdy</i>	<i>občas</i>	<i>často</i>

Jaké aktivity děláš TEĎ, v době pandemie, více nebo méně než před pandemií?

Čtení	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Venku s kamarády	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Čas na PC	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Sledování TV	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Úklid/práce doma	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Čas s rodinou (výlety, návštěvy ...)	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Sportování	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Čas s domácím mazlíčkem	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Hraní si doma	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Poslech hudby/tanec	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Procházky do přírody	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Kreslení/malování/tvoření	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>
Čas na mobilu	<i>děláš více</i>	<i>děláš méně</i>	<i>nic se nezměnilo</i>

9. Účastníš se těchto akcí ve škole nebo Protivanově?

Tábor: *nikdy jsi tam nebyl*
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

Mikuláš/mikulášský besídka:
nikdy jsi tam nebyl
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

Rozsvícení/zpívání u stromečku + ostatní akce spojené s vánočním obdobím:
nikdy jsi tam nebyl
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

Pálení čarodějnic: *nikdy jsi tam nebyl*
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

Drakiáda: *nikdy jsi tam nebyl*
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

Den dětí (různé akce na tento den):

nikdy jsi tam nebyl
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

Pohádková stezka: *nikdy jsi tam nebyl*
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

Karneval/Masopust: *nikdy jsi tam nebyl*
aspoň jednou jsi tam byl
účastníš se skoro vždy

Zapomněla jsem na něco? Napiš název akce a jak často se jí účastníš.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Iveta Vybíhalová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022
Název práce:	Volný čas žáků 1. a 2. stupně Základní školy Protivanov
Název v angličtině:	Free time of pupils of 1st and 2nd grade in the primary school in Protivanov
Anotace práce:	<p>Hlavním cílem diplomové práce je analyzovat a zhodnotit, jak žáci ZŠ Protivanov tráví volný čas, jakým aktivitám se nejvíce věnují, jaké akce a kroužky nejčastěji navštěvují a jak se změnilo trávení volného času žáků během pandemie Covid-19.</p> <p>Teoretická část charakterizuje základní pojmy související s tématem práce, například volný čas, zájmové vzdělávání, mladší a starší školní věk, volnočasové aktivity a organizace v Protivanově.</p> <p>Empirická část se zaměřuje na to, jak žáci ZŠ Protivanov tráví svůj volný čas a jaké zájmové kroužky a volnočasové organizace navštěvují, a snaží se objasnit, jakým způsobem ovlivnila pandemie Covid-19 volný čas žáků ZŠ Protivanov.</p>
Klíčová slova:	Mladší školní věk, starší školní věk, volný čas, základní škola, volnočasové aktivity, volnočasové zařízení, výchova ve volném čase, zájmové kroužky, pandemie Covid-19.
Anotace v angličtině:	The main aim of the diploma thesis is to analyze and evaluate how Protivanov elementary school students spend their free

	<p>time, what activities they attend the most, what events and groups students attend most often and how students' leisure time changes changed during the Covid-19 pandemic.</p> <p>The theoretical part describes the basic phrases and words which are important for understanding the thesis work in practice. They are divided to the different chapters, for example: free time, interest education, school age, leisure activities and organization in Protivanov.</p> <p>The practical part focuses on how Protivanov Elementary School students spend their free time, what interest groups and leisure organizations they attend. The practical part also tries to clarify how the Covid-19 pandemic affected leisure time of pupils in the primary school in Protivanov.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Younger school age, older school age, free time, primary school, leisure activities, leisure facilities, leisure time education, interest clubs, Covid-19 pandemic.
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1 – Vyhodnocení položky č. 8 v dotazníku</p> <p>Příloha č. 2 – Dotazník pro žáky 1. a 2. třídy</p> <p>Příloha č. 3 – Dotazník pro žáky 3. – 5. třídy</p> <p>Příloha č. 4 – Dotazník pro žáky 6. – 9. třídy</p>
Rozsah práce:	89 stran
Jazyk práce:	Český